

Karppauksen maailma on moninainen

Eksperienttaalisten merkitysten rakentuminen Helsingin
Sanomien karppausta käsittelevissä teksteissä

Maria Uotinen
Pro gradu -tutkielma
Kieliasiantuntijan opintopolku, suomen kieli
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Turun yliopisto
Marraskuu 2020

Turun yliopiston laatujajestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

UOTINEN, MARIA: Karppauksen maailma on moninainen. Eksperientaalisten merkitysten rakentuminen Helsingin Sanomien karppausta käsittelevissä teksteissä

Pro gradu -tutkielma, 104 s.

Kieliasiantuntijan opintopolku, suomen kieli

Marraskuu 2020

Pro gradu -tutkielmani käsittelee eksperientaalisten merkitysten rakentumista Helsingin Sanomien karppausta käsittelevissä teksteissä ja kuuluu tekstintutkimuksen alaan. Karppaus näkyi lehdessä erityisesti vuosina 2011–2012. Aineistoni koostuu 82:sta Helsingin Sanomissa esiintyneestä tekstistä, joista 11 olen valinnut lähempään tarkasteluun. Tutkimuksessani pyrin selvittämään, millainen kuva karppauksesta ja karppaajista muodostuu aineiston tekstien perusteella.

Tutkimukseni teoreettisena runkona käytän M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalista kielioppia sekä sen suomenkielisiä sovelluksia ja teoriaa käsitteleviä artikkeleja, joita ovat laatineet mm. Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa (ent. Karvonen), Minna-Riitta Luukka ja Susanna Shore. Lisäksi tarkastelen Norman Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin avulla 2010-luvun uutisdiskurssin piirteitä. Analyysi on luonteeltaan kvalitatiivista ja keskittyy sf-teorian yhteen osa-alueeseen, eksperientaaliin merkityksiin. Tarkastelen teksteissä tehtyjä kielellisiä valintoja: osallistujille erilaisten prosessien kautta annettuja osallistuja-asemia, teksteissä esiintyviä olosuhteita sekä yleisesti tekstien sisältämää sanastoa. Sanastoa tarkastelemalla pyrin toisaalta selvittämään sitä, millaisiin diskursseihin karppaus liitetään, ja toisaalta sitä, millaisia piirteitä aineiston uutisdiskurssiin sisältyy.

Karppaaja sijoitetaan teksteissä erilaisiin osallistuja-asemiin: aktiiviseksi toimijaksi, kokijaksi ja toiminnan kohteeksi. Karppaajien toiminnassa korostuu erityisesti tietoisten valintojen tekeminen. Teksteissä esiintyviä muita toimijoita ovat pääasiassa elinkeinoelämä ja sen erilaiset edustajat sekä tieteelliset asiantuntijat ja viranomaiset. Elinkeinoelämä esitetään toisaalta aktiivisena toimijana, toisaalta kuluttajien toimintaan reagoijana. Reagoimalla elinkeinoelämä pyrkii kuluttajien miellyttämiseen tuotetarjonnan muutoksilla. Viranomaiset ja asiantuntijat valistavat, pohtivat, toimivat ja reagoivat. Reagoimalla ei kuitenkaan pyritä kansalaisten miellyttämiseen vaan tarpeen mukaan heidän toimintansa muuttamiseen. Teksteissä näkyy myös muutoksen ja vertailun ilmapiiri.

Karppaus yhdistyy monenlaisiin diskursseihin, joista toiset ovat odotuksenmukaisia (esim. ruoka, laihdutus, terveys), toiset yllättävämpiä (esim. perhe). Samassa tekstissä esiintyy useita diskursseja, jotka limittyvät toisiinsa. Puhekieliset ilmaukset ja yksityisen alue näkyvät teksteissä selkeästi, mikä kertoo uutisdiskurssin viihteellistymisestä. Uutisdiskurssi vaikuttaisi aineistoni perusteella koostuvan yhteiskunnallisista ja yksityisistä, abstrakteista ja arkisista, asiatyylisistä ja puhekielisistä piirteistä.

Asiasanat: tekstintutkimus, diskurssintutkimus, sanomalehdet, journalismi, media

Sisällys

1. Johdanto	3
1.1. Teoreettiset lähtökohdat ja tutkimuksen tavoitteet	3
1.2. Aineistolähteenä Helsingin Sanomat	
1.3. Työn rakenne	8
2. Systemis-funktionaalinen kieliteoria	9
2.1. SF-teorian taustaa	9
2.2. Systemi merkityksenannon resurssina	12
2.3. Kolme metafunktiota	14
2.4. Eksperientaalisten merkitysten rakentuminen	16
3. Teksti keskiössä	20
3.1. Teksti ja sen konteksti	22
3.2. Diskurssi merkitysjärjestelmänä	25
3.3. Tekstin laji	28
4. Eksperientaalisten merkitysten tarkastelua	33
4.1. Aineiston lyhyt esittely	33
4.2. Prosessianalyysin lähtökohtia	35
4.3. Erilaisia osallistuja-asemia	37
4.3.1. Karppaaja aktiivisena toimijana	40
4.3.2. Karppaaja kokijana	46
4.3.3. Karppaaja muiden toiminnan kohteena	51
4.3.4. Muita osallistujia	53
4.3.4.1. Elinkeinoelämä erilaisissa osallistuja-asemissa	53
4.3.4.2. Osallistujina viranomaiset ja tieteen asiantuntijat	58
4.3.5. Karppauksen kuvailua	63
4.4. Muutokseen liittyviä olosuhteita	70
4.5. Leksikaaliset valinnat diskurssien yhdistäjinä	74
4.5.1. Karppaukseen viittaaminen ja <i>karppaus</i> -alkuiset yhdyssanat	75
4.5.2. Karppaukseen yhdistyviä diskursseja	77
4.5.2.1. Ruoka- sekä laihdutus- ja terveysdiskurssit	77
4.5.2.2. Tieteen ja hallinnon diskurssit	80
4.5.2.3. Elinkeinoelämän ja kuluttamisen diskurssit	84
4.5.2.4. Muita diskursseja	86

5. Havaintojen koonti ja pohdinta

89

Lähteet

93

1. Johdanto

Nykyaikaisen viestintätekniiikan ansiosta ihmiset voivat luoda suhteita toisiinsa paikasta riippumatta. Ihmiset voivat siten toteuttaa yksilöllisyyttään samastumalla erilaisiin verkottuneisiin yhteisöihin, ja yksilöllistyminen onkin yksi nyky-yhteiskunnan keskeisistä piirteistä. Erilaisiin yhteisöihin kiinnittymistä ohjaavat yhä enemmän omat valinnat, joita määrittävät esimerkiksi harrastukset, arvot ja elämäntapa, kuluttaminen tai ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri. (Seppänen–Väliverronen 2013: 84.) Monipuolisten media-alustojen avulla erilaiset pysyvät tai vaihtuvat ilmiöt ja puheenaiheet myös leviävät nopeasti ihmisten keskuudessa. Usein ne nostetaan esille myös perinteisessä mediassa, koska tiedotusvälineiden tehtäviin kuuluu välittää tietoa ihmisiä kiinnostavista asioista, herättää keskustelua ja toisaalta myös viihdyttää vastaanottajaa (Huovila 2001: 7–8). Yksi tällainen ilmiö on karppaus, joka näkyi mediassa erityisesti vuosina 2011–2012.

Kielitoimiston sanakirja luokittelee verbin *karpata* arkikieleen kuuluvaksi ja määrittelee sen lyhyesti 'noudattaa ruokavaliota, joka sisältää mahdollisimman niukasti hiilihydraatteja'. Verbin *karpata* ja sen nominijohdoksen *karppaus* lisäämisestä sanakirjaan päätettiin Helsingin Sanomien (2.12.2011b) mukaan ruokavalion suosion myötä vuonna 2011. Tällä tavoin ympäröivä kulttuuri vaikuttaa kieleen, kun ko. ilmaisuista on tullut pysyvä osa ainakin tämän hetken kielenkäyttöä. Pro gradu -työssäni tutkin Helsingin Sanomien uutisissa ja muissa teksteissä muodostuvaa kuvaa karppauksesta ja karppaajista. Tutkielmani kuuluu tekstintutkimuksen alaan ja on luonteeltaan laadullista tutkimusta.

1.1. Teoreettiset lähtökohdat ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni perustuu kolmeen pääajatuksen. Ensimmäiseksi ja perimmiltään se pohjautuu ajatuksen todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta ja kielen erityisasemasta tuossa sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa (Berger–Luckmann 1998; myös esim. Halliday 1979: 191). Kieli on merkittävä sosiaalisen toiminnan muoto (Halliday 1976: 48). Kieli ei vain heijasta vaan myös luo ympäröivää todellisuuttamme.

Toiseksi työni perustuu ajatuksen (kieli)yhteisöjen rakentumisesta yhteisten merkitysten varaan (Heikkinen 1999: 12–13; 2005a: 20, 28). Merkitykset ovat paitsi kognitiivisia myös sosiaalisia ja yhteisön yhteistä pääomaa, jota tekstien avulla tuotetaan jatkuvasti uudelleen (Heikkinen 2000a:

118). Sen lisäksi, että tekstien ymmärtämiseen tarvitaan yhteinen kieli, kuten suomi, tarvitaan usein myös ymmärrystä yhteisössä tai kulttuurissa vallitsevista merkityksistä. Esimerkiksi Ylen internetsivulla esiintynyt uutisotsikko *Kukilla koristeltu jäälyhty on uusi tonttuovi – lue vinkit jäälyhdyn tekoon ja lähetä kuva omasta lyhdystäsi* on ainakin osittain käsittämätön ihmiselle, joka ei tiedä, mikä on tonttuovi ja miksi sitä käytetään vertailukohteena jäälyhdylle. Ymmärtääkseen tutkimusaineistoni tekstejä lukijan on puolestaan ymmärrettävä monenlaisia länsimaisessa yhteiskunnassa jaettuja merkityksiä, kuten ruokavalion käsite. Toisaalta tekstejä analysoimalla on mahdollista tarkastella sitä sosiokulttuurista todellisuutta ja yhteisöä, jonka sisällä tekstit on tuotettu (Heikkinen 1999: 13; 2000a: 116).

Kolmantena kantavana ajatuksena tutkimuksessani on joukkotiedotusvälineiden kyky vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisiin identiteetteihin. Tiedotusvälineillä on kielellistä ja diskursiivista vaikutusvaltaa. (Fairclough 1997: 10.) Nostamalla erilaisia asioita keskustelunaiheiksi niistä ensinnäkin tehdään merkityksellisiä. Kuvaa luodaan olennaisesti myös juttujen rakentamisessa tehtävillä valinnoilla, kuten millainen näkökulma juttuun valitaan, keitä juttuun haastatellaan, kuinka iso jutusta tehdään, mitä nostetaan otsikkoon ja millaisin sanavalinnoin ilmiöstä lopulta kirjoitetaan. Representoinnissa tehdään aina valintoja siitä, mitä kuvaukseen sisällytetään, mitä jätetään pois ja mikä asetetaan ensisijaiseksi, mikä toissijaiseksi (mt: 13).

Erityisesti tiedotusvälineiden tutkimukseen liitetään usein kriittinen näkökulma, jolla pyritään osoittamaan tekstien taustalla olevia arvoja ja uskomuksia (Kalliokoski 1995: 37; Kieli ja sen kieliopit 1996: 106–107). Myös systeemis-funktionaalinen kieliteoria tarjoaa työkaluja tällaiseen tutkimukseen, ja sitä onkin usein käytetty kriittiseen lingvistiseen analyysiin (ks. esim. Kieli ja sen kieliopit 1996: 106; Pietikäinen 2000: 194). Yhteisössä vallitsevat merkitykset usein luonnollistuvat läpinäkymättömiksi, ne toisin sanoen näyttävät ns. terveen järjen mukaisina (Karvonen 1995: 32; Kieli ja sen kieliopit 1996: 110). Kriittisellä tarkastelulla pyritään mm. tekemään näkyväksi näitä luonnollistumia (ks. esim. Heikkinen 2005a: 19). Oma analyysini on kriittistä siinä mielessä, että yhtenä pyrkimyksenäni on avata tekstien tarjoamia tulkintatapoja ja nähdä myös luonnollistuneiden lukutapojen taakse – Heikkisen sanoin (2000a: 117) osoittaa ja osittaa selviöitä. Toisaalta tässä tutkimuksessa ei paneuduta yhteiskunnallisiin rakenteisiin eikä sen tavoitteena ole saada aikaan yhteiskunnallisia muutoksia (ks. Pietikäinen 2000: 193). Tavoitteenani ei myöskään ole paljastaa kirjoittajan arvottavia asenteita (ks. Kieli ja sen kieliopit 1996: 111). Näkökulmani onkin lopulta enemmän havainnoiva kuin kriittinen, ja siksi katsonkin oman tutkimukseni vain sivuavan kriittistä

tutkimusperinnettä, ei varsinaisesti olevan sen osa.

Tutkimukseni tavoitteena on edellä mainittujen perusajatusten pohjalta pyrkiä selvittämään, miten karppaus ja karppaajat representoidaan aineistoni teksteissä, millainen kuva karppauksesta ja karppaajista aineiston perusteella muodostuu. Tätä tavoitetta varten erittelen aineistoni teksteissä tehtyjä kielellisiä valintoja M. A. K. Hallidayn (esim. 1976, 1979, 2004) systeemis-funktionaalisen kieliteorian avulla. Keskityn analyysissäni erityisesti teksteissä esiintyvälle osallistujille annettuihin erilaisiin osallistuja-asemiin sekä leksikaalisiin valintoihin niin osallistujien nimeämiseen kuin tekstien muuhunkin sanastoon liittyen. Lisäksi tarkastelen, millaisia piirteitä uutisgenreen sisältyy aineistoni perusteella. Tarkasteluni taustalla vaikuttaa Faircloughin (1997) näkemys tiedotusvälineiden diskurssin muutoksista. Lopuksi pohdin myös hieman, mitä aineistoni kertoo sitä ympäröivästä yhteisöstä.

Tutkimuksessani on piirteitä sekä tekstien että diskurssien tutkimuksesta. Hiidenmaan (2000: 169) kuvauksen perusteella tutkimukseni sijoittuukin näiden kahden välimaastoon: kieleen keskittyväksi tekstin- ja diskurssintutkimukseksi, jossa pyritään löytämään vastauksia siihen, millaisia merkityksiä teksteissä tuotetaan ja miten niitä tuotetaan (mp.). Katson tutkimukseni kuitenkin asettuvan osaksi tekstintutkimuksen tutkimustraditiota, koska sen pääpainotus on kielellisessä analyysissä. Systeemis-funktionaalista teoriaa ovat teksteissään runsaasti käsitelleet sekä sen lähtökohdista tutkimusta tehneet mm. Vesa Heikkinen (esim. 1999, 2000a), Pirjo Hiidenmaa (ent. Karvonen) (esim. 1995, 2000) ja Susanna Shore (esim. 2012a ja 2012b). Lisäksi Minna-Riitta Luukka (2002) on esitellyt teorian pääpiirteitä. Käytän pääosin näiden kirjoittajien teoksia tutkimukseni suomenkielisenä teoreettisena lähdemateriaalina. Kuten Shore (2012a: 140) huomauttaa, tutkimusta on tehty varsinkin teorian funktionaalisesta osasta käsin, eikä oma työni ole tästä poikkeus. Tutkimukseni on myös osa monipuolista sanomalehtitekstien sekä vielä laajempaa median tekstien tutkimustraditiota. Sanomalehtiutisoinnin kielellisiä keinoja ovat pro graduissaan kriittisestä näkökulmasta tutkineet esim. Mari Jokinen (2005) ja Heidi Tervo (2008). Tutkielmani on myös osa terveysdiskurssien tutkimusta (esim. Paso 2007) ja sivuaa terveysjournalismin tutkimusta (esim. Järvi 2011).

1.2. Aineistolähteenä Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomat (HS) on Suomen laajalevikkisin sanomalehti. Sen levikki on läpi 2010-luvun ollut yli 300 000 tilaajaa ja tavoitavuus eli lukijoiden määrä levikkiin nähden moninkertainen

(MediaAuditFinland Oy:n levikkitilastot 2011, 2012, 2016, 2017, 2018 ja 2019; kokonaistavoittavuustilasto 2019). Vuoden 2013 alussa lehden koko muuttui broadsheet-koosta tabloid-kokoon. Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty vuosina 2011 ja 2012, jolloin lehden sivukoko oli siis nykyistä laajempi. Tuolloin lehti koostui neljästä pääosioista A, B, C ja D sekä sunnuntaisin ilmestyvistä lisäosioista E ja F. A-osio sisälsi mm. pääkirjoitussivun pääkirjoituksineen ja muine nimettyine palstoineen, pääuutissivun, jossa esitellään lyhyesti päivän tärkeimmiksi nostetut uutiset, kotimaan ja pääkaupunkiseudun uutiset sekä sääennusteen. B-osiossa keskityttiin ulkomaan uutisiin, talouteen ja urheiluun. C-osioon oli sijoitettu mm. kulttuuriuutiset, mielipiteet ja Ihmiset-otsikolla nimetyt henkilöhaastattelut. D-osio sisälsi viikonpäivän mukaan vaihtuvan teemasivuston (maanantaisin Elämä, tiistaisin Tiede, keskiviikkoisin Kuluttaja, torstaisin Ruoka, perjantaisin Matka, lauantaisin Auto ja sunnuntaisin Sunnuntai), ilmoitussivut, sarjakuvat sekä radio- ja televisio-ohjelmat. E-osion otsikkona oli Työelämä ja F-osion Koti.

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty aikaväliltä 1.1.2011–30.6.2012. Aineistooni kertyi kaiken kaikkiaan 82 Helsingin Sanomien tekstiä. Tekstejä on vähintään yksi lehden jokaisesta osiosta E-osiota lukuun ottamatta. Keräsin aineiston Helsingin Sanomien digilehden hakukoneen avulla. Lehden tuolloisena tilaajana minulla oli tunnukset näköislehteen, josta tulostin alkuperäiset, paperisessa lehdessä julkaistut tekstit kuvineen. En siis käyttänyt lainkaan lehden internetsivuilla julkaistuja tekstejä, jotka saattavat poiketa varsinaisen lehden versioista. Aloitin sanoilla *karppaus*, *karppaaminen* ja *karppaaja*. Huomasin kuitenkin, että hakukoneeseen ei sisällynyt sanojen taivutettuja muotoja, joten hakutulos jäi epätäydelliseksi. Päädyin siksi hakemaan tekstejä sananosalla *karp-*. Poimin hakutuloksista kaikki vähähiilihydraattista dieettiä koskevat maininnat, vaikka kyseessä olisi vain kertamaininta. Jätin kuitenkin huomiotta tv-ohjelmat ja Minne mennä -tapahtumaosion. Hakumenetelmäni laajuudesta huolimatta totesin kuitenkin, että tuloksista jäi puuttumaan joitakin tekstejä, joihin törmäsin sattumalta. Otin kyseiset tekstit mukaan aineistooni, mutta en lähtenyt varta vasten haravoimaan lehden kaikkia numeroita valitsemaltani aikaväliltä, koska aineistoni oli jo tässä vaiheessa varsin kattava ja monipuolinen.

Oletuksenani oli, että ilmiötä käsitellään lähinnä Kotimaa-, Talous- ja Mielipide-osioissa. Olin keruuajankohtana itse Helsingin Sanomien tilaaja, ja kyseisissä osioissa olin nähnyt asiasta mainittavan. Kun aloin tulostaa aineistoa, huomasin, kuinka monipuolisesti *karppaus*-käsitettä variantteineen käytettiin. Se esiintyi mitä erilaisimmissa yhteyksissä. Samalla totesin, ettei karppausta varsinaisesti käsitelty niin usein kuin olin luullut. Yllättävimpiä aihepiirejä, joihin karppaus liitettiin, olivat mm. urheilu-uutinen *Saarinen ryhtyi pikakarppaajaksi* (HS 28.11.2011),

joka käsittelee hiihtäjä Aino-Kaisa Saarisen vatsavaivoja Rukan hiihtokisojen aikana, ja kulttuurisivujen teksti *Kuningatar on kuollut, eläköön uusi hallitsija!* (HS 15.11.2011), jossa edeltävän vuoden Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon saaja Alexandra Salmela käy läpi kulunutta vuotta ja antaa ohjeita tulevalle voittajalle. Jälkimmäisestä tekstistä karppaukseen viittaava lause on nostettu jopa lehden pääuutissivulle. Karppaaminen mainittiin myös henkilöhaastatteluissa, kuten Varusteleka-liikkeen omistajasta Valteri Lindholmista kertovassa *Sivarin inttikamasta jättibisnes* (HS 24.1.2012) ja Ilta-Sanomien rikostoimittajan Hannes Markkulan eläköitymistä käsittelevässä *Käsiraudoissa eläkkeelle* (HS 1.6.2012). Karppausta tuotiin esiin myös tunnettujen poliitikkojen kautta. Ranskan tuolloisesta presidenttiehdokkaasta François Hollandesta kertovissa jutuissa tuodaan kahteen eri otteeseen (HS 22.10.2011 ja HS 28.4.2012) ilmi hänen painonpudotuksensa karppausruokavalion avulla. Hollande nimetään kummassakin jutussa *karppaajaksi*, ensimmäisessä jutussa jo otsikossa *Normaalin oloinen karppaaja*. Myös kotimaan kansanedustaja Timo Heinonen esitellään kansanedustajien ruokailutottumuksista kertovassa jutussa *Kansanedustaja syö kuin kansa* (HS 8.12.2011) otsikolla *Karppaaja kesästä asti*. Karppaus mainitaan lisäksi lukuisissa kolumneissa ja pakinoissa. Juttujen ja erilaisten asiayhteyksien runsaslukuisuus kertoo mielestäni ilmiön tuolloisesta laajuudesta, ja osaltaan se myös ylläpitää mielikuvaa tuosta laajuudesta.

Ennako-oletukseni mukaisesti karppausta käsiteltiin useaan otteeseen lehden mielipidepalstalla. Mielipidekirjoituksia aiheesta julkaistiin kuutena eri päivänä, joista kahtena (2.11.2011 ja 4.11.2011) karppausaihetta varten oli mielipidesivulla erikseen nimetty osa ja kirjoituksia oli useita (2.11. viisi ja 4.11. kolme). Lisäksi 31.12.2011 mielipidesivulla oli toimituksen koostama yhteenveto vuoden aikana julkaistujen mielipidekirjoitusten aiheista, ja karppaus mainittiin myös tuossa tekstissä. Pääkirjoituksissa karppausta käsiteltiin tai sivuttiin kaksi kertaa (31.10.2011 ja 27.6.2012).

Tekstiaineiston laajuudesta ja monipuolisuudesta huolimatta päätin varsinaisessa analyysissäni keskittyä vain sellaisiin juttuihin, jotka eivät lähtökohtaisesti sisältäneet subjektiivisia näkemyksiä ja joissa karppaus oli jutun keskiössä. Tämän karsinnan myötä varsinaiseksi aineistoksi valikoitui 11 uutista tai muuta toimitettua tekstiä lehden eri osista. Käytän tästä 11 tekstin joukosta nimitystä pääaineisto, sillä luvussa 4.5. tarkastelen aineistoni tekstejä myös laajemmin. Pääaineistoni teksteistä viisi on sijoitettu kotimaan uutisiin, yksi pääkaupunkiseudun uutisiin, yksi ulkomaan uutisiin, yksi talousuutisiin, kaksi ruokateemasivulle ja yksi Elämä-teemasivulle, joka on tuolloin ollut poikkeuksellisesti sijoitettuna lehden B-osioon.

1.3. Työn rakenne

Luvuissa 2. ja 3. käyn läpi tutkimuksen kannalta oleellista teoriaa. Luku 2. keskittyy systeemifunktionaaliseen kieliteoriaan. Käsittelen luvun alussa SF-teorian pääpiirteitä sekä joitakin sen taustalla vaikuttaneita tekijöitä, jotka ovat edelleen teorian keskeisiä osia. Sen jälkeen pureudun hieman syvemmin teorian tämän tutkimuksen kannalta oleellisiin elementteihin, ja lopuksi alaluvussa 2.4. avaam myös sitä, miten aion teoriaa analyysissäni käyttää. Luvussa 3. käyn läpi tutkimukseni muita keskeisiä käsitteitä: teksti, konteksti, diskurssi ja tekstilaji (genre).

Luku 4. keskittyy aineiston analyysiin. Avaan luvun aluksi analyysini lähtökohtia (luvut 4., 4.2. ja 4.3.) ja esittelen pääaineiston lyhyesti (luku 4.1.). Sen jälkeen alan eritellä aineistoni teksteissä tehtyjä kielellisiä valintoja luvuissa 2.4. ja 4. kuvattun jaon mukaisesti. Lopuksi luvussa 5. kokoan yhteen analyysissä tehtyjä havaintoja ja pohdin hieman myös sitä, mitä ne kertovat ympäröivästä kulttuurista. Tutkimuksen lopusta löytyvät pääaineistoni tekstit sekä muut käytetyt lähteet.

2. Systemis-funktionaalinen kieliteoria

Suuri osa ihmisten sosiaalisesta toiminnasta on kielellistä toimintaa (Halliday 1976: 48). Kantava idea systemis-funktionaalisen kielitieteen taustalla onkin ajatus ihmisestä toimijana sosiaalisessa yhteisössä ja ajatus kielestä yhtenä sosiaalisen toiminnan muodoista. SF-teoriassa kieli nähdään toimintana ja tekemisenä sekä sosiaalisena ja yhteisöllisenä resurssina. SF-kielitieteen tutkimuskohteena on toisaalta ihmisten merkityksenanto ja toisaalta kielisysteemin toimintatapojen selvittäminen. Merkityksenannon tutkimista varten teoriassa hyödynnetään erityisesti sosiologian, antropologian ja semiotiikan näkemyksiä. (Luukka 2002: 89.)

Teoria koostuu kolmesta peruselementistä: kontekstista, tekstistä ja kielen systeemistä. Teoriassa keskitytään erityisesti siihen, miten kieli mahdollistaa erilaisten toimintojen tekemisen ja merkitysten ilmaisemisen ja miten tämä kielen funktionaalinen perusluonne on rakentunut sisään kielen systeemiin. Kielen tehtävistä keskeisin on merkitysten rakentaminen, joten lähestymistapa kieleen on lähtökohdiltaan semanttinen. (Luukka 2002: 90.)

Teoria pyrkii ottamaan huomioon kaikki mahdolliset merkitysten rakentamiseen osallistuvat tekijät laajimmasta kulttuurikontekstista pienimpiin äänteellisiin resursseihin saakka ja rakentamaan niistä koherentin mallin, jossa jokainen merkityksellinen osa on ymmärrettävissä vain suhteessa toisiinsa. Kuvaus on siten luonteeltaan paradigmaattinen. Teoria myös rakentaa kielen varioivuuden sisälle kielen perusluonteeseen, eikä sitä pidetä vain poikkeamana normeista tai kieliopillisista säännöistä. SF-kieliopissa lähdetään siitä, että variaatiokin on perusluonteeltaan systemaattista eikä satunnaista. (Luukka 2002: 90, 108–109.)

2.1. SF-teorian taustaa

SF-teoria on syntynyt kielenkäytön analyysin pohjalta, sillä Luukan mukaan Hallidayn kantavana ajatuksena on aina ollut se, että kieliopin ja kielentutkimuksen tulee hakea motivaationsa maailmasta: kielen, merkityksenannon, tekstien, kielen omaksumisen ja oppimisen kysymyksistä. (Luukka 2002: 89, 92.)

Luukka palauttaa systemis-funktionaalisen kielitieteen juuret eurooppalaiseen kielitieteelliseen perinteeseen, joka puolestaan perustuu Saussuren ajatuksiin. Halliday käyttää Luukan mukaan

teoriassaan periaatteessa Saussuren jakoa kieleen (*langue*) ja puhuntaan (*parole*). Hallidayn teoriassa 'languen' perillinen on merkityspotentiaali, kulttuurisesti rakentunut merkityssysteemi, ja 'parolen' perillinen on tämän systeemin instantiaatio, teksti. Systeemis-funktionaalinen kielitiede pyrkii mallintamaan kielen ja puhunnan välistä dialogia, ja Hallidayn ajattelussa kyseiset käsitteet ovat perusluonteeltaan sosiaalisia, yhteisöllisiä ja toiminnallisia. (Luukka 2002: 92, 97–98.)

Funktionaalisen lähestymistavan isänä pidetään Vilém Mathesiusta (1882–1945). Mathesiuksen ja Roman Jakobsonin (1896–1982) ympärille syntyi ns. Prahan koulukunta (1926–1945). Sen lingvisteiltä on peräisin ajatus, jonka mukaan kielen fonologiset, kieliopilliset ja semanttiset rakenteet määräytyvät niiden funktioiden perusteella, joita niillä on kieliyhteisöissä. Käsitteet teema, reema ja lausefunktiot ovat myös peräisin heiltä. Hallidayn teorian kannalta merkittävämpi oli kuitenkin samoihin aikoihin syntynyt ns. Lontoon koulukunta, jonka perustajana pidetään J. R. Firthiä. (Luukka 2002: 92–93.)

Merkittävimmät Hallidayn ajatteluun vaikuttaneet edeltäjät ovatkin John Rupert Firth (1890–1960), jonka oppilas Halliday oli, sekä kielitieteilijä ja antropologi Bronislaw Malinowski (1884–1942), jonka ajatuksia myös Firth kehitteli edelleen (Luukka 2002: 92–94).

Malinowski korosti kielen pragmaattista luonnetta ja kontekstin merkitystä ja pohti kielen ja kontekstin suhdetta. Hän edusti näkökulmaa, jonka mukaan kieli on täydellisesti riippuvainen siitä yhteisöstä, jossa sitä käytetään. Kieli kehittyy vastauksena yhteisön tiettyihin tarpeisiin. (Luukka 2002: 93–94.) Kieltä ei siis voi tarkastella erillään sitä ympäröivästä kulttuurisesta ja sosiaalisesta kontekstista. Malinowski toi ensimmäisenä tämän SF-teoriaan periytyneen ajatuksen ottamalla käyttöön *kulttuurikontekstin* (context of culture) ja *tilannekontekstin* (context of situation) käsitteet. (Karvonen 1995: 40.) Lausuma ja tilanne kietoutuvat toisiinsa, ja ilman tilannekontekstia sanojen ymmärtäminen on mahdotonta. Sanojen ja ilmausten merkitykset syntyvät siis käyttöyhteyksien kautta, niissä tilanteissa, joissa sanoja käytetään. (Luukka 2002: 93–94.)

Malinowskin näkemykset tarjosivat tavan tarkastella kieltä toimintapotentiaalain muodossa. Kieli nähdään sen kautta mahdollisuuksien valikoimana, avoimena toimintavaihtoehtojen joukkona. Kulttuurikonteksti nähdään koko valikoiman ympäristönä, kun taas tilannekonteksti on tästä valikoimasta tehdyn tietyn valinnan ympäristö. Nämä kaksi kontekstityyppiä ilmentävät siten eroa mahdollisen ja todellisen välillä. Kulttuurikonteksti määrittää potentiaalia, avoinna olevien mahdollisuuksien valikoimaa. Varsinainen valinta näiden mahdollisuuksien välillä taas tapahtuu

tietyssä tilannekontekstissa. (Halliday 1976: 49.)

Malinowski piti kielenkäytön perusyksikkönä tekstiä, ja tämä näkemys oli keskeinen myös systeemis-funktionaalisen kielitieteen kehityksen kannalta. Kieli toteutuu teksteissä, jotka esiintyvät kulttuurisissa konteksteissa. Tekstit toimivat kielisysteemin ja kontekstin välittäjänä, ja konteksti kattaa sekä kielellisen että ei-kielellisen ympäristön. Malinowski ei kuitenkaan pitänyt selkeästi erillään kontekstikäsitteen kahta eri abstraktiotasoa: kontekstia skemaattisena, abstraktina rakennelmana ja konkreettisena tekstien esiintymätilanteena. J. R. Firth ja Halliday jatkoivat kontekstin systematisointia. (Luukka 2002: 94.) Osaksi SF-teoriaa tilanne ja kulttuuri tulivatkin paljon abstraktimmin tulkittuina (Karvonen 1995: 40).

Firthin vaikutus Hallidayn ajatteluun ja teorian kehittymiseen on Malinowskin vaikutusta suurempi. Firth esitteli 1930-luvulla sosiologisen kielitieteen käsitteen ja korosti hänkin kielen kontekstuaalista luonnetta. Firth kehitti Malinowskin ajatuksia ja kielen ja kontekstin välisen suhteen systemaattista kuvausta. Hän halusi täsmentää, millaisten käsitteiden ja kategorioiden avulla kieli linkittyy kulttuurikontekstiin. Merkitykset rakentuvat hänen mukaansa tiiviissä yhteydessä kielenkäyttäjien ja kielenkäytön konteksteihin, ne syntyvät kielellisten yksiköiden funktioista tuottamistilanteissaan. Kieltä tulee siis tutkia osana sosiaalisia prosesseja. Firth ei kuitenkaan koskaan muotoillut ajatuksiaan kielen luonteesta koherentiksi teoreettiseksi esitykseksi. (Luukka 2002: 92–93, 95–96.)

Firth keskittyi kielenkäyttötapahtumien säännönmukaisuuksien analysointiin, ja hänen kehittämiensä tilannekontekstin käsitteen avulla kielellistä käyttäytymistä voitiin kuvata systemaattisesti. *Systeemin* käsite siirtyi myös Hallidayn teorian nimen alkuosaksi. Systeemi on teoreettinen käsite, jolla kuvataan kielen osasten paradigmaattisia suhteita. Se on vaihtoehtojen joukko, joka on kielenkäyttäjän valittavissa tietyissä tilanteissa. (Luukka 2002: 96.) Rakenteen käsitteellä taas viitataan siihen merkkijonoon, joka valinnoilla tuotetaan (Shore 2012a: 134).

Tilannekontekstin sekä systeemien ja rakenteiden lisäksi Shore nimeää Firthin perintöinä myös käsitteen *osakieli* (restricted language) sekä ajatuksen merkityksen hajottamisesta eri tasoihin. Merkitys on monitahoinen kokonaisuus, jonka tutkiminen vaatii kokonaisuuden hajottamista osiin. Shore tiivistääkin periaatteen seuraavasti: merkityksiä tuotetaan kaikilla kielen tasoilla ja kielen käyttökontekstissa. Osakieli taas on tutkijan jollakin tavalla rajaama kielen osa. Osakielestä alettiin Hallidayn teoriassa käyttää nimeä *rekisteri*. (Shore 2012a: 132–134.)

Merkittävä firthiläinen ajatus Hallidayn teoriassa on myös näkemys kieliopista merkityksenannon resurssina (Luukka 2002: 96). Lisäksi Firthin keskeisenä perintönä nykyisessä SF-teoriassa on kiinnostus kielentutkimuksen ja soveltavan kielentutkimuksen vuorovaikutukseen (Shore 2012a: 134).

2.2. Systemi merkityksenannon resurssina

Systemis-funktionaalinen teoria tarkastelee kieltä sosio-semioottisena systeeminä (Luukka 2002: 103). Sosiaalinen todellisuus – kulttuuri – on itsessään merkitysten rakennelma, semioottinen konstruktio. Tästä näkökulmasta nähtynä kieli on yksi semioottisista systeemeistä, jotka muodostavat kulttuurin. Se erottuu muista siinä, että se toimii koodaussysteeminä monille – vaikka ei kaikille – muille systeemeille. (Halliday 1979: 2.) Kielen avulla voidaan kuitenkin selittää ja oppia nuo muutkin kulttuuriset merkitysjärjestelmät, joten se on siten avainroolissa (Halliday 1979: 37; Luukka 2002: 104).

Systemisyys erottaa Hallidayn teorian monista muista funktionaalisista teorioista. Luukka kuvaa systemisyyttä yksinkertaistettuna: teoria käsittelee kieltä ja merkityksenantoa valintojen ja vaihtoehtojen näkökulmasta. (Luukka 2002: 104.) SF-kieliopissa kieltä ei nähdäkään sääntöjen kokoelmana vaan resurssina. Tuosta resurssista Halliday käyttää nimitystä *merkityspotentiaali*. Merkityspotentiaali on nähtävissä aina, kun kieltä käytetään ihmisten välisen kanssakäymisen prosesseissa. Ihmiset käyttävät luovasti merkitysresurssejaan ja samalla jatkuvasti muokkaavat näitä resursseja. Merkityspotentiaali on siis jatkuvassa muutoksessa, se on avoin systemi. Kielen järjestäytymistä tuleekin Hallidayn mukaan kuvata systeemin, ei rakenteen käsitteen avulla: valittavissa olevina vaihtoehtoina, näiden vaihtoehtojen keskinäisenä yhteytenä ja ehtoina, jotka vaikuttavat niiden käyttömahdollisuuteen. Nämä vaihtoehdot sitten yhdistetään tunnistettaviin ja merkittäviin sosiaalisiin konteksteihin. Halliday muistuttaaakin, että kun tutkitaan kieltä käytössä, tekstejä todellisissa tilanteissa, havainnot tulee yhdistää systeemiin: toisaalta kielisysteemiin, jota ne auttavat selittämään, ja toisaalta sosiaaliseen kontekstiin ja sitä kautta sosiaaliseen systeemiin. (Halliday 1979: 192.) Luukka kuitenkin nostaa esiin Hallidayn tärkeän huomion, että samalla kun kieli on mahdollistava resurssi, se on myös rajoittava resurssi. Systemi asettaa rajat valinnoille ja vaikuttaa siihen, mitä on mahdollista merkitä, miten ilmaistua on mahdollista ymmärtää ja millaisena maailma on mahdollista hahmottaa. (Luukka 2002: 105.)

Luukka huomauttaa, että semanttisesta luonteestaan huolimatta SF-kielioppi on kuitenkin

kieliopillisia muotoja ja *rakennetta* käsittelevä kielioppi. Merkitys ja muoto yhdistyvät jokaisessa kielenkuvauksen tasossa ja yksikössä. Jokaisella kielen rakennepiirteellä on jokin sille ominainen tehtävä merkityksen välittämisessä. (Luukka 2002: 108.) Jokainen systeemin tasolla tehtävä valinta vaikuttaa rakenteen muodostumiseen, valinnat realisoituvat rakenteissa. Tekstiä analysoitaessa siis osoitetaan tekstin rakenteen funktionaalinen järjestäytyminen sekä mitä merkityksellisiä valintoja on tehty verrattuna siihen, millaisia valintoja olisi ollut mahdollista tehdä. (Halliday 2004: 24.)

SF-teoriassa kieli kuvataankin kerrostuneeksi systeemiksi, jossa on erilaisia tasoja (*strata*), jotka ovat realisaatiosuhteessa toisiinsa. *Sisältö* laajenee kahteen tasoon: semantiikkaan ja leksikkokielioppiin. Semantiikan tasolla kielenulkoisen maailman tapahtumat, kokemus ja henkilösuhteet muutetaan merkitykseksi. Leksikkokieliopin tasolla merkitys muutetaan edelleen sanoiksi. Myös (*puhe*)*ilmais*u jakaantuu kahteen osaan: fonologiaan ja fonetiikkaan. Fonologian tasolla äänneet järjestellään kaavamaisiksi rakenteiksi ja systeemeiksi. Fonetiikan taso taas kuvaa kehon puheentuottamis- ja kuulemisresursseja, joilla äänneet tuotetaan. Tämä kerrostunut kielellinen systeemi on sitten upotettu kontekstiin. (Halliday 2004: 24–25.) Tavallisesti kielen tasot kuvataan jaettuna kolmeen: semantiikkaan, leksikkokielioppiin ja ilmaisuun (esim. mt: 30 (kuva); Halliday 1979: 128; Luukka 2002: 105).

Sanasto on olennainen osa SF-kielioppia, koska kieli ja suuri osa merkityksistä rakentuvat sanojen varaan (Luukka 2002: 108). Halliday korostaa, että sanasto ja kielioppi eivät ole kielen kaksi erillistä komponenttia, vaan saman jatkumon eri päät. Leksikkokielioppi realisoituu sitten joko äännesysteemissä tai kirjoitussysteemissä. (Halliday 2004: 7.) Sanasto on myös merkityspotentiaalini nopeimmin ja näkyvimmin muuttuva osa, kun uusia sanoja otetaan käyttöön ja hyväksytään myös yleiskieleen. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat juuri verbi *karpata* ja sen nominijohdos *karppaus*, joita jokin aika sitten ei ollut suomen kielessä lainkaan, mutta nyt ne löytyvät Kielitoimiston sanakirjasta – tosin lisämaininnalla 'arkikielinen' varustettuina. Mainitut esimerkit havainnollistavat hyvin myös kielen ja ympäröivän kulttuurin yhteyttä. Sanoja ilmestyy kieleen, kun niihin liittyvät ilmiöt tai asiat syntyvät tai muuten leviävät yhteisössä.

Kielen systeemi toteutuu, tai 'ilmentyy', tekstin muodossa (Halliday 2004: 26). Kuten Hiidenmaa toteaa, kielijärjestelmä voidaan nähdä vain silloin kun kieltä käytetään. Systeemit saavat olomuotonsa kussakin tekstissä ja esiintymässä. (Hiidenmaa 2000: 167, 178.) Halliday kuvaa systeemin ja tekstin suhdetta ilmaston ja sään vertauskuvalla. Ne ovat sama ilmiö tarkasteltuna eri näkökulmista. Niin kuin sää, myös teksti on se, jonka pystymme havaitsemaan ja kokemaan.

Ilmasto puolestaan on kuin kielisysteemi, potentiaali, joka on näiden näkyvien esiintymien taustalla. Kielisysteemi ei ole kaikkien mahdollisten tekstien summa, vaan teoreettinen kokonaisuus. (Halliday 2004: 26–27.)

Vaikka jokainen tekstiesiintymä ja kielenkäyttökerta luo kielen järjestelmää – vahvistaa tai muuttaa sitä –, systemaattisuus on kuitenkin olemassa, koska vain sen turvin lukija tai kuulija pystyy tulkitsemaan tekstien merkityksiä (Hiidenmaa 2000: 178). Teksti saa siis merkityksensä vain suhteessa systeemiin (Halliday 2004: 3, 26). Esimerkiksi suomenkielistä tekstiä pystyy tulkitsemaan vain henkilö, joka osaa suomen kieltä. Toisaalta emme voi käyttää tekstiä sen taustalla olevan systeemin tutkimiseen ilman, että ymmärrämme, mitä teksti merkitsee ja miksi (Halliday 2004: 3). Hiidenmaan mukaan tekstintutkimus onkin sen selittämistä, miten yksittäinen teksti on yhdistettävissä kielisysteemiin ja miksi teksti merkitsee sitä mitä se merkitsee (Hiidenmaa 2000: 165–166).

Systeemit ovat toisaalta kielisysteemeitä, kuten taivutus, lauseenmuodostus, sanajärjestys ja sananjohto. Toisaalta ne ovat kielen keinoin ilmeneviä ja muuntuvia kulttuurisia merkityssysteemeitä, kuten diskurssit, tekstilajit ja niiden käyttötavat, yhteisön tavat toimia teksteillä. (Hiidenmaa 2000: 178.)

2.3. Kolme metafunktiota

Kielisysteemi on vaihtoehtojen verkosto, joka juontuu kielen erilaisista funktioista.

Funktionaalissa teoriassa tarkoitus ei kuitenkaan ole liittää yksittäisiä sanoja tai rakenteita tiettyihin funktioihin, vaan puhutaan merkitystason jaottelusta, merkityspotentiaalain osa-alueista. (Halliday 1976: 110–111.) Siksi funktioista käytetään abstraktimpaa käsitettä *metafunktio*.

Metafunktiot ovat merkityksen kolme erilaista muotoa, jotka ovat läsnä jokaisessa kielenkäytössä jokaisessa sosiaalisessa kontekstissa. Teksti on näiden kaikkien kolmen tulos, joka realisoituu toisiinsa yhdistyneinä leksikaalis-kieliopillisina rakenteina ja johon jokainen funktionaalinen komponentti tuo oman rakennejoukkonsa. (Halliday 1979: 112.) Hiidenmaan (2000: 172) mukaan tekstintutkimuksen tavoitteena on analysoida teksteistä näitä kolmea metafunktiota ja niiden kielellistä järjestymistä. Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin vain kokonaisanalyysin yhteen osa-alueeseen.

Kolmesta metafunktiosta Halliday (esim. 1976, 1979, 2004) käyttää nimiä *ideationaalinen*,

interpersoonainen – tai *interpersonaalinen* (esim. Hiidenmaa 2000; Luukka 2002) – ja *tekstuaalinen*. Ideationaalinen metafunktio jakautuu edelleen kahteen osaan, eksperientaaliseen ja loogiseen funktioon, ja välillä puhutaankin neljästä metafunktiosta. Esittelen tässä luvussa kaikki kolme pääfunktiota pääpiirteissään, mutta koska tarkoituksena on keskittyä nimenomaan tekstiaineiston eksperientaalisiin merkityksiin, syvennyn seuraavassa luvussa 2.4. tarkemmin vain ideationaaliseen metafunktiioon ja sen eksperientaaliseen osaan.

Kielen perusfunktiot vastaavat erilaisiin inhimillisiin tarpeisiin ihmisen ekologisessa ja sosiaalisessa ympäristössä. Ensinnäkin kielellä tulkitaan inhimillistä kokemusta. Kieli nimeää ja luokittelee asioita, kuten prosesseja, niiden osallistujia ja olosuhteita, ja muodostaa niistä jopa taksonomisia järjestelmiä. Sen lisäksi nimettyjä asioita voidaan järjestellä monimutkaisiksi kieliopillisiksi kuvioiksi. Tätä kielen tehtäväkokonaisuutta kuvaa ideationaalinen metafunktio ja sen kaksi komponenttia, eksperientaalinen ja looginen. Samanaikaisesti kieli on kuitenkin myös aktiivista toimintaa ja osallistumista. Interpersoonainen metafunktio kuvaa sitä, miten kielen puhuja toteuttaa käytännössä sekä henkilökohtaisia että yhteiskunnallisia roolejaan muiden ihmisten kanssa. Kielellä ei siis vain kuvata maailmaa, vaan samalla myös väitetään, kysytään tai käsketään, ja lisäksi esitetään arvioita ja asenteita niin kuulijaa kuin puheenaiheita kohtaan. Metafunktion nimitys *interpersoonainen* tuleekin tästä sen kaksipuolisuudesta: se on sekä vuorovaikutteista (*interactive*) että henkilökohtaista (*personal*). Kolmas kielen metafunktiosta on *tekstuaalinen*. Sen tehtävänä on toimia kahden edellisen mahdollistajana, toisin sanoen tekstien rakentajana. Tekstuaalisen metafunktion avulla järjestellään ja jaksotetaan keskusteluvirtaa, luodaan koheesiota ja jatkuvuutta. (Halliday 2004: 29–30.) Ideationaalinen ja *interpersoonainen* metafunktio kattavat suurimman osan kielen merkityspotentiaalista (Luukka 2002: 103).

Metafunktiot realisoituvat leksikaalis-kieliopillisessa systeemissä toisistaan erillisinä vaihtoehtojen verkostoina. Lauseessa ideationaalista funktiota edustaa esimerkiksi *transitiivisuus*, *interpersoonaisuus* ja *modaalisuus* ja tekstuaalista *teema* (kielitieteellinenä käsitteenä). Tyypillistä näille jokaiselle kolmelle vaihtoehtojen joukolle ovat vahvat joukon sisäiset mutta heikot ulkoiset, joukkojen väliset sidokset. Toisin sanoen jokainen esimerkiksi *transitiivisuuteen* liittyvä valinta vaikuttaa merkittävästi muihin valintoihin *transitiivisuussysteemien* sisällä mutta hyvin vähän valintoihin, jotka tehdään *modus-* tai *teemasysteemeissä*. Siten merkityksen funktionaalinen järjestäytyminen kielessä on rakentunut kielisysteemin ytimeen, leksikaalis-kieliopillisen tason yleisimmäksi järjestäytymisperiaatteeksi. (Halliday 1979: 113.)

Metafunktiot liittyvät tiiviisti tilannekontekstiin, sillä kukin merkityskomponentti aktivoituu tiettyjen tilanteiden tekijöiden kautta. Tilannekontekstilla ei tarkoiteta tässä konkreettista, ainutkertaista tilannetta vaan ns. tilannetyyppejä. Tilannetta tarkastellaan teoreettisena semioottisena konstruktiona, joka liittyy tilanteen samanaikaisesti tekstiin, kielisysteemiin ja sosiaaliseen systeemiin. Se on niiden merkitysten ilmentymä, jotka muodostavat sosiaalisen systeemin. (Halliday 1979: 142.) Tilannekontekstiin liittyy myös rekisterin käsite. Yksinkertaisesti tiivistettynä rekisteri tarkoittaa sitä, että kieli vaihtelee tilannetyypin mukaan. Se on siis merkityspotentiaali, joka on tietyille tilannetyypille tunnusomainen. Rekisteriteoriassa pyritään selvittämään ne yleiset periaatteet, jotka ohjaavat vaihtelua: mitkä tilanteiset tekijät määräävät mitkäkin kielisysteemissä tehtävät valinnat. (Mt: 31–32, 125.)

Tilanne koostuu seuraavista tekijöistä: sosiaalinen toiminta, roolistruktuuri ja symbolinen järjestäytyminen. Sosiaalista toimintaa on se, mitä on tekeillä tai tapahtuu. Toiminnalla on jokin tunnistettava muoto sosiaalisessa systeemissä ja tekstillä on tässä toiminnassa jokin osa. Tähän osa-alueeseen viitataan termillä *ala* (field) ja se jakautuu kahteen osaan: toiminnan alaan (esim. uutisointi) ja sisällön alaan (esim. karppaus). Rooli- ja symboli- rakenteilla tarkoitetaan tilanteen sosiaalisesta näkökulmasta oleellisia osallistujasuhteita. Siihen kuuluvat toisaalta osallistujien pysyvät, sosiaaliset, kielestä riippumattomat roolit (esim. toimittaja tai asiantuntija) ja toisaalta kielelliset roolit, jotka syntyvät tilanteessa (esim. kirjoittaja ja lukija tai haastattelija ja haastateltava). Näitä roolisuhteita nimitetään *osallistujaroleiksi* (tenor). Symbolinen järjestäytyminen kuvaa asemaa, joka tekstillä on annettu tilanteessa, sen funktiota suhteessa sosiaaliseen toimintaan ja roolisuhteisiin. Sillä viitataan vuorovaikutuksen kanavaan (esim. kirjoitettu teksti) sekä siihen, miten kieltä käytetään retorisesti (esim. selostava teksti). Tästä osa-alueesta käytetään käsitettä *ilmenemismuoto* (mode). Tyypillisesti ala määrää kielen eksperimentaalisten merkitysten valikoiman, osallistujaroolit määräävät intersubjektuuaalisten merkitysten valikoiman ja ilmenemismuoto määrää tekstuaalisten merkitysten valikoiman. (Halliday 1979: 142–145; Shore–Mäntynen 2006: 19–20; esimerkit omia.)

2.4. Eksperimentaalisten merkitysten rakentuminen

Ideationaalinen funktio on kielen sisältöfunktio. Se edustaa puhujan merkityspotentiaalia tarkkailijana. Ideationaalisen komponentin kautta kieli koodaa kulttuurisen kokemuksen ja kielen puhuja koodaa oman yksilöllisen kokemuksensa kulttuurin jäsenenä. Se ilmaisee ympäristön ilmiöitä, maailman ja oman tietoisuutemme asioita, kuten olioita, esineitä, tekoja, tapahtumia,

ominaisuuksia, tiloja ja suhteita – mukaan lukien kielen itsensä. (Halliday 1979: 112.) Kielen puhuja siis hahmottaessaan todellisuutta samalla rakentaa siitä myös tietynlaisen tulkinnan. Kielen ideationaaliset resurssit tarjoavat puhujalle keinot jäsentää, nimetä, luokitella ja kuvata maailmaa. (Luukka 2002: 102.) Lisäksi, kuten edellä jo todettiin, ideationaalinen funktio koostuu kahdesta osasta, joista toiseen – eksperientiaaliseen komponenttiin – tässä tutkimuksessa keskitytään.

Hallidayn ajattelun mukaan kokemuksemme koostuu erilaisten tapahtumien jatkuvasta virrasta ja lauseiden yhtenä tehtävänä on jaksottaa tuota virtaa. Eksperientiaalisen analyysin ytimenä on tarkastella lauseen verbin kuvaamaa toimintaa – prosessia – ja siihen kiinteästi liittyviä osallistujia ja mahdollisesti liittyviä olosuhteita. Toiminta jaotellaan erilaisiin prosessityyppeihin, joista jokainen kuvaa tietynlaista kokemusten joukkoa tietynlaisella kaavalla. Halliday nimittää tätä prosesseista koostuvaa systeemiä *transitiivisuudeksi*. (Halliday 2004: 170.)

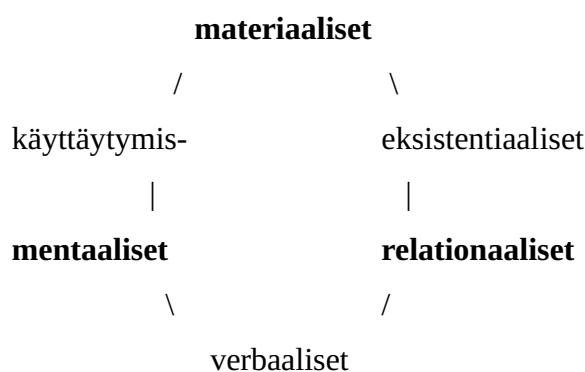
Erilaisten kokemusten selkein jako tapahtuu ihmisen ulkoisten ja sisäisten kokemusten – ulkoisen maailman ja tietoisuuden – välillä. Saman jaon mukaisesti erotellaan toisistaan myös materiaaliset ja mentaaliset prosessit. Näiden keskeisten prosessien lisäksi tärkeää on myös ilmaista erilaisia suhteita asioiden välillä, identifioida ja luokitella. Tällaisia prosesseja Halliday kutsuu relationaalisiksi. Materiaaliset, mentaaliset ja relationaaliset prosessit ovat siten ns. pääprosessityyppejä. (Halliday 2004: 170–171.) Hallidayn lähtökohtana on englannin kieli, mutta samanlaista pääjakoa esittelevät suomen kielen kannalta myös mm. Heikkinen (1999: 105) ja Shore (2012b: 164–165), joka kutsuu ko. prosessityyppejä laajoiksi kattokategorioiksi.

Pääprosessityyppien lisäksi Halliday nimeää kolme muuta prosessityyppiä: käyttäytymisprosessit, verbaaliset prosessit – tai kommunikaatioprosessit (ks. esim. Shore 2012b: 164) – ja eksistentiaaliset prosessit. Näillä prosessityypeillä on yhteisiä piirteitä päätyyppien kanssa mutta lisäksi jokin erityinen, tunnistettava erikoispiirre. Käyttäytymisprosessit sijoittuvat materiaalisten ja mentaalisten prosessien väliin. Ne kuvaavat sisäisen toiminnan eli tietoisuuden prosessien ulkoisesti näkyviä ilmentymiä ja fysiologisia tiloja. Verbaaliset prosessit Halliday sijoittaa mentaalisten ja relationaalisten prosessien väliin. Ne ovat tietoisuudessa luotuja symbolisia suhteita, jotka toteutuvat kielen avulla. Relationaalisten ja materiaalisten prosessien väliin Hallidayn kaaviossa sijoittuvat eksistentiaaliset prosessit, jotka kuvaavat erilaisia olemisen muotoja: olemassa olemista tai tapahtumista. (Halliday 2004: 171.) Englannin kielessä on tälle prosessityypille oma rakenteensa *there is/are* (mt: 256–257). Myös suomen kielessä on erityinen eksistentiaalilausetyyppi, jonka tehtävänä on kuvata olemassa olemista tai olemaan tulemistä (ks. ISK 2004: § 893).

Rakenneominaisuuksiensa takia eksistentiaalilauseen sijoittaminen transitiivisuussysteemiin ei kuitenkaan ole aivan näin yksiselitteistä. Esim. Shore (2012b: 165) sijoittaa eksistentiaalilauseet relationaalisten prosessien alakategoriaksi.

Hallidayn nimeämät kuusi prosessityyppiä muodostavat ympyrän (kuvio 1). Rajat prosessityyppien välillä eivät kuitenkaan aina ole selkeitä. (Halliday 2004: 171–173.) Shoren (2012b: 166) mukaan suomen kielessä on prosesseja, joilla on piirteitä useammastakin tyypistä. Rajojen hämärtyminen tai limittyminen näkyy myös omassa aineistossani ja on oikeastaan melko keskeinen osa prosesseja koskevaa analyysiani. Analyysini taustalla vaikuttaa Hallidayn ajatus prosessien kehästä, mutta en analysoi systemaattisesti kaikkia prosessityyppejä, vaan keskityn aineistoni kannalta keskeisiin prosesseihin. Esim. erilaisia verbaalisia prosesseja löytyy aineistostani runsaasti, mutta koska niiden esiintyminen on tekstilajin kannalta odotettua (sanomalehtiartikkelit sisältävät haastatteluja), keskityn niiden osalta vain tutkimusnäkökulmani kannalta oleellisiin tapauksiin. Aineistoni prosessien erittelyä jatkan analyysiluvussa 4.3. ja sen alaluvuissa.

Kuvio 1. Hallidayn (2004: 170–172) nimeämät kuusi prosessityyppiä muodostavat ympyrän.

Prosessit ovat transitiivisuussysteemin keskeisin osa. Seuraavaksi tärkein osa ovat prosessiin liittyvät tai siinä mukana olevat osallistujat. Lähes jokaiseen prosessiin kuuluu luontaisesti vähintään yksi osallistuja. Poikkeuksina ovat esim. sää- tai muita olosuhteita kuvaavat prosessit, kuten *Sataa* tai *On pimeää* (Halliday 2004: 175–176; esimerkit omia.) Osallistuja voi olla myös tietyllä tavalla implisiittinen, kuten nollapersoonaisessa lauseessa *Maalla on mukavaa*. Vaikka nollapersoonan sisältävissä lauseissa osallistujaa ei ole nimetty, sellainen kuitenkin on läsnä, sillä sanottu koskee vähintään puhujaa ja kuulijaa, mutta samalla se yleistetään koskemaan yleisesti ketä tahansa (ISK: § 1347). Prosessityyppi vaikuttaa osallistujan asemaan lauseessa. Osallistuja voi esimerkiksi olla prosessin aktiivinen suorittaja (*Minä juoksen*) tai sen kokija (*Minua huimaa*).

Lauseessa voi olla useampia osallistujia erilaisissa asemissa (*Minä katson sinua. Me olemme äänekkäitä*). Systeemin kolmas osa ovat olosuhteita kuvaavat ilmaukset. Ne täydentävät lauseita mutta eivät ole sen välttämättömiä osia eivätkä liity prosessiin suoranaisesti. Olosuhteista kertovat esim. erilaiset aikaan, paikkaan, tekemisen tapaan tai syysuhteisiin liittyvät ilmaukset. Hallidayn mukaan tästä kolmijakoisesta erottelusta juontuu myös kieliopillisten sanaluokkien jako verbeihin, substantiiveihin ja muuhun ainekseen. (Halliday mp; esimerkit omia.)

Prosessien, osallistujien ja olosuhteiden lisäksi tarkastelen myös muita aineistossani tehtyjä leksikaalisia valintoja. Lähtökohtanani on Shoren (2012b: 163) esittämä ajatus, jonka mukaan jo sanasto voi kertoa, mihin alaan teksti kuuluu. Tutkin toisaalta, millaisilla ilmauksilla karppaukseen viitataan tai millaisten yhdyssanojen alkuosana sana *karppaus* esiintyy. Toisaalta analysoin aineiston sanastoa poimimalla teksteistä tietynlaisia sanoja ja tutkimalla niiden herättämiä merkityksiä. Pyrin selvittämään, millaisia erilaisia diskursseja karppausteksteihin linkittyy ja millaisia merkityksiä ne omalta osaltaan tuovat teksteihin. Tätä kautta tuon analyysiini myös kontekstin ideationaalisen tarkastelun. Jatkan diskurssien analysoinnin teoreettisen pohjan käsittelyä luvussa 3.2. ja leksikaalisia valintoja analysoin luvussa 4.5.

3. Teksti keskiössä

Kieli ei koostu lauseista, se koostuu tekst(e)istä – tai diskurss(e)ista: merkitysten vaihdosta erilaisissa ihmistenvälisissä konteksteissa (Halliday 1979: 2). Kuten Luukka (2002: 106) tiivistää, konkreettinen kielenkäyttö, yksittäinen teksti on kielenkäytön ja merkitysten rakentamisen perusyksikkö. Myös Hiidenmaa korostaa, että teksti on käytössä olevaa kieltä, ja luettelee tekstin piirteitä: Tekstillä tehdään jotakin, toisin sanoen sillä on funktio, tehtävä ja tavoite. Tekstillä on tausta, käyttöyhteys, esiintymispaikka ja lukijakunta. Tekstillä on lisäksi hahmo ja olomuoto, joka voi olla puhetta tai kirjoitusta. Se on sidoksissa aikaan, paikkaan, tilanteeseen ja henkilöihin. (Hiidenmaa 2000: 161, 164–166, 173.) Lisäksi, kuten jo SF-teoriaa käsittelevässä luvussa kävi ilmi, teksti on myös ikkuna kielen systeemiin ja toisaalta jokainen teksti uusintaa ja rakentaa systeemiä. Teksti on kielisysteemin ilmentymä.

Kuten luvussa 2.2. todettiin, leksikkokielioppi realisoituu joko äännesysteemissä tai kirjoitussysteemissä. Kirjoitus ei siis ole äänneiden jäljentämistä. (Halliday 2004: 7.) Kirjoitetulla kielellä ja puheella on erilainen funktio ja asema sosiaalisissa yhteisöissä, ja ne hyödyntävät erilaisia keinoja kielen systeemistä. Puhe ja kirjoitus eivät siten ole kaksi eri tapaa ilmaista sama asia, vaan niiden avulla tehdään erilaisia asioita. (Luukka 2002: 100.) Kirjoitetusta tekstistä puuttuu kasvokkaiselle keskustelulle tyypillinen vuorottelu. Se etenee kirjoittajan tarkoittamalla tavalla lukijan näkemyksistä huolimatta. (Shore 2012b: 184.) Hiidenmaa (2000: 170–171) nostaa *kirjoitettisuuden* (lineaarinen eteneminen, sanat, sananvälit, rivit, rivinvälit, välimerkit, isot ja pienet kirjaimet, otsikot, kappaleet, jaksot jne.) osaksi kirjoitetun tekstin merkitysten analysointia. Kirjoitetun tekstin muoto-ominaisuutta korostetaan myös erilaisin tehokeinoin, kuten alleviivauksin, kurssiivein, lihavoinein, kuvin ja taulukoin. Sanomalehden juttu jakaantuu isommalla fonttikoolla kirjoitettuun otsikkoon ja leipätekstiin, joka on jaettu edelleen kappaleisiin. (Hiidenmaa mp.) Lisäksi otsikon ja leipätekstin välissä on yleensä vielä ingressi, jolla on oma, määrätty tehtävänsä jutussa. Tällaiset oikeinkirjoituksen seikat eivät ole kielen seikkoja vaan kulttuurisia valintoja (Hiidenmaa mp.).

Luukka tuo esiin sanaston ja ympäröivän kulttuurin yhteyden. Sanojen merkitysvivahteet ja niiden ymmärtäminen ovat kulttuurisesti rakentuneita, ja tiettyjä merkityksiä ilmaistaan tiettyjen sanojen avulla. Hän kuitenkin aiheellisesti muistuttaa, että sanat eivät suoraan välitä merkityksiä vaan rakentavat niitä. On siis merkityksellistä, mitä valintoja puhuja tekee, millaisia merkityspotentiaalin

osasia hän puheessaan aktivoi. Sanavalinnat eivät ole neutraaleja, sattumanvaraisia ja luonnonlainomaisia vaan strategisia valintoja, joiden avulla merkityksiä rakennetaan. (Luukka 2002: 105–106.) Hiidenmaa on samoilla linjoilla tekstin merkityksiä konstruoivasta luonteesta: teksti nimeää asiat, väittää niistä jotain, jakaa asiat tuttuihin ja uusiin ja ilmaisee asenteita. Teksti on siten eri asia kuin tapahtuma, jota se käsittelee, ja sitä tulisi voida katsoa tekstinä, erillään reaali maailman tapahtumista. (Hiidenmaa 2000: 172.)

Kuten Heikkinenkin näkee, tekstillä on siis karkeasti jaoteltuna kaksi pääpiirrettä, joiden kautta tekstiä voidaan tarkastella: muoto ja merkitys. Varsinkin kirjoitettu teksti voidaan nähdä konkreettisena muotona, tuotteena, esineen kaltaisena objektina, sillä se on kirjoitettu jollekin materiaaalille ja sitä voi katsoa ja koskea. (Heikkinen 1999: 61–62.) Konkreettisen muodon ohella tekstillä on kuitenkin myös merkitys, se mikä tekstiin kirjoittuu. Esimerkiksi Hiidenmaa muistuttaa, että vaikka tekstillä on hahmo ja olomuoto, se ei ole kiinni aineessa ja että paperinen esine, jossa on kirjoitusmerkkejä, on pelkkä esine niin kauan, kunnes merkit tavoittavat tulkitsijan ja saavat tulkinnan. Teksti siis syntyy merkityksiksi lukijan tulkinnoista. Hiidenmaan mukaan järkevintä ja käytännöllisintä olisikin pitää tekstinä sitä tulkintaa, jonka lukija rakentaa liittäessään näkemänsä tai kuulemansa sanat ja lauseet tilanteisiin merkityksiin. (Hiidenmaa 2000: 167–168.) Miten tulkintoja tulisi sitten tekstintutkimuksen näkökulmasta tutkia? Hiidenmaa hylkää konkreettisen kirjoittajan intentiot ja konkreettisten lukijoiden tulkinnat ja päätyy pitämään merkityksiä ja tulkintoja tekstin ominaisuutena. Tekstin merkityksen tulkinta on siis kielellisen esityksen suhteuttamista kielisysteemeihin ja sosiaalisiin systeemeihin. (Hiidenmaa 2000: 168–169.) Näen tämän lähestymistavan käyttökelpoisena myös omassa analyysissäni.

Teksti on tulos jatkuvasta valinnasta hyvin laajasta systeemien verkostosta (Halliday 2004: 23). Heikkinen (2012b: 65) tiivistää Hallidayn ja systeemis-funktionaalisen kieliteorian näkökulmasta tekstin semanttisen valinnan prosessiksi, joka on jatkuvaa merkitysten kehittymistä ja jossa merkitykset yhdistyvät sekä samanaikaisesti että ajallisesti peräkkäin. Luukka taas näkee puheen tapahtumana ja prosessina ja kirjoitetun tekstin puolestaan tuotteena, millä hänen mukaansa selittyy kirjoitettujen tekstien abstraktisuus, tiiviys ja esimerkiksi nominaalistusten suurempi määrä. Siitä myös hänen mukaansa seuraa, että kirjoitettu kieli representoi todellisuutta enemmän havaittavina objekteina, puhuttu taas tekoina ja tapahtumina. (Luukka 2002: 101.) Heikkinen (1999: 62) tuo esiin, että Hallidayn mielestä on kuitenkin syytä ajatella laajemmin tekstiä prosessina sekä yleisemminkin kieltä systeemin lisäksi prosessina. Lopuksi, kuten Heikkinenkin (mp.) huomauttaa, on syytä pitää mielessä, että prosesseista puhutaan ainakin kahdella eri tasolla. Tässä luvussa on

puhuttu tekstien ja kielen yleisestä prosessiluonteesta, mutta analyysissäni keskityn tekstin sisäisiin kieliopillisiin prosesseihin, joita käsittelin luvussa 2.4.

Käytännössä muoto ja merkitys kietoutuvat yhteen, eikä niitä ole mahdollista täysin erottaa toisistaan, sillä merkitykset todentuvat muodoissa (Heikkinen 1999: 62). Näenkin tekstin Heikkisen (1999: 54, 65; 2005a: 17; 2005b: 292) tavoin itsenäisenä merkityskokonaisuutena. Sanomalehtijuttu muodostaa selkeän kokonaisuuden, joka on usein erotettu vielä viivoin toisista jutuista. Jutut koostuvat sekä varsinaisesta kielellisestä osuudesta että siihen mahdollisesti liitetyistä kielenulkoisista elementeistä, kuten kuvista tai taulukoista, sekä aiemmin mainituista kirjoitettavuudesta ja tehokeinoista. Internetsivulla juttuun on usein liitetty myös videokuvaa. Vaikka kielentutkijan onkin syytä keskittyä pääasiassa kielen analysointiin, pidän Hiidenmaan (2000: 171) ja Heikkisen (2005a: 17) tavoin analyysin kannalta tärkeänä ottaa huomioon myös tekstiin kuuluvat ei-kielelliset elementit. Koska pidän tekstiä merkityskokonaisuutena ja koska juttuun liitetyt kuvat tai muu aines vaikuttavat väistämättä jutun tulkinnassa rakentuviin merkityksiin, hahmotan tekstin käsitteen siinä määrin laajana, että tekstin ei-kielelliset osat ovat kiinteä osa tekstiä. Luen ne tekstiin kuuluviksi, tekstin osiksi. Koska pro gradun laajuus on rajattu ja tarkasteluni pääpaino on transitiivisuusanalyysissä, tässä tutkimuksessa multimodaalisuus ja multisemioottisuus jäävät kuitenkin pääasiassa pelkkien irrallisten huomioiden asteelle. Jätän siten kirjoitettavuuden ja muut tehokeinot analyysin ulkopuolelle, enkä analysoi kuvia erityisen systemaattisesti tai tyhjentävästi.

3.1. Teksti ja sen konteksti

Konteksti on olennainen ja sisällöltään monimuotoinen käsite monissa humanistisissa ja yhteiskuntatieteellisissä teorioissa. Siitä on myös kielitieteessä monenlaisia tulkintoja. (Ks. Heikkinen 2000a: 119; 2012b: 88–93; myös 1999: 68; Hiidenmaa 2000: 179–180.)

Tekstintutkimuksessa kontekstilla voidaan tarkoittaa niin konkreettista esiintymisympäristöä, esimerkiksi aikaa ja paikkaa, kuin muita tekstejä ja diskurssejakin ja jopa ideologiaa (Karvonen 1995: 30).

Kontekstin käsite kuuluu kiinteästi systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan, kuten luvussa 2 ja sen alaluvuissa jo todettiin. Heikkisenkin (2012b: 90) mukaan tekstin ja kontekstin suhteen pohtiminen on sosiosemiotikan ja SF-teorian ydinaluetta. Tekstit eivät ole autonomisia merkitykseltään, vaan ne ovat tiiviissä yhteydessä kontekstiinsa. Koska teksti määritellään nimenomaan käytössä olevaksi kieleksi, sillä on aina esiintymisympäristönsä, tulkintaympäristönsä ja lähtökohtaympäristönsä.

(Karvonen 1995: 30.) Luukan mukaan SF-teorian tilannekontekstin käsite implikoi ajatuksen siitä, että kieli on olemassa vain toimiessaan jossakin ympäristössä. Kieltä käytetään ja tulkitaan aina suhteessa tilanteeseen, kielenkäyttäjiiin ja tapahtumiin. Tilannekontekstin käsitteellä tarkoitetaan tilanteen niitä piirteitä, jotka ovat kielenkäytön kannalta relevantteja ja vaikuttavat siihen. Vaikka kieli onkin avoin ja muuntuva resurssi, tilannekonteksti tekee kuitenkin mahdollisiksi ja todennäköisiksi tietyt kielelliset valinnat. (Luukka 2002: 99.)

Hiidenmaan mukaan ääripäät kontekstien kuvauksessa ovat selvä jako tekstiin ja kontekstiin ja toisaalta tekstin ja kontekstin sulauma, jossa toista ei ole ilman toista. Hän pitää kuitenkin pelkkien konkreettisten esiintymisympäristöjen tarkastelua jopa harhaanjohtavana kontekstitulkintana, sillä siinä esiintymisympäristöt ominaisuuksineen otetaan annettuina, ja vähälle pohdinnalle saattaa jäädä se, mikä yhteys näillä on tekstiin. Kontekstin nähdäänkin tällöin olevan tekstistä riippumaton ja erillinen. (Hiidenmaa 2000: 179–180.) Myös Heikkisen mukaan kriittisessä tekstintutkimuksessa kontekstin käsitettä pitäisi käyttää syvällisemmin kuin vain tekstin tulkintaan vaikuttavien tekstinulkoisten tekijöiden tarkasteluun. Hän huomauttaa, että konteksteja on monenlaisia eikä ole selvää, mihin teksti loppuu ja mistä konteksti alkaa. On mahdollista puhua tekstinulkoisista ja toisaalta tekstinsisäisistä, tekstiin ja kieleen kirjoittuvista konteksteista. (Heikkinen 1999: 68.)

Heikkinen pohtii sisäisten ja ulkoisten kontekstien rajankäyntiä tilanteessa, jossa ulkoisissa konteksteissa liikutaan tilannekonteksteista laajempiin yhteiskunnallis-kulttuurisiin ympäristöihin. Silloin ollaan hänen mukaansa jo hyvin lähellä sisäisiä konteksteja, eli sitä, mitä teksteihin tuosta laajasta kontekstista kirjoittuu. Nämä laajat abstraktit kontekstit konkretisoituvatkin Heikkisen mukaan parhaiten juuri kielenkäytöissä, yksittäisissä teksteissä, muotoina ja merkityksinä. Kielianalyysiin painottuvassa tekstintutkimuksessa merkittävä onkin näkemys, jonka mukaan konteksti kirjoittuu jokaiseen kielenkäyttöön. Konteksti siis tunkeutuu tekstiin: se, missä, miten ja mihin tarkoitukseen teksti tuotetaan, vaikuttaa tekstintuottajan käyttämiin sanoihin, muihin muotoihin ja rakenteisiin. (Heikkinen 1999: 70–71.) Myös Karvonen (1995: 31–32) näkee, että jos tekstiä tarkastellaan merkityksen yksikkönä, jossa merkitykset määräytyvät yhteisön toiminnan mukaan, tekstin ajatellaan syntyvän monen merkityssysteemin toteutumana, ja tällöin kulttuurinen ja tilanteinen konteksti on osa tekstiä, osa merkitystä luovaa kielisysteemiä. Käänteisesti ajatellen, kuten Heikkinen (2000a: 116) tuo esiin, tekstejä tutkimalla voidaan myös pohtia, millainen on yleisemmällä tasolla se sosiokulttuurinen todellisuus, johon teksti on tuotettu, josta teksti kertoo ja jota se lopulta muokkaa tai tuottaa uudelleen. Fairclough (1997: 73) pitääkin erityisesti tiedotusvälineiden tekstejä sosiokulttuuristen muutosten herkkänä mittarina ja tekstejä arvokkaana

materiaalina, kun näitä muutoksia tutkitaan. Kieleen kirjoittuneet kontekstit kertovat sosiokulttuurisista valinnoista ja käytänteistä, yhteisöjä koossa pitävistä perustavista merkityksistä, vallasta ja maailmankuvasta (Heikkinen 1999: 71).

Heikkinen (2012b: 91) näkee kontekstin käsitteen olevan kielitieteellisessä mielessä monella tavalla yhteydessä intertekstuaalisuuden käsitteeseen. Myös Karvonen on samoilla linjoilla Faircloughia lainaten: tekstit syntyvät aina suhteessa toisiin teksteihin, myös kirjoittamattomiin, toisin sanoen maailmaa jäsentäviin odotuksiin ja uskomuksiin. Tekstin määräytymisessä on kysymys siitä, millaisiin muihin teksteihin teksti on suhteessa ja millaisena tuo tekstien välinen suhde ilmenee. Esimerkiksi tulkinnat tekstin sävystä sekä kieltolauseiden mielekkyys ovat merkkejä oletetuista toisista teksteistä, joiden kanssa teksti keskustelee. Kukin teksti asettuu siis osaksi laajaa tekstiverkkoa, joka ohjaa sen tulkintaa ja antaa tulkittavalle merkitystä. Silloin kun konteksteina pidetään toisia tekstejä ja kulttuurisia käytänteitä ja merkityksiä, kontekstien kuvaus on menetelmiltään samanlaista kuin tekstin merkitystenkin kuvaus ja tulkinta. Tällöin tarkastellaan tekstin mahdollistamia lukutapoja: millaisia tulkintoja kustakin tekstistä on esitettävissä ja miten nuo tulkinnat ovat kytköksissä tekstissä näkyviin kielellisiin ratkaisuihin ja niistä avautuviin interteksteihin ja konteksteihin. (Karvonen 1995: 30–31; Hiidenmaa 2000: 182–184.)

Konteksti on samalla lailla analyysin tulos kuin tekstin muukin merkitys, sillä kontekstit eivät ole valmiina, vaan ne konstruoituvat teksteissä. Jos tulkinnan lähtökohdiksi otetaan kiinteitä kontekstipiirteitä, tulokset ovat helposti kehämäisiä. (Hiidenmaa 2000: 182–183.) Konteksti on siis jatkuvassa muutoksen tilassa, ja tekstintutkimuksessa merkittävä onkin ajatus kielen kaksoiskontekstuaalisuudesta: yhtäältä kielenulkoisen sosiaalinen konteksti vaikuttaa kielen käyttöön, toisaalta kielen käyttö muovaa ja luo muuta todellisuutta (Heikkinen 2000a: 119). Tutkimuksen tekijänä minun on myös syytä kiinnittää huomiota omiin tulkintoihini. Aineistoni tekstit saavat tässä opinnäytetyössä, varta vasten kerättynä aineistona, oletettavasti erilaisen merkityksen kuin aamupalapöydässä istuvan lehdenlukijan mielessä. Lisäksi aikaa on julkaisuhetkestä ehtinyt kulua jo useitakin vuosia. Kuten Hiidenmaa (2000: 183) huomauttaa, tekstit ovat kyllä autenttisia, mutta ne ovat rekontekstuaalisoituneet, ja tämä uuskonteksti on saattanut luoda niille uusia merkityksiä.

Miten siis lähestyä kontekstia omassa tutkimuksessani? Olen valinnut aineistoni sekä ulkoisten kontekstipiirteiden että aihepiirin perusteella: karppausta käsittelevät tai sivuavat tekstit yhdessä tietyssä sanomalehdessä, Helsingin Sanomissa, tietyllä aikavälillä. Oletan, että teksteissä näkyvät

sanomalehtimaailman varsin institutionalisoituneet tekstintuottamiskäytänteet. En kuitenkaan yritä etsiä näitä käytänteitä vaan ennemminkin tarkastella, millaisia piirteitä 2010-luvun sanomalehtitekstiin liittyy. Kuten Fairclough (1997: 71) huomauttaa, institutionaaliseen kontekstiin liittyvät tekijät voivat selittää tiedotusvälineiden käytäntöjä vain osittain, joten on kiinnitettävä huomiota myös laajempaan sosiokulttuuriseen kontekstiin. On siis käännettävä katse tekstiin kirjoittuviin merkityksiin ja kielellisiin valintoihin (esim. Heikkinen 2000a: 119). Otan konkreettisen tekstiyhteyden huomioon pääasiassa vain siltä osin, minkä kokoinen tila tekstikokonaisuudelle on annettu ja missä osassa lehteä se on. Koska käyn aineistoa läpi useita vuosia sen alkuperäisen esiintymisajankohdan jälkeen, en enää tavoita tuon ajankohdan muuta keskustelu- ja uutisilmapiiriä. Keskityn siis tältä osin vain siihen intertekstuaaliseen kontekstiin, joka on kirjoittunut aineistoni teksteihin ja niistä löydettävissä. Näen intertekstuaalisena kontekstina erityisesti teksteissä ilmenevät erilaiset diskurssit ja genret. Annettuna otan sen tiedon, että kulttuurissamme on sellainen ilmiö kuin 'karppaus', ja pyrin selvittämään, millaisia konteksteja sen ympärille kirjoittuu.

Lopuksi on vielä syytä mainita kielitieteessä vallitseva yleinen erottelu, jossa konteksti liittyy kielen ulkopuoliseen maailmaan ja tilanteeseen, kun taas käsitteellä *koteksti* tarkoitetaan ilmauksen, tekstinosan tai kokonaisen tekstin kielellistä ympäristöä (Heikkinen 2012b: 90). Heikkinen (1999: 68, 70) pitää käsitettä käyttökelpoisena esimerkiksi silloin, kun halutaan ilmaista, että jokin sana saa merkityslisiä konkreettisesta tekstiympäristöstään, ja hän onkin käyttänyt *kotekstia* nimenomaan kuvaamaan tekstin sisäistä verbaalista kontekstia, kirjoitusympäristöä tai mahdollisia kuvia. Kuitenkin, kuten tässä luvussa on käynyt ilmi ja Heikkinenkin aiheellisesti huomauttaa, lingvistisen kontekstin ja muun kontekstin välinen raja on kiistanalainen. Huomio on vuosikymmenten aikana alkanut kääntyä tekstin sisältä ulospäin, ja on alettu korostaa tekstin sosiaalisia ja kognitiivisia puolia. Se on tarkoittanut samalla sitä, että tarkastelu on siirtynyt muodoista kohti merkityksiä ja *kotekstista* kohti kontekstia. (Heikkinen 2012b: 90.)

3.2. Diskurssi merkitysjärjestelmänä

Käsitettä *diskurssi* käytetään useilla tieteenaloilla ja se voidaan määritellä monella tavalla (ks. esim. Fairclough 1997: 31; Heikkinen 2012c: 94). Fairclough erottaa kaksi merkitystä, kielitieteissä ja yhteiskuntatieteissä vallitsevan. Kielitieteissä diskurssi nähdään sosiaalisena toimintana ja vuorovaikutuksena, ihmisten kanssakäymisenä todellisissa sosiaalisissa tilanteissa. Jälkistrukturalistisessa yhteiskuntateoriassa diskurssi taas ymmärretään todellisuuden sosiaalisena

konstruktiona, tiedon muotona. Fairclough käyttää käsitettä molemmissa merkityksissä ja liittää ne yhteen. Ensin mainitun merkityksen hän liittää kielen interpersoonaiseen funktioon ja lajityypin käsitteeseen, jälkimmäisen hän näkee liittyvän kielen ideationaaliseen funktioon. (Fairclough 1997: 31.) Faircloughin ajatteluun perustuvaa diskurssikäsitystä käyttävät suomenkielisissä tekstintutkimuksen väitöskirjoissaan mm. Heikkinen (1999) ja Paso (2007), ja samaan Faircloughin yhdistelmään tukeudutaan myös tässä tutkimuksessa.

Kun diskurssin käsitettä käytetään tekstien intertekstuaalisen analyysin sisäisenä kategoriana lajityypin tapaan, diskursseja voi olla useita. Diskurssit ovat siis tietyn sosiaalisen käytännön konstruktioita tai merkityksellistämistä, joka on tehty tietyistä näkökulmista. (Fairclough 1997: 31, 124.) Yhteiskunnallisessa diskurssintutkimuksessa kieli nähdäänkin merkityssystemien kirjona (Jokinen–Juhila–Suoninen 1993). Sosiaalinen todellisuus hahmottuu useiden rinnakkaisten tai keskenään kilpailevien, eri tavoin maailmaa – sen prosesseja ja suhteita – merkityksellistävien systeemien kenttänä. Jokinen, Juhila ja Suoninen (mt.) määrittelevät diskurssin ”verrattain eheäksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta”. Myös ei-sanallisia tekoja, kuten eleitä tai piirroksia, voidaan pitää diskurssin osina. Yksittäinen asia, ilmiö tai esimerkiksi ihminen voidaan merkityksellistää monin eri tavoin, samaa tarkoitetta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Merkityssystemit määrittyvät myös suhteessa toisiinsa, mihin voidaan viitata juuri interdiskursiivisuuden tai intertekstuaalisuuden käsitteillä. Toisaalta monesti pitäydytään totutuissa konstruoinnin ja esittämisen tavoissa tai jotkut diskurssit voivat saada muita diskursseja tukevamman jalansijan. Niistä saattaa muodostua yhteisesti jaettuja ja itsestäänselvinä pidettyjä 'totuuksia', jotka vaientavat vaihtoehtoisia 'totuuksia'. Keskeiseksi nousee tällöin artikulaatiokamppailu merkityssystemien välillä. (Mt: 24–25, 27–29; myös Hall 1999: 98–100.) Karppausta voidaan siis käsitellä korostamalla tai yhdistelemällä esimerkiksi sen kansanterveydellisiä, taloudellisia, henkilökohtaisia, positiivisia tai negatiivisia puolia. Toisaalta sitä käsitellään usein juuri edellä mainituista – kuitenkin verrattain useista – näkökulmista, mutta harvemmin esimerkiksi yhteisöllisyyden tai itseensä tutustumisen näkökulmista.

On myös tarpeen pohtia, mikä on diskurssin suhde tekstiin. Heikkinen (1999: 53–54) lähestyy kysymystä valinnan kautta: Tekstin tuottajan tekemien valintojen seurauksena syntyy tekstejä, jotka ovat yhteydessä toisiin teksteihin niin, että joissakin teksteissä on tehty samanlaisia valintoja tai samaa tarkoitetta on kuvattu eri ilmauksilla. Näistä teksteistä muodostuu diskurssi, johon kuuluvat kaikki samaa kielenulkoista tarkoitetta käsittelevät tai samaa aihetta sivuavat tekstit. Diskurssi näin

määriteltynä on Heikkisen mukaan väistämättä avoin joukko ja abstraktio. Hän kuitenkin huomauttaa, että diskurssi ei muodostu pelkästään tekstien keskustelusta. Asia voidaan ymmärtää sisällön näkökulmasta siten, että tekstit rakentuvat diskursseista ja diskurssit ovat teksteissä aktivoituvia merkityksiä. Hän tarkoittaa diskursseilla sekä yksittäisten tekstien tulkinnassa aktivoituvia keskusteluja ja keskustelunaiheita että tietynlaisia todellisuuden jäsentämisen tapoja, jotka ovat sosiokulttuurisessa kontekstissa kielenpuhujille tavalla tai toisella tuttuja. Koska usein on vaikeaa vetää raja kielenkäyttötapojen ja yksittäisten kielenkäyttöjen sisältöjen välille, Heikkisen mukaan diskurssin käsite onkin järkevää pitää sillä tavalla yleisenä, että sillä voidaan tarvittaessa viitata molempiin. Useimmiten mahdollinen merkitysero käy ilmi kontekstista, mutta jos merkitysten erottelu on tarpeen tehdä, se on Heikkisen mukaan tehtävä joka kerta erikseen. Laajimmillaan tällainen diskurssin määrittely tarkoittaa sitä, että käsitteellä tarkoitetaan kokonaisuin elämänalueisiin tai niiden osiin (tiede, politiikka, uskonto, viihde, teollisuus, työ, maatalous, urheilu) liittyviä merkityksiä ja kielenkäyttötapoja. (Mt: 53–55.) Diskurssin käsite lähestyy siis toisaalta genren käsitettä (esim. uutisdiskurssi) ja toisaalta se pitää sisällään tiettyyn aiheeseen (esim. karppaus) liittyvän kielellisen sekä sosiaalisen toiminnan. Karppausdiskurssi laajana kokonaisuutena sisältää aiheeseen liittyvät uutiset, nettikeskustelut, kirjat, ruokaohjeet, tutkimukset jne.

Hiidenmaa (2000) näkee Faircloughiin tukeutuen, että vaatimus olomuodosta ja hahmosta erottaa tekstin diskursseista ja ideologioista, kulttuurissa olevista järjestyneistä merkityksistä. Ne voidaan kyllä muuntaa teksteiksi, mutta merkitysjärjestelmät eivät itsessään ole varsinaisia tekstejä, ne saavat olomuotonsa teksteissä. Yksittäisen tekstin ja yksittäisten diskurssien yhteys on Hiidenmaan mielestä monisäikeinen. Tekstin voi katsoa sisältävän diskurssit, sillä muuten tekstiä ei voisi ymmärtää. Tällöin diskurssit ovat osa tekstin merkityksiä. Tekstin voi myös sanavalinnoillaan ja esitystavoillaan katsoa viittaavan näihin diskursseihin, jolloin kyse on interdiskursiivisesta yhteydestä. Diskurssit voivat muodostaa tekstin kontekstin. Tekstin voidaan myös katsoa käynnistävän erilaisia diskursseja tietyillä sanavalinnoilla. (Hiidenmaa 2000: 166–167.) Kuten Heikkinen (1999: 54) napakasti tiivistää, tekstit ovat sekä olemassa olevien diskurssien muodostamia että niiden muokkaajia ja uusien diskurssien aineksia.

Tekstit, diskurssit ja merkityspotentiaali kietoutuvat toisiinsa, sillä käydyt keskustelut muuttavat merkityspotentiaalin sisältöä jatkuvasti. Voimme esimerkiksi alkaa liittää johonkin tarkoitteeseen tiettyjä merkityksiä, joita emme siihen aiemmin yhdistäneet tai joiden joukosta emme aiemmin tarkoitetta koskevia ilmauksia valinneet. Diskurssit voivat olla myös sisäkkäisiä: jotkin diskurssit

ovat osa laajempaa diskurssia, joka saa uusia merkityksiä osadiskurssiensa muutoksesta. (Heikkinen 1999: 54–55.) Havaintoni mukaan diskurssit myös limittyvät: karppausdiskurssi on osa laihdutusdiskurssia ja laihdutusdiskurssi on osa karppausdiskurssia. Omassa tutkimuksessani keskityn lähinnä siihen, minkälaiset diskurssit aktivoituvat aineistoni teksteissä. Karppaus voidaan oletukseni mukaan liittää esimerkiksi terveys- tai laihdutusdiskurssiin, ruokadiskurssiin tai talousdiskurssiin. Toisaalta karppausuutisdiskurssi saattaa sisältää piirteitä esimerkiksi arkielämän tai tiedemaailman diskursseista. Tätä tutkin erittelemällä tekstien leksikaalisia valintoja ja niiden herättämiä merkityksiä luvussa 2.4. kuvaamalla tavalla.

3.3. Tekstin laji

Tekstilaji – genre – on kontekstin ja diskurssin tapaan käsite, jolla on monenlaisia määritelmiä ja jota käytetään monenlaisissa yhteyksissä ja useilla tieteenaloilla (ks. esim. Heikkinen 2000b: 66; Heikkinen–Voutilainen 2012: 17–47). Lajittelu, luokittelu ja tyypittely liittyvät kiinteästi kaikkeen ajatteluun, havainnointiin ja toimintaan. Lähes kaikkea inhimillistä toimintaa voikin lähestyä genren näkökulmasta. Erilaiset kielenkäytön, taiteen ja muutkin sosiaalisen toiminnan muodot voidaan nähdä tavan ja tarkoituksen mukaan jäsenyvinä toimintatyyppeinä. Tilanne- ja kulttuurisidonnaisena toimintamallina genre ohjaa ihmisen sosiaalista käyttäytymistä ja tapaa hahmottaa maailmaa. (Heikkinen–Voutilainen 2012: 17.) Fairclough (1997: 77–78, 101) määrittelee genren kielenkäyttötavaksi, joka palvelee tiettyä sosiaalista käytäntöä. Fennistiikassa tekstilajista on yleisesti hyväksytty ajatus ”määräkontekstissa esiintyvänä ja yhteisöllisesti tunnistettavana toimintatyyppinä, jolla on tietyt kommunikatiiviset tavoitteet, tietynlainen kokonaisrakenne sekä taipumus tietynlaisiin kielellisiin piirteisiin” (Juvonen–Virtanen–Voutilainen 2012: 468). Karvonen taas (1995: 24) tiivistää Hallidayn ja Egginsin pohjalta, että tekstilajit ja niiden tulkinnat perustuvat yhteisön yhteisiin kulttuurisiin toimintatapoihin ja tekstit ovat näiden toimintatapojen ilmentymiä. Abstraktia ja skemaattista genreä ei siis voi havaita sellaisenaan, vaan sen konkreettisista toteumista, kuten keskusteluista, kirjoituksista, elokuvista ja niin edelleen (Heikkinen–Voutilainen 2012: 23). Tekstilajia onkin fennistiikassa tarkasteltu enimmäkseen valmiita tekstejä analysoimalla, ts. tuotenäkökulmasta. Jonkin verran tutkimusta on kuitenkin tehty myös tarkastelemalla lajia tekstien tuotanto- ja kulutusprosessien näkökulmasta. (Juvonen–Virtanen–Voutilainen 2012: 461.)

Käsitteet teksti ja tekstilaji ovat sidoksissa toisiinsa. Yksittäisestä tekstistä puhuttaessa se yleensä samalla myös luokitellaan jollakin tavalla: luetta esimerkiksi ruokaohjeita, romaaneja, lausuntoja, runoja ja sähköpostiviestejä, harvemmin pelkkiä ”tekstejä”. Pystymme tavallisesti myös tekstin

muodon ja sisällön perusteella sanomaan, mitä tekstilajia se edustaa. (Shore–Mäntynen 2006: 9–11.) Tunnistamme lajeja mm. ulkoisen olemuksen, fyysisten puitteiden, kielellisten piirteiden, sosioretoristen päämäärien tai lajiin tyypillisesti liittyvän tilanteen perusteella. Samoin osaamme tuottaa erilaisia tekstejä erilaisiin tarpeisiin. Voidaan siis puhua genretietoisuudesta. Lisäksi käytössämme voi olla ns. metagenrejä, kuten erilaisia oppaita, joiden avulla genrejä pidetään hallinnassa. (Heikkinen–Voutilainen 2012: 18.) Oletus tekstilajista vaikuttaa myös tekstin tulkintaan: uutisen oletetaan olevan totta, pakinalta sen sijaan odotetaan huumoripitoisuutta. Tekstin onnistuneisuutta voidaan myös arvioida sillä perusteella, miten hyvin se täyttää sille asetetut lajityypilliset odotukset – on hyviä ja huonoja vitsejä. Toisaalta tekstilajit omaksutaan usein tiedostamattomasti, jolloin esimerkiksi tekstien piirteisiin saatetaan kiinnittää huomiota vasta silloin, kun niistä poiketaan. (Karvonen 1995: 24.) Tekstilaji kietoutuu yhteen monin tavoin myös intertekstuaalisuuden käsitteen kanssa. Jo genretietoisuus on luonteeltaan intertekstuaalista (Solin 2006: 72).

Genretutkimuksen lähestymistapoja on karkeasti jaotellen kaksi sen mukaan, nähdäänkö genre rakenteena vai toimintana. Rakennepohjaisen genretutkimuksen lähtökohtana on konkreettisten tekstien laadullinen tai määrällinen analyysi. Systemis-funktionaalinen kielentutkimus ja sen pohjalta syntynyt Sydneyn koulukunta ovat rakennepohjaisen genretutkimuksen keskeisiä nykyledustajia. Taustalla on havainto, jonka mukaan kieli vaihtelee tilanteittain, erityyppisissä teksteissä käytetään erilaista kieltä. Näitä eri tilanteille ominaisia kielenkäytön muotoja on kutsuttu myös mm. registereiksi. (Heikkinen–Voutilainen 2012: 24–25.) Myös fennistinen genretutkimus on sf-teorian näkemyksiin nojautuen ollut erityisen kiinnostunut tekstin kokonaisrakenteesta, sillä vakiintunutta kokonaisrakennetta on pidetty genren yhtenä tuntomerkinä. Rakennepohjaisena on erotettu sekä muodollisin että funktionaalisin kriteerein. (Juvonen–Virtanen–Voutilainen 2012: 456.) Karvonen (1995) pitää – mielestäni aiheellisesti – rakenteen mukaista tarkastelua kuitenkin ongelmallisena tai enintään vain joihinkin tapauksiin sopivana. Samaan genreen kuuluvat tekstit eivät aina välttämättä koostu samankaltaisista rakennepohjaisista, ja toisaalta rakenteeltaan täydellinen teksti voi olla parodia (mt: 26). Poikkeava rakenne voidaan nähdä myös tekstilajien sekoittumisena, hybridinä (Mäntynen 2006: 42; Mäntynen–Shore 2006; Fairclough 1997).

Toiminta-ajatuksen pohjautuvien genretutkimusten painopiste on tekstien sijaan kontekstissa tai tekstilajin kommunikatiivisessa päämäärässä (Mäntynen 2006: 42). Niiden mielenkiinnon kohteena on, miten genre toimii sitä hyödyntävän yhteisön näkökulmasta ja millaisia tuottamisen ja kuluttamisen käytäntöjä siihen liittyy. Kielitieteessä tätä suuntausta edustaa esimerkiksi uusi

retoriikka. Yhteisö- ja toimintanäkökulmaa korostava genretutkimus liittyy kiinteästi myös laajempiin diskurssin, ideologian ja identiteetin kysymyksiin. Se nostaa etualaksi genren normatiivisuuden ja johdattaa pohtimaan, miten genren yksittäiset toteumat muotoutuvat sellaisiksi kuin ne ovat ja mitä vasten niitä tulkitaan. Sosiaalistumisen kautta kehittyneiden normien lisäksi genreihin liittyy myös erilaisia institutionaalisia säännöstöjä. Genren vahva kytkös muuhun sosiaaliseen toimintaan merkitsee myös sen kulttuurisidonnaisuutta. (Heikkinen–Voutilainen 2012: 27, 29–30.) Kuitenkin myös kontekstia korostavat tutkijat pitävät rakennetta tekstilajin kuvauksessa tärkeänä (Mäntynen 2006: 42). Nykyisessä genretutkimuksessa pyritäänkin rakenne- ja toimintaulottuvuuksien yhdistämiseen näkemällä lajit sekä tavoitteellisina että vaiheittain etenevinä sosiaalisina prosesseina (Heikkinen–Voutilainen 2012: 30).

Lajien luokat ovat avoimia ja rajoiltaan sumeita, ja luokittelevan lähestymistavan onkin usein korvannut näkökulma, jossa lajit käsitetään enemmänkin tyypeiksi, joita niiden toteumat ilmentävät ja muovaavat vaihtelevin tavoin. Luokkien avoimuus, rajojen sumeus ja jatkuva muuttuminen palautuvat kielenkäytön ja kaiken inhimillisen toiminnan perusolemukseen, joka on dynaamista, vaihtelevaa ja muuttuvaa. Analyyseissa joudutaan lähes väistämättä operoimaan tyyppillisyyksillä ja keskiarvoilla ja pohtimaan, millaisia ehtoja tekstin pitää täyttää, jotta sen voisi tulkita kuuluvan johonkin lajiin tai tuottavan tietynlaisia lajitulkintoja. (Heikkinen–Voutilainen 2012: 31, 33.) Tekstien luokittelu samaksi lajiksi perustuukin riittävään samankaltaisuuksien määrään, sillä mikään ei toistu koskaan täysin samanlaisena. Lajien sisällä on vaihtelua, ja lisäksi lajit limittyvät ja sekoittuvat toisiinsa. (Shore–Mäntynen 2006: 11.) Voidaan puhua perheyhtäläisyyksistä (Heikkinen–Voutilainen 2012: 33–34). Lajit ovat myös enemmän tai vähemmän vakiintuneita ja muuttuvat ajan kuluessa: jotkin lajit jäävät historiaan ja uusia syntyy (Shore–Mäntynen 2006: 11). Jokainen uusi teksti uudistaa konventioiden muotoutumiseen vaikuttavia sääntöjä. Genret voikin sijoittaa jatkumolle, jonka toinen ääripää on täysin kivettyneet lajit ja toinen alati täydellisesti muuttuvat. Kumpikin ääripäistä on sinällään mahdoton, mutta genret voidaan sijoittaa niiden väliin. Genrekentässä on aina sekä jotain vakaata että jotain muuttuvaa. (Heikkinen–Voutilainen 2012: 35–36.) Genrejä voikin pysyvien luokittelujen sijaan ajatella sosiaalisissa yhteisöissä tarjolla olevina kielellisinä ja tekstuaalisina resursseina, jotka toisaalta antavat mahdollisuuksia ilmaisulle ja toisaalta rajoittavat sitä (Solin 2006: 74–75).

Uutinen, pääkirjoitus ja muut sanomalehden tekstilajit näyttävät suhteellisen vakaina ja ennustettavina. Ne ovat usein myös visuaalisesti tunnistettavia ja esiintyvät lehdessä tietyssä järjestyksessä konventionaalisilla paikoillaan. (Solin 2006: 75.) Tekstilajiajattelu on lehtien

toimituksissa myös tapa jäsentää työtä – eri tekstilajit ovat kuin toimintaohjeita –, ja uutinen on yksi joukkotiedotuksen perustekstilajeista (Heikkinen–Lehtinen–Lounela 2005: 231). Uutisen rakennetta on perinteisesti kuvattu kärjellään seisovalla kolmiolla. Sijoittuminen kolmion pystyakselilla kertoo tiedon uutisarvoisuudesta: kaikkein tärkein tieto esitetään ensin ja loppua kohden tiedon arvo vähenee. Kyse on enemmänkin tiedon esittämisen mallista, ei niinkään rakenteen jakamisesta osiin tai jaksoihin. Uutisen tärkeintä antia ovat vastaukset kysymyksiin 'mitä', 'missä' ja 'milloin'. Tämä tieto pyritään esittämään jo otsikossa, ingressissä tai ensimmäisessä kappaleessa. Sen jälkeen vastataan kysymyksiin 'miksi', 'miten', 'kuka' ja 'millä seurauksella'. (Mäntynen 2006: 59.) Rakennekolmio voidaan kääntää myös toisin päin: kolmion kärki kuvaa nimensä mukaisesti jutun kärkeä, ja sen jälkeen tulevat asia- ja taustaosuudet (ks. Huovila 2001: 101). Rakenteen avulla tieto pyritään välittämään vastaanottajalle mahdollisimman nopeasti ja taloudellisesti sekä herättämään ja pitämään vastaanottajan mielenkiintoa yllä (Huovila mt: 108).

Kuitenkin kaikkien uutisten rakenteen samankaltaisuus ja siten kolmion soveltuvuus kaikkien uutistekstien kuvaamiseen on kyseenalaista. Uutisen rakennetta säätelee uutisarvoisuus, sillä uutisen tehtävä on kertoa kiinnostavasta ja ajankohtaisesta asiasta. Siten uutisen rakenteeseen vaikuttaakin sen tavoite siinä kulttuurissa, jossa uutisointi tapahtuu. Kriittisestä näkökulmasta uutisten rakenne – järjestys, jossa asiat esitetään – on sidoksissa kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin ideologioihin, jotka määräävät, mikä on uutisarvoista, mitä kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta. Siksi tekstilajin kuvaukseen tarvitaan rakenteen lisäksi kontekstin ja yhteisön tarkastelua. (Mäntynen 2006: 60, 62.) Kuten Heikkinen (1999: 64) huomauttaa, uutinen ei ole luonnollinen, suoraan todellisuudesta syntyvä ilmiö, vaan tuote, jonka joukkotiedotusteollisuus tuottaa ja joka monin tavoin vaikuttaa lukijoiden käsityksiin tekstinulkoisesta todellisuudesta. Lisäksi Heikkinen ym. (2005) ovat havainneet, että jo esimerkiksi pikku-uutisten kirjo on melkoinen. Uutiset eivät konventionaalisuudesta huolimatta ole yhtenäisiä sen enempää näkökulmiltaan, sanastoltaan, kieliopiltaan kuin tekstirakenteiltaan. (Heikkinen 2005a: 25; Heikkinen–Lehtinen–Lounela 2005.) Kriittisessä tekstintutkimuksessa tekstilaji onkin pikemminkin tutkimuksen kohde kuin ennalta tiedetty kategoria (Heikkinen 2000b: 66). Kielen keinoja on hyvä katsoa siitä näkökulmasta, miten ne luovat merkitystä, eikä niin päin, että tietyissä teksteissä käytetään tiettyjä keinoja. Tulkinta tekstilajista syntyy kullakin kirjoituskerralla uudelleen. Tekstilajeja ja tyylejä – asiatekstiyttä, viihdetekstiyttä, neutraaliutta, tunteenomaisuutta – tuotetaan valitsemalla sopivasti sanoja, lauseita ja typografisia keinoja. (Hiidenmaa 2000: 178.)

Oman aineistoni teksteistä löytyy myös monenlaisia aineksia, ja yhdyinkin edellä esitettyihin

näkemyksiin genrejen vakaudesta ja vakiintumattomuudesta sekä rajojen sumeudesta ja erilaisten genrejen sekoittumisesta. Muun analyysin ohessa kiinnitän Faircloughin (1997) tapaan huomiota myös tähän moniaineksisuuteen. Lähtökohtanani on Faircloughin (mt: 21) näkemys asiaohjelmien ja viihteen välisen rajan hölyntymisestä ja tiedotusvälineiden kaupallistumisesta. Jo aihepiiri (karppausuutisointi) itsessään tarkoittaa yksityisen ja julkisen alueen sekoittumista, kun henkilökohtaisen alueen valintoja käsitellään julkisen keskustelun piirissä. Tämän voi katsoa tuovan tiettyä viihteellisyyttä sanomalehteen, jota on perinteisesti pidetty ns. vakavasti otettavana medianana. Sanomalehden sisällön tämänkaltaiset muutokset saattavat heijastella myös yksilöllisyyttä korostavaa ympäröivää kulttuuria. Toisaalta karppaukseen kuuluu myös esimerkiksi kansanterveydellisiä ja taloudellisia ulottuvuuksia, jolloin lähtökohta onkin yhteiskunnallinen. Tarkastelen teksteissä tehtyjen leksikaalisten valintojen kautta, minkälaisia genrejä niistä on löydettävissä ja millaisia piirteitä ne puolestaan tuovat sanomalehtigenreen. Genrejen tarkastelu limittyy tutkimuksessani vahvasti diskurssien tarkasteluun.

4. Eksperientaalisten merkitysten tarkastelua

Hiidenmaa (2000: 174–175) on mielestäni kuvannut hyvin ideationaalisen metafunktion eksperientaalisen ulottuvuuden analyysia, sen periaatteita ja tarkoitusta, ja siksi tämä kuvaus toimii minunkin analyysityöni lähtökohtana: Analysoimalla tekstin ideationaalisia merkityksiä – sen sisältöä – pyrimme selvittämään, millaisen maailmanjäsenyyksen teksti esittää. Analyysi sisältää kuvauksen tekstin käsittelemästä aihepiiristä, ja aihepiirin analyysi taas kertoo, millaisia tarkoituksia, toimintoja, toimijoita ja suhteita tekstin maailmassa luodaan. On kuitenkin hyvä pitää mielessä (kuten aiemminkin on jo tullut esiin), että teksti ei viittaa maailmaan ja sen tarkoituksiin sellaisenaan, vaan kyse on nimenomaan tekstin – jopa uutta maailmaa luovasta – ominaisuudesta. Esimerkiksi tekstin sanavalinnat ja määritteiden käyttö voivat konstruoida jotakin täysin uutta ja jäsentää todellisuutta täysin uudella tavalla. Samanaikaisesti teksti kytkeytyy niiden kautta aiempiin teksteihin ja niiden merkitysmaailmoihin. Kuten Hiidenmaa tiivistää, teksti ei siis heijasta valmista maailmaa vaan luo siitä tulkinnan. (Mp.)

Seuraavissa alaluvuissa paneudun siten tekstiaineistoni sisällön ja aihepiirin analysointiin ja pyrin saamaan selville, millaista maailmaa niissä luodaan. Analyysi sisältää luvussa 2.4. esitellyt neljä osa-aluetta: prosessit, osallistajat, olosuhteet sekä leksikaaliset valinnat. Luvussa 4.1. esittelen lyhyesti analysoitavaa aineistoa ja luvussa 4.2. prosessianalyysin lähtökohtia. Luvussa 4.3. ja sen alaluvuissa esittelen ja tutkin teksteistä löytyviä karppaajiin ja karppaukseen sekä muihin osallistujiin liittyviä prosesseja. En kuitenkaan jaottele löydöksiä suoraan näiden prosessien mukaan vaan eri osallistujille annettujen erilaisten osallistuja-asemien kautta. Pyrin niiden pohjalta edelleen selvittämään, millainen kuva syntyy toisaalta karppaajista ja karppauksesta ja toisaalta tekstien muista osallistujista. Milloin karppaajat esitetään aktiivisina toimijoina, milloin taas toiminnan kohteina? Entä miten muuten heitä kuvaillaan? Mitä muita osallistujia teksteistä löytyy ja millaisiksi heidän roolinsa prosessien kautta muodostuu? Luvussa 4.4. syvennyn teksteissä kuvattuihin muutoksen olosuhteisiin. Lopuksi luvussa 4.5. esittelen teksteissä tehtyjä leksikaalisia valintoja ja tutkin, millaisin ilmauksin karppaukseen viitataan ja millaiset diskurssit ja merkitykset tekstissä aktivoituvat sanaston kautta.

4.1. Aineiston lyhyt esittely

Kuten johdannossa jo kerroinkin, tekstiaineistoni sisältää kokonaisuudessaan 82 tekstiä, joista olen

valinnut 11 tekstiä lähempään tarkasteluun. Kuitenkin leksikaalisiin valintoihin keskittyvässä luvussa 4.5. olen tutkimusmateriaalina käyttänyt keräämäni aineistoa myös laajemmin.

Tarkempaan analysointiin valitsemani 11 tekstiä ovat lehden eri osista ja niiden joukossa on sekä lyhyitä että pidempiä tekstejä. Ne ovat kuitenkin kaikki uutis- tai muita ns. faktatekstejä, toisin sanoen niiden joukossa ei ole yhtään pää- tai mielipidekirjoitusta, kolumnia tai muuta vapaamuotoista tekstiä, joita sen sijaan löytyy kokonaisaineistosta. Valitsemieni juttujen pääotsikot sekä juttuihin liittyvää muuta oleellista tietoa on lueteltu taulukossa 1.

TAULUKKO 1: Tarkempaan tarkasteluun valittujen juttujen pääotsikot, ilmestymispäivämäärä, paikka lehdessä sekä jutun silmämääräisesti arvioitu koko (osuus sanomalehden sivusta) kuvineen ym. oheisteksteineen.

(T1)	Karppaus kiinnostaa miehiä Karppauksen maailma on moninainen	1.9.2011, Kotimaa A 6, n. 1/2 sivua (liitännäisjuttu pääjutun alla)
(T2)	Miehen mittoihin	18.7.2011, Elämä B 7, 1 sivu (analyysiin valittu vain osa jutusta)
(T3)	Karppaus voi pienentää ruokalaskua	1.11.2011, Kotimaa A 9, n. 1/2 sivua
(T4)	Karppaaja ei huoli hiilareita	10.3.2011, Ruoka D 2, n. 1/2 sivua
(T5)	Karppaajan leivontapäivä	24.11.2011 Ruoka D 4, n. 3/5 sivua
(T6)	Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla	28.11.2011 Kotimaa A 6, n. 1/12 sivua
(T7)	Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus	31.8.2011 Ulkomaat B 3, n. 1/12 sivua
(T8)	Väitös: Hiilihydraatit eivät lisää diabetesta	15.4.2012 Kotimaa A 8, n. 1/12 sivua
(T9)	Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa	12.7.2011, Kotimaa A 7, n. 1/2 sivua
(T10)	Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä	21.6.2011, Talous B 7, n. 1/3 sivua
(T11)	Pienet leipomot porskuttavat	11.11.2011, Kaupunki A 14, n. 1/2 sivua

Lähilukuun valitussa aineistossa on karkeasti jaotellen neljä erilaista juttutyyppiä: Teksteissä T1–T3 karppaajat kertovat itse ruokavaliostaan ja sen vaikutuksista. Lisäksi teksteissä on jokin toinen osallistuja, ravitsemusasiantuntija tai kaupan edustaja. Tekstit T4 ja T5 ovat lyhyitä Ruoka-teemasivun juttuja, joihin liittyy myös ruokaohjeita. Ohjeet olen jättänyt analyysin ulkopuolelle. Tekstit T6–T8 ovat ns. pikku-uutisia, joista kahdessa (T6 ja T8) ei ole lainkaan kuvitusta. Viimeiset kolme tekstiä T9–T11 painottuvat elinkeinoelämän näkökulmaan, vaikkakin tekstissä T9 haastatellaan myös vähähiilihydraattisen ruokavalion noudattajaa. Teksteistä neljään (T1, T3, T4 ja T10) viitataan myös saman lehden pääuutissivulla. Toisin sanoen ne on nostettu kyseisen päivän tärkeimpien juttujen joukkoon. Käytän tässä luettelemiani lyhenteitä T1–T11 seuraavan kerran vasta luvussa 4.5., jossa käsitelen teksteissä tehtyjä leksikaalisia valintoja. Prosessianalyysin yhteydessä lueteltavissa esimerkeissä sen sijaan käytän juttujen otsikoita kertomaan otteiden alkuperästä. Pidän analyysin kannalta informatiivisempänä sitä, että esimerkkejä voi muun tarkastelun ohella

suhteuttaa vaivattomasti myös jutun otsikkoon. Tekstit löytyvät tekstimuotoisina kokonaisuudessaan tutkielman lopusta.

4.2. Prosessianalyysin lähtökohtia

Prosessianalyysini lähtökohtana toimii seuraava toimittajan työtä erittelevä katkelma:

Juttuvalinnassa on merkityksellistä se, mikä kertoo yhteiskunnan muutoksesta. Jos uutinen olisi määriteltävä yhdellä ainoalla sanalla, se olisi 'muutos'. Muutos kertoo sen, mikä ympäristössämme on muuttumassa, ja vastaanottajalla on oikeus se tietää pystyäkseen ymmärtämään ja vaikuttamaan yhteiskunnan ja sen osa-alueiden toimintoihin. Tämä merkitsee toimitustyössä muutoksen tai poikkeuksen etsimistä.” (Huovila 2001: 55.)

Uuden ruokavalion – tässä tapauksessa karppaamisen – leviäminen ihmisten keskuudessa on sosiokulttuurinen ilmiö, joka heijastuu kieleen ja kielellä tapahtuvaan toimintaan, kuten median teksteihin. Erityisesti karppaaminen oli aikanaan näkyvästi esillä mediassa, koska se herätti ihmisissä vastakkaisia mielipiteitä ja siten paljon keskustelua. Toisaalta media tekstiensä kautta osallistui tuohon keskusteluun ja mahdollisesti synnytti ja muokkasi kuvaa kyseisestä ilmiöstä. Karppaaminen vaikutti siis ympäröivään yhteisöön monin tavoin ja siihen liittyi monenlaista muutosta ja vertailua, ja nämä vaikutukset näkyvät aineistossani.

Ensinnäkin karppaajat kertovat itse oman kehonsa, toimintansa ja elämänsä muutoksista tai vertaavat karppausta muihin ruokavalioihin (esimerkit 1–3). Karppaajiin tai karppaukseen viitataan myös yleisellä tasolla ja kuvataan näin ruokavalion erityispiirteitä (4).

- 1) ”Olo on kevyempi ja jollain tavalla reippaampi.” (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 2) ”Kulut olisivat korkeammat ilman karppausta – –.” (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)
- 3) ”Syön aamiaiseksi tonnikalaa öljyssä, raejuustoa ja kananmunan. Lounaalla otan kanafileen ja salaattia. – – Tämä dieetti on helpompi kuin pelkkä kalorien vähentäminen. – – Tavat ovat muuttuneet siten, että oluen sijasta otan joskus kevytkokiksen.” (Miehen mittoihin)
- 4) Vähän hiilihydraatteja sisältävän ruokavalion noudattajat eli karppaajat välttävät hiilihydraattipitoista ruokaa kuten leipää, pastaa ja puuroa. (Karppaus kiinnostaa miehiä)

Myös erilaiset viralliset asiantuntijat arvioivat karppausta ja vertaavat sitä toisiin (laihutus)ruokavalioihin (5) tai vertailuna käytetään virallisia suosituksia (6). Viralliset tahot saattavat karppauksen takia ryhtyä jopa konkreettisiin tekoihin (7).

- 5) "Perinteisissä dieeteissä rasvaa yritetään vältellä kaikissa ruuissa. Tässä on selvemmat sävelet." (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 6) Karppaaja vähentää rajusti sokerin, perunan, makaronin, riisin ja leivän määrää ja ottaa tilalle kasviksia. Voita, ruokaöljyjä ja kermaa saa syödä. Tästä virallinen Käypä hoito -laihutus suositus on täysin eri mieltä. (Miehen mittoihin)
- 7) Schwabin mukaan terveydenhuollon henkilöstö ei voi painaa villaisella asiassa, joka on vaarallinen lapsille. Jos kasvu hidastuu kehnon ruokavalion takia, on vanhempia heräteltävä. Jos se ei tehoa, lapsi on siirrettävä paikkaan, jossa hän saa tarpeeksi ravintoa. (Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla)

Ruokateollisuuden ja kaupan alan edustajat puhuvat elintarvikkeiden myynnissä, kulutuksessa ja tuotekehityksessä tapahtuvista muutoksista (8 ja 9). Saatetaan myös mainita erikseen, jos muutoksia ei ole tapahtunut tai vaikutusta ei ole nähtävissä (10).

- 8) Trendit on jo nähty meijeriyhtiö Valion omissa myyntitilastoissa, kertoo markkinointijohtaja Rauno Hiltunen. (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)
- 9) "Esimerkiksi kalan menekki on kasvanut vuosi vuodelta. Sen sijaan pastan ja perunan on vähentynyt", kertoo Antell-Catering'in toimitusjohtaja Tomi Lantto. (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 10) Karppausinnostus ei juuri näy pääkaupunkiseudun pikkuleipomoissa. (ingressi; Pienet leipomot porskuttavat)

Lisäksi viitataan karppaamisesta johtuvaan keskusteluun ympäröivässä yhteisössä (11).

- 11) GI-keskustelu on sittemmin laantunut, mutta menneen talven aikana kiivailtiin vähän hiilihydraatteja sisältävästä ruokavaliosta eli karppauksesta. (Väitös: Hiilihydraatit eivät lisää diabetesta)

Osa vaikutuksista ilmenee siis konkreettisena toimintana, osa pelkästään mentaalisen tai verbaalisen tasolla. Osa muutoksista on materiaalisen ja mentaalisen toiminnan välimaastossa: mentaalisen toiminnan konkreettisia ilmentymiä ihmisen käytöksessä, elämässä tai kehossa.

Lähden seuraavaksi tutkimaan näiden muutosten kuvaamista erilaisten prosessien kautta, toisin sanoen sitä, millaisten prosessien avulla muutos ilmenee teksteissä. Lähtökohtanani on luvussa 2.4. esittelemäni Hallidayn (2004) kuuden prosessityypin muodostama kehä: materiaaliset prosessit, käyttäytymisprosessit, mentaaliset prosessit, verbaaliset prosessit, relationaaliset prosessit ja eksistentiaaliprosessit. Aineistosta nousevat kuitenkin esiin erityisesti tietyt prosessit ja prosessien yhdistelmät, joihin pääsääntöisesti analyysissäni keskityn. Lisäksi, kuten jo edellä mainitsinkin,

havainnot on jaoteltu karppaajille, karppaukselle ja muille osallistujille annettujen erilaisten osallistuja-asemien kautta.

4.3. Erilaisia osallistuja-asemia

Erilaiset prosessit asettavat prosessin osallistujan tai osallistujat erilaisiin asemiin lauseessa. Tässä luvussa esittelen analyysin kannalta olennaisten prosessityyppien erityispiirteitä. Aineiston tarkastelussa esiin nousevat erityisesti materiaaliset, mentaaliset, relationaaliset sekä käyttäytymisprosessit.

Materiaaliset prosessit kuvaavat kohteeseen tai tulokseen johtavia tai johtamattomia tapahtumia ja tekoja ja ne voivat olla transitiivisia tai intransitiivisia (Shore 2012b: 164). Olennaisin osallistuja tällaisissa lauseissa on *toimija* (actor), joka suorittaa teon. Tekoon voi liittyä myös sen *kohde* (goal), jonka asema luonnollisesti eroaa merkittävästi toimijan asemasta. (Halliday 2004: 180–181.) Toimija on usein lauseen subjekti ja kohde sen objekti (Halliday 2004: 179; ISK 2004: § 459, 461). ISK:n (2004: § 445) mukaan konkreettisten verbien täydennykset ovat nominaalisia lausekkeita, sillä ko. tilanteiden osallistujat ovat myös tyypillisesti konkreettisia olioita – elollisia tai elottomia. Hallidayn (2004: 196) mukaan materiaaliset prosessit voivat kuitenkin kuvata myös abstraktia toimintaa (*Pörssikurssit luisuivat*). Materiaalisen prosessin sisältävät lauseet vastaavat sellaisiin kysymyksiin kuin ”Mitä tapahtui?” tai ”Mitä X teki (Y:lle)?” (Shore mp., Halliday 2004: 181).

Mentaaliset prosessit konstruoivat ihmisen tietoisuuden tapahtumia. Prosessien keskeisen osallistujan, *kokijan*, pitää siten olla olento tai ryhmä, jolla on tietoisuus. Käänteisesti olioita, joilla ei ole (ihmisen) tietoisuutta voidaan esim. fiktiossa inhimillistää käyttämällä mentaalisia prosesseja: *Pöllö istui aivan hiljaa. Hän alkoi ajatella surullisia asioita.* (Arnold Lobel: *Kyynelvestitee*). Tähän ryhmään kuuluvat erilaiset aistimista ja havainnointia, ajattelua ja tiedollisuutta, haluamista sekä tuntemista kuvaavat prosessit. Mentaaliset prosessit tapahtuvat vain tietoisuudessa eivätkä konstruoidu materiaalisina tekoina. (Halliday 2004: 197–198, 202, 210; esimerkki oma.) Shoren (2012b: 164–165) mukaan suomen kielessä mentaaliset ja verbaaliset prosessit eroavat muista transitiivi- ja intransitiivilauseista perinteisesti ymmärretyn transitiivisuuden kannalta: ko. prosesseissa toiminta ei kohdistu eikä vaikuta kohteeseen. Lisäksi nämä prosessit voivat saada täydennyksekseen projektiota ilmaisevan lauseen tai rakenteen, esim. *Hän huomasi, että auto oli poissa; Hän kertoi nähneensä revontulia* (mp.; esimerkit omia). Halliday kuitenkin huomauttaa, että projektiota tulee käsitellä itsenäisinä lauseina (mt: 198).

Myös ISK kuvaa mentaalisia verbejä siten, että ne voivat saada objektikseen lauseen tai infinitiivilausekkeen, joka ilmaisee mentaalisen tapahtuman sisällön. Tällaisia verbejä ovat erityisesti havainnointia, erilaista ajattelutoimintaa ja haluamista sekä kommunikointia kuvaavat verbit. ISK myös luettelee erilaisia tunne- ja tuntemusverbejä, jotka ”edellyttävät elollista, aistimiskykyistä kokijaa, yleensä ihmistä”. ISK nimeää prosessin toiseksi osallistujaksi *ärsykkeen* – tunteen aiheuttajan. Ärsyke ei kuitenkaan ole täydennyksenä pakollinen, toisin kuin kokija, vaikka se jäisikin lauseessa implisiittiseksi. Ilman kokijaa kyse ei ole tunteesta. Kokija voi toimia sekä lauseen subjektina (*Minä inhoan*) että objektina (*Minua inhottaa*), samoin ärsyke (*Kaurapuuro ~ hän ~ itsekkyyks inhottaa; Inhoan kaurapuuroa ~ häntä ~ itsekkyyttä*). Kun kokija on objektina, verbi kuvaa ärsykkeen vaikutusta kokijaan. Ärsykettä ei aina ole ilmaistu, mutta jos ärsyke on mainittu, se toimii lauseen subjektina. Verbi on tällöin usein muodoltaan tunnekausatiivi ja lause siten tunnekausatiivilause. Tunnekausatiivilause ilmaisee kokijan tunnetilaa ja esittää kokijan ärsykkeen vaikutuksen alaisena (*Minua pelottaa ~ ahdistaa ~ harmittaa ~ huvittaa ~ heikottaa ~ hikoiluttaa ~ kuvottaa...*). Kokijaa edustaa partitiiviobjekti (ks. ed. esim.) tai nolla, jolloin objekti puuttuu. Kun lause on nollapersoonainen, tunne koskee tyypillisesti puhujaa (*Pelottaa*), kysymyslauseessa puhuteltavaa (*Pelottaako?*). Myös ruumiillista tuntemusta voidaan ilmaista tunnekausatiivilauseella ja kokijan paikalla voi olla jokin kokijan erottamaton osa (*Kieltä polttaa*). Eräät tuntemusverbit voivat esiintyä myös intransitiivilauseessa, jossa kokija tai kokijan osa ovat subjektina (*Hartiat jomottivat*). (ISK 2004: § 461, 465–467, 471–473; esimerkit omia tai mukautettu alkuperäisistä.)

Käyttäytymisprosessit sijoittuvat materiaalisten ja mentaalisten prosessien välimaastoon, ja niiden erottaminen näistä prosesseista saattaa olla toisinaan hankalaa. Käyttäytymisprosessit kuvaavat ihmiselle tyypillistä fyysistä tai psyykkistä toimintaa, kuten *hengittää, yskiä, hymyillä, uneksia, tuijottaa*. ”Käyttäytyjä” (behave) on ihminen tai inhimillinen olio, kuten mentaalisissakin prosesseissa, ja osa kategoriaan kuuluvista prosesseista voidaan nähdä mentaalisten prosessien toiminnallisina vastineina: *mieltä – mietiskellä, kuulla – kuunnella, nähdä – katsoa/katsella*. Osa käyttäytymisprosesseista taas limittyy verbaalisiin prosesseihin: *mumista, älähtää*. (Halliday 2004: 248, 250–251; Shore 2012b: 166; esimerkit omia tai mukautettu alkuperäisistä.) Myös ISK erottaa tunne- ja tuntemusverbeistä omaksi ryhmäkseen toiminnalliset tunneverbit, jotka kuvaavat tunnetilan lisäksi myös tunnetilalle ominaista käyttäytymistä. Tällaisia verbejä ovat mm. *surra, murehtia, iloita, raivota, hermoilla, intoilla* sekä *le-johdokset hämmästellä, ihastella, ihmetellä* jne. (ISK 2004: § 466.) Tulkitsen toiminnalliset tunneverbit käyttäytymisprosesseihin kuuluviksi. Materiaalisia prosesseja lähestyvät myös sellaiset käyttäytymisen prosessit, jotka kuvaavat kehon asentoja tai ihmiselle tyypillistä ajanvietettä: *istuutua, makoilla; laulaa, tanssia* (Halliday mt: 251).

Relationaalisten prosessien tehtävänä on luonnehtia ja identifioida (samastaa). Prosessit voivat kuvata sekä ulkoista että ihmisen sisäistä kokemusta, mutta toisin kuin materiaalisissa ja mentaalisisissa prosesseissa, kokemus kuvautuu olemisen kautta, staattisina tiloina, vailla tapahtuman selkeää alkua ja loppua. (Halliday 2004: 210–212.) Myös ISK (2004: § 1502–1504) erottaa tapahtumien joukosta ”tilat”: oleminen jossakin/jonkinlaisena, kuuluminen jollekin/johonkin ja abstrakti suhde (*merkitä, ilmentää*). ISK kuitenkin sijoittaa tähän kategoriaan myös mm. asentoverbit (*istua*), sääverbit (*sataa*) ja mentaalista tilaa kuvaavat verbit (*rakastaa*). Halliday (mt: 212) huomauttaakin, että joissain lähestymistavoissa mentaaliset ja relationaaliset prosessit voidaan nähdä samankaltaisina tiloina. Relationaaliset prosessit eivät kuitenkaan vaadi inhimillistä kokijaa niin kuin mentaaliset prosessit. Relationaalisten prosessien osallistujat voivat olla luonteeltaan hyvin monenlaisia: elollisia tai elottomia olentoja tai täysin abstrakteja tarkoituksia, kuten käsitteitä, infinitiivejä tai sivulauseita. Hallidayn mukaan relationaalisten prosessien ominaispiirre englannin kielessä on kuitenkin se, että olennaisia osallistujia on aina kaksi ja prosessilla kuvataan kahden entiteetin välistä suhdetta (*Sinä olet kaunis; On hyvä, että hän lähti; Empatia tarkoittaa myötätuntoista eläytymistä vrt. mat. Minä juoksen tai ment. Minä ajattelen*). Tämä erottaa Hallidayn mukaan relationaaliset prosessit myös eksistentiaalisesta olemassa olemisesta. (Halliday mt: 212–213; esimerkit omia.) Myös Shore (2012b: 165) kuvaa relationaalisia prosesseja suhdeprosessityypiksi. Verbinä voi olla jokin muukin suhdetta kuvaava verbi kuin *olla*-verbi: *sisältää, koostua, käsittää* jne. (mp.; ks. myös Halliday mt: 238, 243).

Relationaaliset prosessit jakautuvat luonnehtiviin ja identifioiviin. Luonnehtivat lauseet konstruoivat suhteen kahden olion tai olion ja ominaisuuden välille (*Me olemme Suomen kansalaisia; Sanna Marin on jämäkkä pääministeri*). Identifioivissa lauseissa sen sijaan lauseen osallistujat samastetaan, eikä ole yksiselitteistä, kumpi osallistujista on subjekti ja kumpi on predikatiivi (*Sanna Marin on Suomen tämänhetkinen pääministeri; Me olemme Suomen kansa*). (Shore 2012b: 165; esimerkit omia.) Kuten Shorekin (mp.) mainitsee, suomen kielessä identifioivasta lauseesta käytetään myös nimitystä ekvatiivilause (ks. ISK 2004: § 924, 950). Em. suhteiden lisäksi relationaalinen prosessi voi konstruoida suhteen myös olion ja olosuhteen välille. Olosuhteet voivat kuvata esim. paikkaa (*Hän on kotona; Lieto sijaitsee Varsinais-Suomessa; Tämä tie vie Turusta Helsinkiin*), aikaa (*Kokous on huomenna; Huomenna on neljäs huhtikuuta; Kokous vie monta tuntia*) tai tapaa (*Minä olen kiltisti*). Myös omistuslauseet kuuluvat relationaaliin prosesseihin. (Halliday 2004: 216, 239–244; Shore mp.; esimerkit omia.) Suomen kielen eksistentiaalilause muistuttaa rakenteellisesti enemmän relationaalista olosuhdeprosessia kuin eksistentiaalista prosessityyppiä. Shore (mp.) sijoittaaakin eksistentiaalilauseet relationaalisten

prosessien alatyypiksi. Omistuslauseet puolestaan ovat suomessa eksistentiaalilauseen alatyypiksi (Shore mp.; ISK 2004: § 895). Mahdollinen erottelu relationaalisen ja eksistentiaalisen prosessin välillä on siten tehtävä lähinnä semanttisella tasolla.

4.3.1. Karppaaja aktiivisena toimijana

Yksi aineistostani esiin nousevista prosessijoukoista sisältää prosesseja, jotka luokitellaan materiaalisiksi prosesseiksi mutta jotka toisaalta muistuttavat hyvin paljon käyttäytymisprosesseja. Nuo prosessit kuvaavat aktiivista toimintaa, joka perustuu valintaan. Kyseessä on tietoinen tai harkittu materiaallinen toiminta, ajatusprosessin fyysinen toteutuma. Materiaaliset prosessitkin sisältävät luonnollisesti myös tarkoituksellista toimintaa, mutta näen tässä erona juuri yhteyden mentaaliin merkityslisiin, jotka nousevat kotekstista. Tarkastelun kohteena olevat prosessit on kursivoitu seuraavissa esimerkeissä.

- 12) Sami Paatelainen *on karpannut* noin neljä viikkoa. Viljatuotteita hän *ei ole syönyt*, mutta *nauttii* joskus esimerkiksi palan jäätelöä. "En halua noudattaa liian spartalaista linjaa." – – Paatelainen *ryhtyi karppaajaksi* kokeilunhalusta. Hän ei ole kokeillut aiemmin mitään dieettiä. (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 13) "Kimmokkeena oli etelänmatka. Piti mahtua kesävaatteisiin. Painoin viime joulukuussa 114 kiloa, ja kun olen 180 senttiä pitkä, niin onhan siinä liikaa. Innostuin karppaamisesta eli *jätin* liiat hiilihydraatit pois. – – *Syön* aamiaiseksi tonnikalaa öljyssä, raejuustoa ja kananmunan. Lounaalla *otan* kanafileen ja salaattia. Ennen punttitreeniä *syön* välipalaksi tonnikalaa ja raejuustoa. – – Päivälliseksi *syön* usein kahden munan munakkaan, johon tulee naudan paistijauhelihaa ja herkkusieniä sekä tomaattia. Paistan rypsiöljyllä, ja salaatin kastikkeeseen lorautan oliiviöljyä. – – Seuraan liikuntakertoja kännykän Sports Tracker -ohjelmalla. – – Sauvakävelen aamuin illoin ja käyn kuntosalilla monena iltana viikossa. – – Kun pääsen ihannepainooni, yritän löytää kultaisen keskitien. Ennen laihduttamisen aloitusta mittautin maksa-arvoni. Niitä täytyy seurata. Tavat ovat muuttuneet siten, että oluen sijasta *otan* joskus kevytkokiksen." (Miehen mittoihin)
- 14) Maija Wikberg aprikoi ruokalistan vaihtoehtojen välillä: Lapin ukon keitto on herkullista mutta sisältää perunaa. Kasviskeitto katkarapusalaatin kera voisi sopia, mutta salaatissa on riisiä. Wikberg *päättyi ottamaan* chili sin carnea ilman lisäkeriisiä. "Maku on erinomainen, mutta voisi olla jokin toinenkin vähähiilihydraattinen vaihtoehto", hän harmittelee. Johdon sihteerinä työskentelevä Wikberg *aloitti* vähähiilihydraattisen ruokavalion kahdeksan kuukautta sitten, vaikka ei varsinaisesti karppaajaksi itseään kutsukaan. "En ole niin tiukka. Uusia perunoita on saatava juhannuksena ja muuta sellaista, mutta pääasiassa *vältän* paljon hiilihydraatteja sisältäviä ruokia kuten pastaa, perunaa ynnä muita. Se toimii minulle." Myös ruoan eettisyys ja alkuperä vaikuttavat hänen ruokailuvalintoihinsa. (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 15) Maija Wikberg *valitsee* henkilöstöruokalassa useimmiten vähähiilihydraattisen vaihtoehdon. Kalan hän pyytää aina leivittämättömänä. (kuvateksti; Ruokatrendit)

näkyvät henkilöstöravintoloissa)

- 16) Espoolaisessa Joonas ja Kaisa Konstigin perheessä myös lapset Ansa, 11 kuukautta, ja Aino, 2, *karppaavat*. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)
- 17) "*Emme osta* fileetä tai muita vähärasvaisia ja kalliita ruhonosia, koska ne sisältävät pelkkää proteiinia. Mitä rasvaisempaa lihaa, sitä parempaa se on ruokavalion kannalta. Ideana on korvata hiilihydraatteja rasvalla", Joonas Konstig perustelee lihatiskin tunteissa. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)
- 18) Joonas ja Kaisa Konstig *hyväksyvät* ostoskärryihinsä vain vähähiilihydraattisia tuotteita. Tyttäret Aino (vas.) ja Ansa *oppivat* pienestä pitäen *valitsemaan* vain heidän ruokavaliolleen sopivia elintarvikkeita. (kuvateksti; Karppaus voi pienentää ruokalaskua)

Erityisesti esimerkeissä 12–15 ja 17–18 piirtyy kuva syömiseen ja laajemminkin omaan elämäänsä liittyviä tietoisia valintoja tekevästä ihmisestä. *Syön* ja *otan* (esim. 12–14) sekä *emme osta* (17) ovat sinällään kiistatta materiaalista toimintaa: toiminta on konkreettista, sillä on aktiivinen tekijä ja konkreettinen kohde, johon toiminta vaikuttaa. Kuitenkin karppaaminen ei ole vain 'syömistä', vaan siihen linkittyy myös muita prosesseja, kuten 'valitseminen' joko implisiittisesti (esim. 12, 13 ja 17) tai näkyviin kirjoitettuna (14, 15 ja 18). Karppaamiselle voi olla myös erilaisia valinnasta kumpuavia, mentaaliseksi tulkittavia syitä, kuten kokeilunhalu (esim. 12) tai pyrkimys tietoisesti kohti jotakin tavoitetta – laihtumista tai vain parempaa vointia (13 ja 14). Valinnan prosessia toteutetaan jokaisella ruokailukerralla, kuten esimerkeissä 13–15, tai jokaisella ostoskerralla, kuten esimerkeissä 17–18. Toiminta on siten toistuvaa ja toistaiseksi jatkuvaa. Esimerkissä 13 syömisen ja ottamisen prosessit sekä esimerkissä 17 ostamisen prosessi sisältyvät suoraan lainaukseen, jossa ruokavalion noudattaja preesensia käyttäen kertoo, miten hän yleensä toimii. Prosesseilla ei siis kuvata juuri sillä hetkellä tapahtuvaa toimintaa. Jatkuvuutta ilmaisevat myös toiminnan kestoa kuvaavat adverbialit *noin neljä viikkoa* (esim. 12) sekä *kahdeksan kuukautta sitten* (14), joka kertoo toiminnan alkupisteen. Alkupisteesi voidaan tulkita myös esimerkin 13 *viime joulukuussa*. Vielä suuremmin jatkuvuudesta ja toisteisuudesta kertovat esimerkin 14 *pääasiassa* ja esimerkin 15 *useimmiten* ja *aina*. Esimerkissä 13 on nähtävissä myös toiminnan mahdollinen loppupiste *kun pääsen ihannepainooni*.

Tulkintani mukaan *valita* kuvaa prosessia, jossa on sekä mentaalinen että materiaallinen ulottuvuus: Valinta tehdään usein tietoisuudessa, jolloin siihen tarvitaan tietoinen olento, yleensä ihminen, ja verbi voi saada objektikseen myös lauseen (*Voit valita, mitä haluat tehdä*) (ks. ISK 2004: § 472). Toisaalta verbillä voidaan kuvata myös konkreettista toimintaa (*Minut valittiin tehtävään*). Esimerkeissä 12–18 valinta tehdään tietoisuudessa, mutta teon vaikutus on konkreettinen ja se

kohdistuu konkreettiseen kohteeseen. Mentaalisia merkityslisiä karppaamiseen liittyvälle materiaaliselle toiminnalle antavat kotekstin mentaaliset prosessit *en halua (noudattaa)* (12) ja *aprikoi* (14) sekä *innostuin* (13), jonka voi myös nähdä sisältävän käyttäytymisprosessiksi luokiteltavan ulottuvuuden (käsittelemän viimeksi mainittua lisää seuraavassa luvussa 4.3.2.). Samoin verbit *vältän* (14) ja *hyväksyvät* (18) ovat kontekstissaan moniulotteisia: molemmat tapahtuvat ensin mentaalisisina prosesseina mutta konkretisoituvat materiaalisena toimintana, jonka vaikutukset myös näkyvät konkreettisesti. Tulkinta voisi siten olla *vältän* 'en syö' ja *hyväksyvät* 'poimivat hyllystä'. Verbi *nauttia* (esim. 12) voi toisaalta kuvata tunnekokemusta (*nautin maalaamisesta*) mutta myös toimia synonyymina syömiselle ja juomiselle (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *nauttia*). Tässä yhteydessä voi tulkita näiden puolien yhdistyvän, sillä verbi kuvaa konkreettista syömistä, jonka kohde on konkreettinen, mutta tuo kohde tuottaa yleensä myös mielihyvää.

Näissä esimerkeissä karppaaja pääsee itse ääneen ja hän on suurelta osin jutun keskiössä. Hän saa kertoa ruokavaliostaan, toiminnastaan ja tuntemuksistaan ja on asemoitu lauseen subjektiksi. Jokainen esimerkkien neljässä jutussa esiintyvistä karppaajista on esitelty koko nimellä, osasta on kerrottu ikä ja toisista ammatti, yhdestä molemmat. Karppaajana kuvattu henkilö ei kuitenkaan välttämättä aina itse halua tai koe tarvetta luokitella itseään karppajaksi (esim. 14). Jokaisesta haastatellusta on jutussa myös kuva. Esimerkin 12 Sami Paatelaisesta on tekstin yläpuolella iso kuva, joka on lähes puolet jutun kokonaiskoosta. Kuvassa Paatelainen on syömässä ja kuvatekstissä luetellaan hänen päivällislautasensa sisältö. Kuvan vieressä on lisäksi suurpiirteinen lista Paatelaisen päivän aterioiden kellonajoista ja koostumuksista. Varsinaisen tekstin alussa Paatelainen esitellään ”karppaajana”. Hänestä kerrotaan ikä mutta ei ammattia. Esimerkin 13 jutun sisältö käsittelee kokonaisuudessaan nuorten miesten painonpudotusta. Esimerkissä itsestään kertova Antti Kaitue on toinen juttua varten haastatelluista ”nuorista miehistä”, ja hän saa jutussa tilaa noin neljänneksen, josta kuva vie puolet. Kuvassa Kaitue punnertaa käsipainoja penkistä ja hänet on kuvattu ylhäältäpäin. Haastattelu alustetaan esittelyllä ”Sijoitusneuvoja Antti Kaitue, 29, karppaa ja bodaa.” Koko Kaitueesta kertova osuus on esitetty yhtenä suorana lainauksena hänen kertomanaan. Esimerkkien 14 ja 15 Maija Wikberg saa jutussa suuren visuaalisen tilan, sillä hänestä on keskellä juttua iso kuva, jonka koko on yli puolet jutun kokonaiskoosta. Kuvassa Wikberg katsoo tulkintani mukaan arvioivasti lounasvaihtoehtoja henkilöstöravintolan lounaslinjastolla (kuvateksti esim. 15). Jutussa Wikbergistä kerrotaan nimen lisäksi ammatti. Myös esimerkkien 16–18 Konstigeista on iso kuva tekstin yhteydessä. Kuvan koko on noin puolet jutun kokonaiskoosta. Lisäksi heistä on pienempi kuva pääuutissivulla lehden alussa jutun esittelyn yhteydessä. Nimien lisäksi perheestä kerrotaan lasten iät sekä isän ammatti. Uutisjutun alapuolella on lueteltu perheen ostokset

hintoineen otsikolla ”Karppaajaperheen viikko-ostokset”. Neljästä jutusta kaksi liittää karppauksen jo otsikon ja ulkoasun perusteella vahvasti miehiin: Karppaus kiinnostaa miehiä ja Miehen mittoihin. Mukana on kuitenkin myös yksi juttu, jonka karppaajana on haastateltu naista, sekä yksi juttu, jossa karppaajia edustaa koko perhe. Karppaajajoukon kuvausta voi siis tällä perusteella pitää melko monipuolisena. Aineistoni määrällisen suppeuden ja laadulliseen analyysiin painottuvan tarkastelun vuoksi minkäänlaisia yleistäviä johtopäätöksiä ei kuitenkaan voida tehdä.

Poikkeuksena edellä kuvatusta aktiivisesta toimijuudesta ovat esimerkkien 16 ja 18 lapset, jotka tekstin mukaan *karppaavat* ja *oppivat valitsemaan*. Lapset eivät pääse itse jutussa ääneen ja heidän kohdallaan myös karppaamiseen liittämäni valinnan prosessi voidaan suurella syyllä kyseenalaistaa. Oletettavasti heidän kohdallaan valinnan ovatkin tehneet heidän vanhempansa, jotka ulottavat oikeutensa valintaan siten myös jälkikasvuunsa. Lapsien osallistuja-asemaa käsittelem lisää luvussa 4.3.3.

Erityistarkasteluun tässä kategoriassa nostan esimerkin 19, jossa karppaavat vanhemmat eivät ainoastaan tee itsenäisiä valintoja vaan jopa uhmaavat viranomaisten kehotuksia:

- 19) Ainakin yhtä perhettä on jo uhattu lasten huostaanotolla, koska vanhemmat *eivät uskoneet* terveydenhuollon ammattilaisten varoituksia. (Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla)

Esimerkin 19 prosessi *eivät uskoneet* on muotonsa ja sisältönsä puolesta sinällään mentaalinen prosessi. Tässä kontekstissa tulkitsem sen kuitenkin käyttäytymisen prosessiksi, johon yhdistyy implisiittisesti vahvasti prosessi *totella* (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *uskoa*) sekä kiellon kautta merkitys 'tottelematon'. *Tottelematon* taas yhdistyy semanttisella tasolla tavallisesti lapsen käytökseen. Tämän päättelyketjun mukaisesti karppaaja ei siten olekaan tietoisia valintoja oman hyvinvointinsa eteen tekevä aikuinen vaan uppiniskainen lapsi, joka ei halua noudattaa auktoriteettien kehotuksia (ks. myös Fairclough 1997: 126). Vanhemman asemaan puolestaan asettuvat viranomaiset. Toisaalta esimerkkiä voi myös tulkita siten, että omaa elämää ja jälkikasvua koskevat valinnat viedään äärimmilleen – jopa sillä uhalla, että se johtaa hankaluuksiin viranomaisten kanssa.

Hieman eri tavalla karppaajaperheen valintoja taas kuvataan esimerkissä 20:

- 20) "Kulut olisivat korkeammat ilman karppausta, sillä tiukka ruokavalio antaa raamit,

joiden puitteissa teemme ostokset", hän sanoo kauppakeskus Ison Omenan tungoksessa, jossa perheen viikoittainen ruokaostosmaraton on alkamaisillaan. Konstigit syövät paljon kasviksia ja juureksia, mutta niitä *ei osteta* mihin hintaan tahansa. Vihannesosastolta ostoskärryihin *poimitaan* huokeita punajuuria ja hervoton kaalinpää. Kananmunia kärryihin *päätyy* 48 kappaletta. – – Maitupuolelta *kelpuutetaan* pakettillinen voita, joka on yksi hurjimmin kallistuneista elintarvikkeista. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)

Esimerkissä 20 valintojen tekemistä seurataan konkreettisesti ja ilmaisukeinoksi on valittu passiivi (*ei osteta, poimitaan, kelpuutetaan*) sekä automatiivinen kvanttorilause, jonka keskiössä on kananmunien lukumäärä (*Kananmunia kärryihin päätyy 48 kappaletta*). Tällä keinolla tekstiin tulee raportoiva tyyli (ks. Kielitoimiston kielioppiopas 2017: 187). Yksittäiset tekijät jäävät taka-alalle, mutta kotekstista voidaan päätellä, että teot suorittaa todennäköisesti joku perheenjäsenistä. Toiminnan kohteena olevat ruoka-aineet nousevat etualalle. Toisaalta kuitenkin esim. verbi *kelpuuttaa* 'pitää kelpaavana, todeta t. julistaa kelpaavaksi, hyväksyä' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *kelpuuttaa*) viittaa jälleen vahvasti tietoisten valintojen tekemiseen ja sen myötä nostaa myös tekijän asemaa esiin.

Esimerkeissä 21–27 karppaajista ja heidän ruokavalioon liittyvästä toiminnastaan kerrotaan yleisellä tasolla. Heistä käytetään sekä ryhmää kuvaavaa monikkomuotoa *karppaajat* että yksilöä tarkoittavaa, tulkintani mukaan yleistäväksi tarkoitettua muotoa *karppaaja*. Esimerkeissä toistuvat samankaltaiset tietoiseen valintaan perustuvat prosessit kuin aiemmissa esimerkeissä 12–18.

- 21) Vähän hiilihydraatteja sisältävän ruokavalion noudattajat eli karppaajat *välttävät* hiilihydraattipitoista ruokaa kuten leipää, pastaa ja puuroa. (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 22) Karppaaja *vähentää* rajusti sokerin, perunan, makaronin, riisin ja leivän määrää ja *ottaa tilalle* kasviksia. (Miehen mittoihin)
- 23) Useimmat karppaajat *eivät* kuitenkaan *noudata* tiukasti mitään valmista suuntausta, vaan *ovat kehittäneet* itselleen sopivia muunnelmia, joita yhdistää hiilihydraattien karttaminen. (Karppauksen maailma on moninainen)
- 24) Karppaaja *kaihtaa* hiilihydraatteja (otsikko pääuutissivulla; Karppaaja ei huoli hiilareita)
- 25) Karppaaja *ei huoli* hiilareita (otsikko; Karppaaja ei huoli hiilareita)
- 26) Tiukimmat karppaajat tosin *eivät koske* edes kaikkiin hedelmiin. (Karppaaja ei huoli hiilareita)
- 27) Karppaajat *karttavat* viljaa. (Pienet leipomot porskuttavat)

Kaihtaa (esim. 24) ja *karttavat* (27) kuvaavat tarkoituksellista välttelyä, jollaiseksi voidaan tulkita

tässä myös esimerkin 21 *välttävät* (vrt. *Hän vältti onnettomuuden*). Karppaaja myös esiintyy samalla tavoin lauseen subjektina ja aktiivisena toimijana. Tämä korostuu erityisesti esimerkissä 23, jossa muun valitsemisen lisäksi karppaajat *eivät* – – *noudata* – – *valmista suuntausta, vaan ovat kehittäneet itselleen sopivia muunnelmia*.

Verrattuna esimerkkeihin 12–18 näissä esimerkeissä korostuu karppaajan toiminnan kuvaaminen negaation kautta: mitä karppaaja *ei* valitse. Osa esimerkkien prosesseista on suoraan kielteisiä, kuten *ei huoli* (25) ja *eivät koske* (26), osa on sinänsä myönteisiä mutta indikoi semanttisesti merkitystä 'ei' tai 'pois'. Tällaisia ovat juuri edellä jo luetellut *välttävät* (21), *kaihtaa* (24) ja *karttavat* sekä *vähentää* (22), joka täydentyy rinnakkaisella päälauseella ja myönteisellä prosessilla *ja ottaa tilalle*. Tässäkin kuitenkin semanttisen tason tulkinta prosesseista on 'poistaa ruokavaliostaan' ja 'korvata pois jätetty'. Myös esimerkin 23 *ovat kehittäneet* on itsessään luonteeltaan myönteinen, mutta sekin täydentyy sivulauseella ja sen verbikantaisella NP:llä *hiilihydraattien karttaminen*, jolla kehitettyjä muunnelmia kuvataan.

Edellisten esimerkkien prosessit *välttää* ja *vähentää* löytyvät samankaltaisesti myös seuraavista esimerkeistä 28–31, joissa osallistujajoukkoina ovat aiempaa laajemmin *suomalaiset* sekä ruokatutkimuksen *vastaajat*.

- 28) Yhä useampi suomalainen *pyrkii välttämään* hiilihydraattien lisäksi myös lisäaineita ja vaatii ruoalta luonnonmukaisuutta. (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 29) Viidesosa suomalaisista *on* TNS Gallupin ruokatutkimuksen mukaan *vähentänyt* perunoiden ja pastan syömistä. (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 30) Rasvattomuus ja kevyttuotteet eivät enää kiinnosta suomalaisia aiempaan tapaan, vaan voin käyttö lisääntyy. Yhä useampi *välttää* pastaa, perunaa, leipää ja muita hiilihydraatteja. Terveellisyys tarkoittaa yhä useammalle lisäaineettomuutta ja luonnonmukaisuutta. (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)
- 31) Suhde rasvaan ja hiilihydraatteihin kääntyi pääläelleen. Vähähiilihydraattista ruokavaliota sanoo noudattavansa 10 prosenttia vastaajista. Se on ainoa viime vuosina kasvanut erikoisruokavaliio. Epäterveellisenä runsasta hiilihydraattien määrää ruoassa pitää 26 prosenttia vastaajista. Noin viidennes *on vähentänyt* perunoiden ja pastan syömistä. Runsasta rasvaa epäterveellisenä pitävien osuus on laskenut 79 prosentista 64 prosenttiin parissa vuodessa. 29 prosenttia *on lisännyt* ainakin jossain määrin voin käyttöä, koska sitä pidetään nykyään terveellisenä. (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)
- 32) Sokerille ja rasvalle olisi Suomessa menekkiä. Vaikka kansa *karppaa*, pullat ja kakut kelpaavat entiseen tahtiin. Näin kerrotaan Leipomoliitosta sekä Stockmannin ruokaosastolta. (Pienet leipomot porskuttavat)

Vähentää esiintyy tässä vain perfektimuodossaan *on vähentänyt* (esim. 29 ja 31), ts. vähentämisen prosessi on jo tapahtunut. Lisäksi esimerkissä 31 on myös prosessi *on lisännyt*, jonka voi kotekstin perusteella tulkita kuvaavan samankaltaista korvaavaa tilannetta kuin aiemmassa esimerkissä 22. Esimerkin 28 prosessi *pyrkii välttämään* kuvaa enemmänkin välttämisen tavoittelua kuin sen (täydellistä) toteutusta. Esimerkissä 30 ”välttäjien” joukon voi tulkita olevan kasvussa lauseen subjektina toimivan komparatiivimuotoisen kvanttoripronominin *useampi* ja siihen liitetyn partikkelin *yhä* perusteella. Hyvin yleisluontoisena kuvauksena asioiden tilasta ja karppaajien joukosta voidaan pitää esimerkin 32 toteamusta *kansa karppaa*.

4.3.2. Karppaaja kokijana

Aktiivisen toiminnan lisäksi karppaaja myös havainnoi kehonsa toimintaa tai siinä tapahtuvia muutoksia tai aistiensa kautta ympäristönsä asioita. Hän saattaa myös esittää näkemyksiään tai osoittaa tunteitaan. Sekä tämän että edellisen luvun esimerkeissä korostuu, kuinka karppaajan puheen keskiössä on hän itse, hänen tunteensa, kokemuksensa ja toimintansa. Liikutaan siis vahvasti yksityisen alueella. Karppaajan kokemusta voidaan kuvata kuitenkin myös ulkouolisen silmin sekä yleisellä tasolla. Prosesseista korostuvat erityisesti mentaaliset, relationaaliset ja käyttäytymisprosessit.

Esimerkit 33–36 sisältävät erilaisia havainnointia, tunnetiloja ja kehon tuntemuksia kuvaavia prosesseja:

- 33) ”*Olo on kevyempi ja jollain tavalla reippaampi. Ennen tykkäsin ottaa päiväunet töiden jälkeen, mutta en välttämättä enää*”, kertoo karppaaja Sami Paatelainen, 34. – – Sami Paatelainen *onkin huomannut, että nälkä pysyy nykyään loitolla kauemmin. ”Tonnikalaa ei tarvitse syödä edes koko purkillista, sillä se on niin proteiinipitoista, ettei nälkä tule kurnivaksi.*” – – Sami Paatelaisen *kokemukset* karppauksesta *ovat myönteisiä*. Hän *on kuullut* myös karppauksen vastustajien esittämästä kritiikistä. ”*Uskon, että keho kertoo, miten se voi*”, Paatelainen sanoo. ”*Jos ohimot tykyttävät ja verenpaineet ovat koholla, sen huomaa.*” (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 34) ”*Innostuin karppaamisesta eli jätin liiat hiilihydraatit pois. Kaksi päivää väsytti. Sitten energiaa alkoi tulla hirveästi.*” (Miehen mittoihin)
- 35) ”*Miehet ovat ensimmäistä kertaa innostuneet laihduttamisesta*”, kertoo ravitsemusterapeutti Reijo Laatikainen. Laatikaisen mukaan karppaus *kiinnostaa* miehiä muita laihdutuskeinoja enemmän. (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 36) Vähemmän hiilihydraatteja ravinnosta saavat *ovat alttiimpia sairastumaan* kakkostyyppin diabetekseen. Tämän havaitsi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkija Minna Similä väitöstudiumuksessaan, joka tarkastettiin Helsingin yliopistossa

perjantaina. (Väitös: Hiilihydraatit eivät lisää diabetesta)

Esimerkeissä 33 ja 34 karppaaja kuvailee erilaisten prosessien avulla tuntemuksiaan ja oman kehonsa todellista tai hypoteettista toimintaa ja tilaa. Näissä lauseissa subjekteina ovat *olo*, *nälkä*, *keho*, *ohimot*, *verenpaineet* ja *energiaa*. Kehon osan *ohimot* avulla kuvattu mentaalinen prosessi *tykyttävät* kuvaa kokijan tuntemaa ruumiillista tuntemusta. *Keho kertoo, miten se voi* taas sisältää verbaalisen prosessin *kertoo*, joka on lauseessa metaforisessa käytössä kuvaamassa kehon sisäisiä tuntemuksia. On tulkinnanvaraista, ajatellaanko kehon edustavan lauseessa kokijaa ja hänen tuntemustaan vai tulkitaanko keho tavallaan itsestä irralliseksi, jolloin prosessiin kuuluu implisiittinen täydennys 'minulle'. Keho on subjektina myös em. lausetta täydentävässä alisteisessa kysymyslauseessa, jossa siihen viitataan pronomiinilla *se*. Mentaaliseksi tulkittavalla prosessilla kuvataan tässä kehon kokonaisvaltaista tilaa: *voida*-verbiä käytetään merkityksessä 'olla jonkinlaisessa kunnossa, jaksaa' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *voida*). Kehon tuntemukset *olo* 'fyysinen (olo)tila; mieliala, tuntu' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *olo*, kohta 2) ja *nälkä* 'ravinnontarpeen tuntemus' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *nälkä*) sekä kehon toimintaan liittyvä ilmiö *verenpaineet* ovat osallistujia relationaalisissa prosesseissa. Lauseessa *Olo on kevyempi ja jollain tavalla reippaampi* olon nykytilaa suhteutetaan komparatiivin avulla sen aiempaan tilaan. Nälkä on subjektina kahdessa sivulauseessa *nälkä pysyy nykyään loitolla kauemmin* ja *ettei nälkä tule kurnivaksi*. Ensimmäisessä nälän tilaa suhteutetaan sekä paikan adverbialilla *loitolla* että ajan komparatiivimuotoisella adverbialilla *kauemmin*. Jälkimmäisessä translatiivimuotoinen predikatiiviadverbialilla *kurnivaksi* kuvaa nälän muutosta. Lause täydentää edeltävää tonnikalaa kuvaavaa relationaalista lausetta ja ilmaisee tonnikalan (syömisen) vaikutusta kokijaan. Sivulauseessa *verenpaineet ovat koholla* tilan adverbialilla *koholla* ilmaisee verenpaineen suhteellista tilaa 'suurentunut' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *koholla*, esimerkki). Lause *energiaa alkoi tulla* (34) on monitulkintainen: Sen voi tulkita sisältävän materiaalisen prosessin *tulla* merkityksessä 'virrata', jolla kuitenkin kuvataan mentaalista kokemusta. Toisaalta lauseen voi tulkita relationaaliseksi merkityksessä 'ilmestyä' (ks. ISK 2004: § 893). Kehon tuntemusta kuvaa myös nollapersoonainen lause *Kaksi päivää väsytti*. Se sisältää imperfektimuotoisen tunnekausatiivin, jolla kuvataan puhujakokijan suhteellisen lyhytkestoista ja jo päättynyttä väsymyksen olotilaa.

Esimerkissä 33 havainnointia kuvataan *huomata*-verbillä kahdella tavalla: Ensin on perfektimuotoinen *Sami Paatelainen onkin huomannut*, joka saa objektikseen *että*-lauseen, jonka sisältö kuvaa kokijan oman kehon toteutunutta toimintaa. Esimerkin lopussa taas on nollasubjektillinen lause *sen huomaa*. Kyseessä ei ole tunnetila ja lause sisältää genetiiviobjektin

sen, joten kyseessä ei ole esim. nollapersoonainen tunnekausatiivi. Puhujan voi tulkita tarkoittavan nollapersoonaisella verbillä itseään, mutta sen lisäksi sillä voi tulkita tässä olevan myös yleistävä pyrkimys (ks. ISK 2004: § 1347). Täydennyksenä oleva konditionaalinen sivulause *jos ohimot tykyttävät ja verenpaineet ovat koholla* tukee tätä tulkintaa, sillä se kuvaa potentiaalista tuntemusta, ei niinkään kokijan jo kokemaa tunnetta (ks. ISK 2004: § 1114). Kehon ulkopuolisten ärsykkeiden havainnointia puolestaan ilmaisee toteutunut, perfektimuotoinen prosessi *on kuullut*, jolla kuvataan haastateltavan tietoon tulleita toisten esittämiä kielteisiä näkemyksiä (ks. ISK 2004: § 472).

Esimerkit 33–35 sisältävät kolme käyttäytymisprosesseiksi tulkittavissa olevaa verbikokonaisuutta. Esimerkin 33 *tykkäsin ottaa päiväunet* on kuitenkin monitulkintainen. Sen finiittiverbinä on mentaalinen imperfektimuotoinen *tykkäsin*, joka täydentyy käyttäytymistä kuvaavalla infinitiivillä *ottaa päiväunet*. Finiittiverbin perusteella kokonaisuutta *tykkäsin ottaa päiväunet* voidaan pitää sinänsä mentaalisenä, sillä se kuvaa puhujan suhtautumista mainittuun toimintaan. Kuitenkin lausetta seuraava *mutta en välttämättä enää* voi ohjata tulkintaa myös toiminnallisempaan suuntaan: tulkitsijasta riippuu, täydentyykö lauseen ellipsi semanttisesti 'mutta en välttämättä enää tykkää' vai 'mutta en välttämättä enää ota'. Onko muutos siis tapahtunut suhtautumisessa vai toiminnassa? Esimerkeissä 34 ja 35 tunnetta ja sen aiheuttamaa käyttäytymistä kuvataan samalla verbillä *innostua*, esimerkissä 34 imperfektimuotoisena ja esimerkissä 35 perfektimuodossa. Tulkisen *innostua*-verbin toiminnalliseksi tunneverbiksi, ts. käyttäytymisen prosessiksi. Tätä tulkintaa vahvistaa esimerkissä 34 innostumisen rinnastaminen materiaaliseen jättämisen prosessiin. Esimerkissä 35 taas innostumisen kohde on toimintaa kuvaava teonnimi *laihduuttamisesta*. Esimerkin 35 *karppaus kiinnostaa miehiä* on muotiltaan tunnekausatiivilause, vaikka verbi ei kuvaa varsinaista tunnetilaa. Prosessi on kuitenkin mentaalinen. Mentaalinen on myös esimerkin 33 prosessi *uskon*, joka kuvaa puhujan propositionaalista asennetta (ks. ISK 2004: § 1561, 1578) täydennyksenä olevaan sivulauseeseen. Mentaalisen prosessin sijaan relationaalisesti samassa esimerkissä on sen sijaan kuvattu haastateltavan positiivista kokemusta karppauksesta (*Sami Paatelaisen kokemukset karppauksesta ovat myönteisiä*). Myös esimerkin 36 *ovat alttiimpia sairastumaan* kuvaa relationaalisen prosessin avulla karppaajien sairastumisherkkyyttä muihin verrattuna.

Seuraavassa esimerkissä 37 kehon toimintaa on kuvattu enemmänkin tieteelliseltä kannalta katsottuna, jolloin henkilökohtainen kokemus jää toissijaiseksi. Subjekteina näissä lauseissa ovat *keho* ja sen synonyymiksi tulkittava *elimistö*. *Siirtyy* on prosessina automatiivinen, eikä kyseessä ole konkreettinen siirtyminen paikasta toiseen, vaan siirtyminen olo- tai toimintatilojen välillä. Siksi

tulkitsen prosessin relationaaliseksi. *Alkaa käyttää* – *energiaksi* on sen sijaan prosessin suhteen monitulkintainen. Translatiivimuotoinen adverbiaalitäydennys *energiaksi* ohjaa *käyttää*-verbin merkityssisällön kemiaan liittyväksi käymisprosessiksi, jolloin kyseessä on aineen ja energian muutos toiseen olotilaan. Prosessia voi siten pitää sekä materiaalisena toimintana että relationaalisena suhteena, olomuodon muutoksena.

- 37) Karppauksen teho perustuu rasvanpolton lisääntymiseen. Kun hiilihydraattien saanti pienenee, keho *alkaa käyttää* varastoimiaan rasvoja energiaksi. Erittäin vähällä hiilihydraattimäärällä elimistö *siirtyy* ketoosiin eli eräänlaiseen rasvanpolttilaan. Tämän kaiken terveellisyydestä asiantuntijat ovat erimielisiä. (Miehen mittoihin)

Esimerkeissä 38 ja 39 erilaisilla prosesseilla kuvataan tunnetta ja asennetta:

- 38) ”Oho. *Luulin*, että loppusumma olisi isompi[”], Kaisa Konstig *ihmettelee*. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua) [jälkimmäiset lainausmerkit minun lisämiäni]
- 39) Internetissä osa karppaajista *tilittää*, että heillä on hädin tuskin varaa ruokavalion oikeaoppisiin ostoksiin. Osa puolestaan *on sitä mieltä*, että hiilihydraattien karttaminen alentaa ruokamenoja. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)

Verbit *ihmettelee* ja *tilittää* tulkitsen tässä käyttäytymisprosesseiksi. *Ihmettelee* toimii oikeastaan kolmessa roolissa: Se ensinnäkin toimii johtolauseen predikaattiverbinä kuvaamassa verbaalista toimintaa. Samanaikaisesti se kuitenkin kuvaa myös mentaalista tunnetta, joka toisaalta näkyy ihmisen käyttäytymisessä. ISK (2004: § 466) luokittelee *ihmetellä*-verbin toiminnalliseksi tunneverbiksi, millä perusteella oma tulkintani verbin luonteesta kallistuu käyttäytymisprosessiksi. Samankaltainen perustelu koskee myös *tilittää*-verbiä. Se on tunnepitoista verbaalista toimintaa, johon kuuluu myös käyttäytymisen ulottuvuus. Esimerkin 38 *luulin* kuvaa vääräksi osoittautunutta propositionaalista asennetta laskun loppusummaan. Yhdessä *luulin* ja *ihmettelee* sekä puhujan reaktiota kuvaava interjektio *Oho* luovat kuvaa karppauksen vaikutusten yllättävyydestä. Esimerkissä 39 taas kuvataan relationaalisella prosessilla *on sitä mieltä* epämääräisesti rajatun karppaajajoukon (*osa [karppaajista]*) suhtautumista karppauksen vaikutuksiin.

Esimerkeissä 40–42 yhteistä on karppauksen vaikutukset karppaajan painoon. Esimerkeissä myös referoidaan karppaajien sanomaa.

- 40) *Karppaajien mukaan* dieetti *on hyvä* siksi, että siinä saa syödä riittävästi ja tarpeeksi usein – ja siksi makean houkutus on helppo välttää. Moni karppaaja *on saanut painonsa putoamaan* pysyvästi. (Karppaaja ei huoli hiilareita)

- 41) *Moni kertoi voivansa paremmin karpatessaan ja sanoi painon pysyvän kurissa.* Diabeteksen kaltaisten lihomiseen liittyvien tautien ajateltiin pysyvän loitolla. (Väitös: Hiilihydraatit eivät lisää diabetesta)
- 42) *Paatelainen ei ole käynyt vaa'alla kuukauden mittaan, mutta arvioi painon todennäköisesti pudonneen.* (Karppaus kiinnostaa miehiä)

Esimerkissä 40 karppaajien suhtautumista ruokavalioon kuvataan johtoilmauksena toimivalla postpositioliousekkeella *karppaajien mukaan*, jota seuraa ruokavaliota arvottava relationaalinen prosessi *on hyvä*, jota edelleen seuraavat arvion perustelut. Esimerkissä 41 karppaajien sanomaa on referoitu imperfektimuotoisilla verbaalisilla prosesseilla *kertoi* ja *sanoi* ja niitä seuraavilla referatiivirakenteilla *voivansa paremmin karpatessaan* ja *painon pysyvän kurissa*. Ensimmäinen referatiivirakenne kuvaa kertojien mentaalista kokemusta omasta olotilastaan ja jälkimmäinen painon relationaalista suhdetta abstraktiin tilaan *kurissa*. Subjektina toimii suhteellinen kvanttoripronomini *moni*, joka jättää sanojen joukon epätarkaksi. Esimerkissä 42 mentaalista prosessia kuvaava *arvioi* toimii samalla myös lauseen johtoilmauksena. Referatiivirakenne *painon – pudonneen* kuvaa painon alenemista suhteessa aiempaan, ja paino on prosessissa lähinnä kokijan asemassa. Prosessia voisi siten pitää relationaalisena, mutta tulkitseen sen kuitenkin materiaaliseksi: osallistujia on vain yksi (*paino*), johon kohdistunut toiminta on aikaansaanut siinä muutoksen. Lisäksi vaikka verbi ei kuvaa konkreettista putoamista, se kuvaa kuitenkin painon konkreettista vähenemistä. Esimerkin 40 niin ikään materiaalinen *on saanut painonsa putoamaan* kuvaa myös painon alenemista, mutta *saada*-verbi tekee prosessista luonteeltaan tavoitteellisen 'saavuttaa, tavoittaa painon putoaminen'. Prosessiin tulee tällä tavoin toiminnallinen vivahde. Toisaalta perfektimuoto kuvaa tässä lähinnä toiminnan lopputulosta, jota tavan adverbiaali *pysyvästi* edelleen korostaa.

Esimerkeissä 43–45 kuvataan karppaajien aistikokemuksia ja suhtautumista:

- 43) *Viljan hinta on jo noussut, mutta se ei viljatuotteita kaihtavia karppaajia haittaa.* Niin ikään makeisveron vaikutukset jäävät muiden huoleksi, koska myös sokeri *on karppaajan kauhistus*. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)
- 44) *Vähähiilihydraattinen leipä on karppaajan herkkua*, mutta oikean leivän ystävä nyrpistää sille nenäänsä. Kuohkeaa mantelikakkua sen sijaan kehtaa tarjota vieraillekin. (ingressi; Karppaajan leivontapäivä)
- 45) *Maku johtuu gluteenista, kertoo karppileivän "isä", Salosen tuotantopäällikkö Reima Ritavaara . "En sano, että se on parhaan makuista leipää, mutta kyllä se alas menee, kun sen paahtaa ja panee paljon voita ja päällisiä", ajoittain itsekin karppaava Ritavaara veistelee.* (Karppaajan leivontapäivä)

Sokeri on karppaajan kauhistus (43) ja *vähähiilihydraattinen leipä on karppaajan herkkua* (44) kuvaavat relationaalisen prosessin avulla toisaalta karppaajan voimakkaan negatiivista suhtautumista sokeriin ja toisaalta karppaajan voimakkaan positiivista suhtautumista tietynlaiseen leipään. Molemmat predikatiivit *karppaajan kauhistus* ja *karppaajan herkkua* ovat sanavalinnoiltaan hyvin tunnepitoisia: 'kauhua tai voimakasta vastenmielisyyttä herättävä asia, kauheus' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *kauhistus*) ja 'erityisen maukkaasta ruoasta, juomasta tms.; mieliruoka' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *herkku*). *Se ei – – karppaajia haittaa* kuvaa kieltomuotoisen tunnekausatiivin avulla karppaajien välttämää haittaamisen tunnetta ja samalla heidän suhtautumistaan viljan hinnan muutokseen. Esimerkissä 45 kuvataan relationaalisen prosessin avulla leivän makuominaisuuksia ja puhujan suhtautumista ko. ominaisuuteen. Kieltomuotoinen verbaalinen päälause *en sano* toimii tässä merkityksessä 'en väitä', ja se kontrastoidaan prosessiin *alas menee*. Jos alas menemisen prosessia ajatellaan konkreettisena leivän kulkeutumisena ruokatorvessa, prosessi on tulkittavissa materiaaliseksi. Jos taas verbin merkityssisällöksi tulkitaan lähinnä luonnehtiva 'kelpaa', prosessi on tulkittavissa myös relationaaliseksi. Jälkimmäistä tulkintaa tukee prosessia täydentävä kausaalisuutta ilmaiseva *kun-*lause, joka kuvaa alas menemisen prosessin perustelua tai ehtoja.

4.3.3. Karppaaja muiden toiminnan kohteena

Karppaajat ovat huomion kohteena ja heidän toimintaansa ja tuntemuksiaan arvioidaan ja kuvaillaan moneen otteeseen muiden puheessa tai tekstissä yleisesti, kuten esimerkeissä 35, 36, 43 ja 44. Karppaaja saattaa esiintyä myös erilaisten tunnetilojen kokijana, kuten edellisessä luvussa kävi ilmi. Muiden konkreettisen toiminnan kohteena karppaaja on kuitenkin selkeästi vain yhdessä aineistoni jutussa: Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla (esim. 46). Aktiivisina toimijoina ovat tässä jutussa pääasiassa viranomaiset. Vanhempien toiminnan osalta olen käsitellyt samaa juttua edellä esimerkissä 19.

- 46) Ainakin yhtä karppaavaa perhettä *on jo jouduttu käännyttämään* lasten huostaanoton uhalla. – – Ravitsemusneuvottelukuntaan kuuluva Itä-Suomen yliopiston kliinisen ravitsemustieteen dosentti Ursula Schwab on huolissaan karppauksen vaikutuksista lapsiin. Hänen mukaansa nuorimmat karppauskuurille laitetut lapset ovat parivuotiaita. – – Schwabin mukaan terveydenhuollon henkilöstö ei voi painaa villaisella asiaa, joka on vaarallinen lapsille. Jos kasvu hidastuu kehnon ruokavalion takia, *on* vanhempia *heräteltävä*. Jos se *ei tehoa*, lapsi *on siirrettävä* paikkaan, jossa hän saa tarpeeksi ravintoa. Ainakin yhtä perhettä *on jo uhattu* lasten huostaanotolla, koska vanhemmat eivät uskoneet terveydenhuollon ammattilaisten varoituksia. (Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla)

Pakko ja pakollisuus hallitsevat voimakkaasti tekstin maailmaa. Pakkoa tuodaan esiin esim. jo tapahtuneella, modaaliverbin *joutua* sisältävällä prosessilla *on jo jouduttu käännättämään* sekä nesessiivirakenteilla *on heräteltävä* ja *on siirrettävä*. Pakkoa etenkin vanhempien kannalta kuvaavat lisäksi keinoa ilmaiseva adverbiaalitäydennys *uhalla* sekä jo tapahtunut prosessi *on uhattu*: 'ilmaista (painostuskeinona) sanoin tai elein aikomuksensa tehdä jollekulle tai jollekin pahaa, käyttää väkivaltaa, tuottaa vahinkoa, ikävyvyyksiä tms.' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *uhata*). Pakon alaisina ovat siten sekä toimijoina esitetyt viranomaiset että toiminnan kohteina olevat karppaava perhe, vanhemmat ja lapsi. Huomionarvoista on kuitenkin se, että erityisesti konkreettista toimintaa kuvaavista prosesseista tekijä on häivytetty taka-alalle. *On jouduttu käännättämään* on passiivissa, samoin kuin *on uhattu*. Nollasubjektillisiä taas ovat *on heräteltävä* ja *on siirrettävä*, joissa tekijän häivyttäminen mielestäni vielä vahvistaa vaihtoehdottomuutta. Edellisen lauseen toimintaan (herättely) viittaavassa materiaalisesti tulkittavassa ehtolauseessa *jos se ei tehoa* molemmat osallistajat – toimija ja toiminnan kohde – jäävät implisiittisiksi. Lapset ovat tässä sekä vanhempien että viranomaisten toiminnan kohteina ja jopa uhkailun keinona, eikä heitä siten esitetä lainkaan itsenäisinä toimijoina. Lapset ovat ensinnäkin passiivisen karppauskuurille laittamisen ja karppauksen vaikutusten kohteita. Tämä toiminta suuntautuu lapsiin vanhempien taholta. Viranomaiset taas ovat valmiita kohdistamaan lapsiin materiaalisen prosessin *siirtää*, jos vanhempien lapsiinsa suuntaama toiminta ei muutu.

Tässä kontekstissa prosessi *uhata* ei konkreettisesti vaikuta uhkauksen kohteen fyysiseen tilaan, mutta toiminnan tarkoitus on kuitenkin suoraviivaisesti vaikuttaa kohteen toimintaan. Uhkaamisen voi toisaalta luokitella käyttäytymisprosessiksi, verbaalisen prosessin toiminnalliseksi vastineeksi, joka sisältää sanallisen toiminnan lisäksi myös toiminnalle ominaista käytöstä (esim. *hän uhkasi lyödä minulta nenän vinoon*). Tällöin prosessi voi myös saada täydennyksekseen käyttäytymisprosesseille tyypillisiä rakenteita. Toisaalta *uhata*-verbin voi tässä hyvin tulkita puhtaasti materiaalisesti, konkreettiseksi toiminnaksi, jonka keino on tuotu ilmi (*lasten huostaanotolla*), ja toiminnalla on tällöin myös konkreettisia seurauksia. Modaalisen *on jouduttu käännättämään* (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *käännättää* '(yrittää) saada joku vaihtamaan uskontoaan, poliittisia mielipiteitään tms.') tulkitsen myös materiaalisesti prosessiksi, samoin kuin *herättää*-verbin frekventatiivijohdoksen *herätellä* (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *herättää* 'saada heräämään, havahduttaa'). Käsittelen samaa tekstiä vielä kertaalleen viranomaisten näkökulmasta luvussa 4.3.4.2.

4.3.4. Muita osallistujia

Karppaajien lisäksi karppausjutuissa esiintyy pääasiassa yritysmaailman sekä viranomais- ja asiantuntijatahojen edustajia. Yritysmaailmaa kuvataan sekä aktiivisena toimijana, kuluttajien toimintaan reagoijana että kuluttajien toiminnan epäsuorana kohteena. Yksittäisten yritysten ja niiden edustajien ohella osallistujia ovat yleisemmät tai abstraktimmat elinkeinoelämää kuvaavat tahot tai käsitteet, kuten *elintarviketeollisuus* ja *myynti*.

Viralliset asiantuntijat ja viranomaiset esitetään aktiivisina toimijoina ja reagoijina mutta ei kansalaisten toiminnan kohteina. Osallistujaryhmän toimintaa kuvataan pääasiassa erilaisin materiaalisin, mentaalisin (erit. kognitiivisin) ja verbaalisin prosessein. Toiminta esitetään kuitenkin usein passiivi- tai nollapersoonaista muotoa käyttäen, mikä häivyttää osallistujia taka-alalle. Käsittelen näitä osallistujaryhmiä seuraavaksi omissa alaluvuissaan.

4.3.4.1. Elinkeinoelämä erilaisissa osallistuja-asemissa

Elinkeinoelämää koskevissa jutuissa karppaajien ja karppauksen lisäksi osallistujia ovat erilaiset yritykset, kuten *Salonen* (Karppaajan leivontapäivä), *Valio* ja *Fazer* (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä), sekä yleisemmät tahot, kuten *leipomot* (Pienet leipomot porskuttavat, Karppaajan leivontapäivä), *henkilöstöravintolat* (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa), *elintarviketeollisuus* ja *yritykset* (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä). Hyvin yleisen ja jopa abstraktin tason osallistujia ovat esim. *kauppa* (Karppaus voi pienentää ruokalaskua) ja *myynti* (useita esimerkkejä tässä luvussa). Näitä erilaisia tahoja haastatteluissa edustavat yksittäiset elinkeinoelämän edustajat, kuten *kauppias* (Karppaus voi pienentää ruokalaskua), *ruokailupalveluiden kehitysjohtaja* (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa), *markkinointijohtaja* ja *tuotekehitysjohtaja* (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä). Verrattuna karppaajien esittelyyn jutuissa esiintyvistä elinkeinoelämän osallistujista kerrotaan aina titteli ja yritys mutta ei koskaan osallistujan ikää tai muuta henkilökohtaista. Tulkitsen tämän kulttuurissamme konventionaalistuneeksi tavaksi korostaa haastateltavien asiantuntijuutta. Toisin sanoen heidän roolinsa on tuoda ammattinsa kautta esiin edustamiensa tahojen näkökulmaa. Karppaajien ”tehtävänä” taas on keskittyä henkilökohtaisiin seikkoihin.

Elinkeinoelämän tahot esiintyvät jutuissa monenlaisissa osallistuja-asemissa, sekä toimijoina että

kohteina. Osa toiminnasta sijoittuu tähän väliin: materiaallinen toiminta, jonka motiivina on kuluttajien toiminta. Osa toiminnasta kuvataan passiivista käyttäen. Aloitan aktiivista toimintaa kuvaavista esimerkeistä:

- 47) Vähähiilihydraattista ruokavaliota tukevien tutkimusten taustalla on amerikkalaisen liha- ja meijeriteollisuuden edustajia, ilmenee tuoreesta selvityksestä. – Kävi ilmi, että tutkimuksia *olivat rahoittaneet* esimerkiksi eri meijeriyritykset ja amerikkalainen lihateollisuuden etujärjestö. (Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus)
- 48) Ruotsin radion tuoreessa selvityksessä paljastui, että karppauksen puolesta puhuvia tutkimuksia *ovat rahoittaneet* meijeriyritykset, amerikkalainen lihateollisuuden etujärjestö sekä järjestöt, joilla on yhteyksiä amerikkalaisen laihdutusbisneksen suureen nimeen Robert Atkinsiin. (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 49) Valio *pohtii* uusia tapoja paketoita voita ja Fazer *kehittää* vähemmän nopeita hiilihydraatteja sisältäviä leipiä. (ingressi; Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)

Erityisesti esimerkeissä 47 ja 48 tietyn alan amerikkalaiset yritykset ja yritysmaailmaan liittyvät järjestöt esitetään hyvinkin aktiivisina toimijoina, materiaallisen prosessin toteuttajina, sillä kyseiset tahot *ovat rahoittaneet* tutkimuksia, joiden tulokset edistävät yritysten oman toimialan menestystä. Sama tieto on lisäksi kerrottu ensin omana uutisenaan 31.8.2011 (Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus) ja uudelleen seuraavana päivänä 1.9. toisen karppausta käsittelevän uutisen yhteydessä (Karppaus kiinnostaa miehiä). Esimerkissä 49 yritykset näyttäytyvät myös aktiivisina, mutta jo jutun otsikon perusteella (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä) voidaan tulkita, että toiminnan alkuunpanija on kuluttajan toiminta, johon yritykset omalla toiminnallaan reagoivat. Tätä tulkintaa tukevat myös samaa juttua kuvaavat myöhemmät esimerkit 56 ja 57. Lisäksi Valion toiminta kuvataan mentaalisenä (*pohtii*), toistaiseksi vailla konkreettista toteutusta ('ajatella jotakin perusteellisesti, eri mahdollisuuksia arvioiden, harkita, miettiä, tuumia, ajatella, järkeillä, punnita, aprikoida', Kielitoimiston sanakirja, s.v. *pohtia*).

Esimerkeissä 50–55 yritysmaailma on epäsuorasti kuluttajien toiminnan kohteena. Prosessit eivät kuitenkaan yhtä lukuun ottamatta ole näissä esimerkeissä transitiivisia, joten toiminta kohdistuu yrityksiin vain välillisesti, ei suoraan tai tarkoituksellisenä.

- 50) Ruokatrendit *ovat vaikuttaneet* myös elintarvikevalmistajien *tuotekehittelyyn*. ("Tästä on kyse"; Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 51) Karppaus *ei ole* Bruunin mukaan *rokottanut* Kanniston *myyntiä*. Samaa viestiä kuuluu muistakin pienleipomoista: leipä myy entiseen tahtiin. "Ihmiset kyselevät, *vaikuttaako*

se karppaus. *Ei ainakaan vielä ole vaikuttanut*", sanoo Auli Nyman helsinkiläisestä leipomo Eromangasta. Näin kerrotaan myös Haagan leivästä sekä klaukkalalaisesta Uudenmaan leivästä. (Pienet leipomot porskuttavat)

- 52) Vähähiilihydraattisen ruokavalion suosio *näky* jo kaupassa. (ingressi; Karppaus voi pienentää ruokalaskua)
- 53) Ruokatrendit *näkyvät henkilöstöravintoloissa* (otsikko; Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 54) Karppausinnostus *ei juuri näy* pääkaupunkiseudun pikkuleipomoissa. (ingressi; Pienet leipomot porskuttavat)
- 55) Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku *näkyvät jo tuotekehityksessä* (otsikko; Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)

Esimerkeissä 50–55 pääosassa ovat intransitiivinen rektioverbi *vaikuttaa* (ks. ISK 2004: § 487) sekä rakenne, jossa yleisvaikutelmaverbi *näkyä* (ks. ISK 2004: § 488) yhdistyy inessiivimuotoiseen puiteadverbiaaliin. *Näkyä*-verbistä sopii mielestäni tähän kontekstiin parhaiten tulkinta 'käydä selville, ilmetä, olla havaittavissa, todettavissa' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *näkyä*). *Vaikuttaa* taas määritellään Kielitoimiston sanakirjassa mm. 'jonkin voiman, toiminnan tms. kohdistumisesta johonkin tavallisesti niin, että kohteessa tapahtuu tai pyrkii tapahtumaan jokin muutos; olla osallisena johonkin'. Subjekteina näissä lauseissa ovat NP:t *ruokatrendit* (50 ja 53), *karppaus* (51), *vähähiilihydraattisen ruokavalion suosio* (52), *karppausinnostus* (54) ja *hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku* (55). Kohteena *vaikuttaa*-verbillä on illatiivimuotoinen *elintarvikevalmistajien tuotekehittelyyn* (50). *Näkyä*-verbin sisältävissä lauseissa kohde kuvataan paikkana: *kaupassa* (52), *henkilöstöravintoloissa* (53), *pääkaupunkiseudun pikkuleipomoissa* (54) ja *tuotekehityksessä* (55). *Vaikuttaa*-verbin kuvaama prosessi on jo määrittelyinkin perusteella tulkinnaltaan *näkyä*-verbin prosessia dynaamisempi. *Näkyä* saa tässä kontekstissa jopa eksistentiaalisia piirteitä. *Näkyä* on myös *-U*-johdoksineen luonteeltaan automatiivinen (ks. ISK 2004: § 340). Myös verbien täydennykset eroavat dynaamisuudessa toisistaan. Illatiivi on tulosija, joka tässä ilmaisee vaikutuksen suuntautumista. Inessiivi sen sijaan ilmaisee jossakin paikassa tai tilassa olemista (ks. ISK 2004: § 982). Näkymisen prosessin taustalla on mentaalinen prosessi *nähdä*, mutta yo. esimerkeissä kokija jää täysin toissijaiseksi. Prosessin keskiössä ei ole näkijän kokemus tai toiminta, vaan subjektin taustalla olevan toiminnan ilmeneminen jossakin toisessa (abstraktissa) oliossa, ts. kahden olion välinen suhde. Siksi tulkitsenkin *näkyä*-verbin tässä relationaaliseksi prosessiksi. *Vaikuttaa* taas kuvaa materiaalista toimintaa.

Esimerkissä 51 *vaikuttaa*-verbin kohde jää lauseissa implisiittiseksi, sillä rektioverbin täydennystä

ei ole niissä mainittu. Implisiittisenä täydennyksenä toimii todennäköisesti esimerkin alun *Kanniston myyntiä*, johon *vaikuttaa*-verbilläkin sitten viitataan. Alun *ei ole* – – *rokottanut Kanniston myyntiä* on muista poiketen transitiivinen materiaallinen prosessi, jonka objektina on teonnimi *myynti*, jota määrittää yrityksen nimen genetiivimuoto *Kanniston*. *Rokottaa*-verbistä tulkinnaksi tähän kontekstiin sopii mielestäni Kielitoimiston sanakirjan määritelmä 'arkikielinen kielikuva: verottaa'. Prosessi on kuitenkin kielteinen, joten kyseistä toimintaa ei ole tapahtunut.

Seuraavissa esimerkeissä yritysmaailma ei ole kohteena mutta reagoi kuluttajien toimintaan:

- 56) Elintarviketeollisuus *seuraa* tarkasti kuluttajien mieltymyksiä. Nyt *kehittää* tuotteita hiilihydraattien vähentäjille ja kevyttuotteiden vieroksujille. (pääuutissivun alustus; Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)
- 57) Kun yritykset *yrittävät seurata* kuluttajien uusia mieltymyksiä ja *tyyydyttää* erilaisten kuluttajaryhmien tarpeet, valikoima *paisuu*. (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)
- 58) Huhu levisi viime keväänä: tulossa on leipä, jossa ei ole hiilihydraatteja melkein ollenkaan. Se kuulosti yhtä epäilyttävältä kuin rasvaton suklaa. Kun karppileivät *tulivat* kesällä kaappoihin, ne vietiin kiljuen käsistä, ja Salosen leipomon *piti lisätä höyryä hihnalla*. Muutkin leipomot *halusivat* markkinoille, ja nyt tarjontaa *on* joka sormelle. – – Nyt kaupassa *onkin* myös "karppileipiä", joissa on enemmän leivän makua. Mutta myös enemmän hiilihydraatteja. (Karppaajan leivontapäivä)

Yhteistä esimerkeissä 56 ja 57 on verbi *seurata*. Esimerkissä 56 verbin merkitykseksi sopii 'tarkata jonkun liikkeitä, toimintaa, jotakin tapahtumaa tms., havainnoida, tarkkailla, tehdä huomioita, kuunnella, katsella' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *seurata*). Esimerkissä 57 verbin määrittelyyn sopii myös 'kulkea, liikkua jonkun tai jonkin jäljessä, pysytellä jonkun tai jonkin kintereillä, mukana, seurassa'. Esimerkissä 57 *seurata*-verbi on infinitiivissä ja lauseen predikaatin *yrittää* toisena täydennyksenä *tyyydyttää*-infinitiivin rinnalla. *Yrittää* kuvaa tavoitteeseen pyrkivää toimintaa, jonka potentiaalinen lopputulos ei välttämättä ole selvä. Sivulauseen kausaalinen konjunktio *kun* kuitenkin määrittää seuraussuhteen tapahtumien *yrittävät seurata ja – – tyydyttää* sekä *paisuu* välille: paisumisen materiaallinen prosessi esitetään automatiivisena tapahtumana, jonka toiminnan aiheuttaja on ilmaistu täydentävässä sivulauseessa. Siten voidaan olettaa, että seuraamisen yrityksessä on ainakin jossain määrin myös onnistuttu, jolloin kyseessä olisi materiaallinen prosessi. Esimerkin 56 *seuraa*-prosessin taas tulkitsemme ennemminkin mentaaliseksi tai käyttäytymisprosessiksi. Saman esimerkin materiaallinen prosessi *kehittää* on kuvattu passiivissa ja frekventatiivisena. Toimijat jäävät siten taka-alalle, ja toiminta on luonteeltaan jatkuvaa, ei erityisen dynaamista. Myös lauseiden subjekteissa on eroa, sillä *yritykset* (57) on

määrittelemättömänäkin konkreettisempi kuin abstrakti *elintarviketeollisuus* (56). Siksi tulkitseen, että esimerkki 57 on sisällöltään toiminnallisempi kuin esimerkki 56, vaikkakin esimerkit ovat samasta jutusta ja kuvaavat samaa tilannetta.

Esimerkissä 58 Salosen leipomomateriaalinen toiminta *piti lisätä höyryä hihnalla* kuvataan välttämättömyytenä tai pakotettuna nesessiiviverbillä *piti*. Muut leipomot taas kuvataan inhimillisen kaltaisiksi osallistujiksi mentaalilla prosessilla *halusivat*. Haluamista voi tässä pitää myös jossain määrin toiminnallisena, sillä rinnastus *ja nyt tarjontaa on joka sormelle* kuvaa haluamisen konkreettisia seurauksia. Esimerkki sisältää myös erilaisia tapoja häivyttää tekijää taka-alalle. Lauseessa *karppileivät tulivat – – kauppoihin* materiaalinen *tulla*-verbi toimii lähinnä merkityksessä 'ilmaantua', mikä tekee tulemisen prosessista lähes automaattisen. Vaihtoehtoisesti voi syntyä vaikutelma, että subjektiksi asetetut *karppileivät* liikkuvat kuin itseksensä, vailla inhimillistä liikuttajaa. Automaattisuuden ja tekijättömyyden vaikutelmaa luo myös saman esimerkin lause *tulossa on leipä*. Inessiivimuotoinen adverbialli yhdistettynä *olla*-verbiin sekä sanajärjestys Advli + V + S tekee lauseesta myös eksistentiaalimaisen (ks. ISK 2004: § 893–894) ja siten luonteeltaan staattisen. Lauseet *nyt tarjontaa on joka sormelle* ja *nyt kaupassa onkin myös "karppileipiä"* taas kuvaavat relationaalisten prosessien kautta vallitsevaa tilannetta; jälkimmäistä lausetta voi pitää luonteeltaan jopa eksistentiaalisena. Ko. prosessit kuvaavat siis vain toiminnan lopputulosta, ja ainut toiminnallisuutta ilmentävä prosessi on niiden edellä mainittu haluaminen.

Esimerkeissä 59–62 subjekteina esiintyvät abstraktit *menekki*, *myynti* ja abstraktissa merkityksessä oleva *kauppa*:

- 59) Ruokatrendit *on huomattu* henkilöstöravintoloissakin. "Esimerkiksi kalan *menekki on kasvanut* vuosi vuodelta. Sen sijaan pastan ja perunan *on vähentynyt*", kertoo Antell-Catering in toimitusjohtaja Tomi Lantto. (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 60) Kauppias Toni Pokelalta sopinee tässä yhteydessä kysyä, joko karppaajat vaikuttavat kaupan tulokseen. "Tällaista yleistystä ei voi tehdä. Se on toki tiedossa, että leivän *myynti on laskenut* ja vastaavasti kalliimpien tuotteiden kuten lihan ja kalan *myynti on kasvanut*. *Kauppa* kuitenkin *seuraa* aina kuluttajien mieltymyksiä ja *tarjoaa* sitä, mikä menee parhaiten kaupaksi", hän pyörittelee. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)
- 61) *Leivänmyynti sukeltaa*, mutta leivonnaiset myyvät kuin ennenkin (alaotsikko; Pienet leipomot porskuttavat)
- 62) Helsingin seudun leipomohistoriasta mureni palanen, kun miltei satavuotias Primula ilmoitti tällä viikolla konkurssista. – – *Tappiota saattoi pahentaa* karppaamisen eli vähähiilihydraattisen ruokavalion äkillinen suosio. Karppaajat karttavat viljaa. Leipomoliiton mukaan *leivänmyynti on* tänä vuonna *laskenut* isoissa ja keskisuurissa

leipomoissa. Pienistä leipomoista sen sijaan ei ole tarkkoja tietoja. (Pienet leipomot porskuttavat)

Teonnimet *myynti* (60) ja *leivänmyynti* (61 ja 62) sekä merkitykseltään teonnimeä lähellä oleva *menekki* (59) (ks. ISK 2004: § 247) ovat subjekteina erilaisissa prosesseissa, jotka kuvaavat subjektien muutosta suhteessa aiempaan. Perfektimuotoisissa prosesseissa *on kasvanut* (59 ja 60), *on vähentynyt* (59) ja *on laskenut* (60 ja 62) on relationaalisia piirteitä, mutta tulkitsen ne kuitenkin materiaalisiksi samoin perustein kuin painon muuttumista kuvaavissa aiemmissä esimerkeissä 40 ja 42. Kun itse toiminta kuvataan subjektina toimivalla teonnimellä ja predikaatin tehtävänä on kertoa vain sen suhteellisesta muutoksesta, prosessin dynaamisuus vähenee ja kuva maailmasta muuttuu abstraktimmaksi (vrt. *Leipää myydään vähemmän*, jossa toiminta kuvataan suoraan verbissä). *Leivänmyynti sukeltaa* kuvaa suuremmin materiaalista toimintaa, vaikka prosessi onkin sisällöltään abstrakti. Esimerkissä 60 esiintyviä vaikuttamisen ja seuraamisen prosesseja olen käsitellyt samankaltaisten esimerkkien yhteydessä jo edellä (esim. 50 ja 51, 56 ja 57), joten en tarkastele niitä tässä enää sen tarkemmin uudelleen. *Seuraa*-verbi rinnastuu tässä materiaaliseen prosessiin *tarjoaa*, mikä lisää sen toiminnallista luonnetta. Kuten edellä, ko. verbin luokittelu on kuitenkin tässäkin tulkinnanvaraista. Esimerkki 59 alkaa mentaalilla prosessilla *on huomattu*. Verbin perfektimuoto kertoo tapahtuman jo päättyneen, ja passiivimuoto jättää havainnoijan taka-alalle. Esimerkissä 62 leipomon *tappio* esitetään objektina karppaamisesta mahdollisesti seuranneelle materiaaliselle toiminnalle *saattoi pahentaa*.

4.3.4.2. Osallistujina viranomaiset ja tieteen asiantuntijat

Karppausta käsittelevissä jutuissa esiintyy erilaisia asiantuntijoita, jotka edustavat ns. virallista tahoja tai virallisia ravitsemussuosituksia. Tällaisia asiantuntijoita ovat erisnimen edellä esim. *ravitsemusterapeutti* ja *dosentti* (Karppaus kiinnostaa miehiä), tarkemmin eritelty *ravitsemusneuvottelukuntaan kuuluva Itä-Suomen yliopiston kliinisen ravitsemustieteen dosentti* (Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla) sekä yleisesti *asiantuntijat* ilman erisnimiä (Miehen mittoihin). Samalla tavoin kuin edellisen luvun elinkeinoelämän edustajista myös jutuissa esiintyvistä asiantuntija-osallistujista kerrotaan aina titteli ja mahdollisesti myös työskentelypaikka mutta ei henkilökohtaisia seikkoja, kuten osallistujan ikää. Virallisia tahoja edustavat myös suurpiirteisemmät osallistajat, kuten *valtion ravitsemusneuvottelukunta* (Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla) ja *Käypä hoito -laihduussuositus* (Miehen mittoihin).

Karppaukseen positiivisesti suhtautuvista asiantuntijoista sen sijaan käytetään esim. nimityksiä *karppaajalääkäri* (Miehen mittoihin) ja ”*rasvatohtori*” (Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus). *Karppaajalääkäri* toimii jutussa myös eräänlaisena alaotsikkona. Sen alla ko. lääkäriä kuvataan seuraavasti:

- 63) Ylipainoiset nuoret miehet eivät välttämättä ole niitä, joihin "kaikkea kohtuudella" -neuvot kolahtavat, arvelee lääkäri Ilkka Salmenkaita. Hän *edustaa* vähähiilihydraattista koulukuntaa eli karppaamista. (Miehen mittoihin)

Edustaa-verbin merkityksistä tähän kontekstiin sopii 'esiintyä jonkin suunnan, mielipiteen tms. kannattajana tai puoltajana' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *edustaa*). Verbin kuvaama toiminta on mielestäni lähimpänä relationaalista prosessia, sillä se ei kuvasta sinänsä dynaamista toimintaa, vaikka edustaminen voikin lähtökohtaisesti olla myös aktiivista. Se ei myöskään kuvaa mentaalista eikä verbaalista toimintaa, eikä se ominaisuuksiensa puolesta sovi näihin prosessiluokkiin, sillä se ei voi saada täydennykseen lausetta (**Hän edusti, että...*). Siksi kyseessä ei ole myöskään käyttäytymisprosessi. Verbi on luonteeltaan osittain eksistentiaalinen, mutta jälleen lauserakenne estää tulkinnan: kyseessä ei ole eksistentiaalilause. Siksi päädyn tulkinnassani relationaaliseen prosessiin. Edustaminen myös luo eräänlaisen suhteen edustajan ja edustettavan asian välille. Verbivalinta yhdessä *Karppaajalääkäri*-otsikon kanssa luo mielestäni tulkintaa tilanteen poikkeuksellisuudesta. Havaintojeni perusteella virallisten suositusten puolesta puhuvia terveysalan asiantuntijoita ei esitellä tällä tavoin (*Hän edustaa virallisia suosituksia*) vaan sitä pidetään enemmänkin oletuksena, kuten seuraavassa esimerkissä 64.

Esimerkeissä 64 ja 65 esiintyy mentaalista tai verbaalista toimintaa erilaisin prosessein kuvattuna:

- 64) Sponsorointi *täytyy ottaa huomioon*, kun *arvioidaan* vähähiilihydraattista ruokavaliota tukevien tutkimusten luotettavuutta, sanoo dosentti Kirsi Pietiläinen. Hän työskentelee Hyksin lihavuustutkimusyksikössä Helsingissä. (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 65) Tästä virallinen Käypä hoito -laihutus suositus *on täysin eri mieltä*. Se *kehottaa* vähentämään rasvojen saantia ja syömään hiilihydraatteja – tosin kokojyväviljan muodossa. Karppauksen teho perustuu rasvanpolton lisääntymiseen. – – Tämän kaiken terveellisyydestä asiantuntijat *ovat erimielisiä*. (Miehen mittoihin)

Esimerkin 64 *täytyy ottaa huomioon* on nollasubjektillinen nesessiivirakenne, joka sisältää mentaalisen prosessin lisäksi välttämättömyyttä ilmaisevan modaaliverbin *täytyy*. Päälausetta tarkentava *kun*-lause yhdistää välttämättömyyttä koskevan tilanteen arvioinnin prosessiin.

Passiivimuotoinen *arvioidaan* on mentaalinen prosessi, jonka voi ajatella sisältävän myös toiminnallisen ulottuvuuden. Tämä jää kuitenkin lukijan tulkittavaksi. Esimerkin nollasubjektillisuus ja passiivimuotoisuus jättävät toimijat implisiittisiksi ja luovat siten tulkintaa prosessien yleistettävyydestä. Lauseen esittäjänä on kuitenkin henkilö, joka todennäköisesti myös itse suorittaa näitä mainitsemiaan prosesseja, joten voidaan tulkita, että ko. osallistujat ovat hän ja hänen viiteryhmänsä eli erilaiset terveysalan koulutetut asiantuntijat. Esimerkki 65 sisältää kaksi relationaalista lausetta *Tästä virallinen Käypä hoito -laihduussuositus on täysin eri mieltä* ja *Tämän kaiken terveellisyydestä asiantuntijat ovat erimielisiä*, joista ensimmäinen kuvaa osallistujan suhtautumista lauseen elatiivimuotoiseen adverbiaalitäydennykseen *tästä*. *Ovat erimielisiä* on sisällöltään lähes samanlainen kuin *on eri mieltä*, mutta tulkitsen siinä kuitenkin olevan enemmän kysymys erimielisenä olemisen tilasta. *Käypä hoito -laihduussuositus* esitetään inhimillisen mielipiteenesittäjän asemassa ('mielenlaadusta, suhtautumisesta, suhtautumistavasta; mielipiteistä' Kielitoimiston sanakirja, s.v. *mieli* kohta 1.f.). Se suorittaa myös prosessin *kehottaa*, joka voidaan tulkita joko suoraan verbaaliseksi prosessiksi tai verbaalisen prosessin toiminnalliseksi muodoksi, jolloin kyse olisi enemmänkin käyttäytymisen prosessista. Suositus ei luonnollisesti itsessään voi kehottaa tai olla jotakin mieltä, vaan se edustaa suosituksen laatijoiden näkemyksiä. Esimerkeissä 64 ja 65 implisiittisiksi toimijoiksi voidaan kutakuinkin selkeästi tulkita asiantuntijat tai muut viralliset tahot. Seuraavissa esimerkeissä sen sijaan prosessien osallistujat jäävät lähes täysin tulkinnanvaraisiksi.

- 66) Karppaajien mukaan dieetti on hyvä siksi, että siinä saa syödä riittävästi ja tarpeeksi usein – ja siksi makean houkutus on helppo välttää. Moni karppaaja on saanut painonsa putoamaan pysyvästi. Ruokavalion terveysvaikutuksista kuitenkin *kiistellään* kiihkeästi. (Karppaaja ei huoli hiilareita)
- 67) GI-keskustelu on sittemmin laantunut, mutta menneen talven aikana *kiivailtiin* vähän hiilihydraatteja sisältävästä ruokavaliosta eli karppauksesta. – Moni kertoi voivansa paremmin karpataessaan ja sanoi painon pysyvän kurissa. Diabeteksen kaltaisten lihomiseen liittyvien tautien *ajateltiin* pysyvän loitolla. Yhteys ei kuitenkaan ole suora vaan käänteinen, Similä havaitsi. Vähemmän hiilihydraatteja saaneet olivatkin alttiimpia sairastumaan kakkostyyppin diabetekseen. (Väitös: Hiilihydraatit eivät lisää diabetesta)

Esimerkeissä 66 ja 67 jää avoimeksi, keitä tarkalleen ovat kiistelemisen, kiivailemisen ja ajattelemisen prosesseihin osallistuvat tahot, sillä prosessit on esitetty passiivimuodossa. Kiistelemisen ja kiivailun osapuolet edustavat verbien merkityssisällöistä johtuen oletettavasti vastakkaisia tai ainakin eri kantoja, ja kotekstin perusteella voidaan tulkita, että kiistelemisen (66) yksi osallistujaryhmä olisi karppaajat. Tulkinta jää kuitenkin avoimeksi. Tulkitsen prosessit

kiistellään ja *kiivailtiin* käyttäytymisprosesseiksi ja prosessin *ajateltiin* mentaaliseksi prosessiksi. Esimerkin 67 prosessit ovat imperfektimuodon perusteella jo päättyneet. Teksti rakentaa tulkintaa, jossa prosesseista ainakin jälkimmäinen *ajateltiin* on päättynyt väitöstutkimuksen tuloksiin. Esimerkin 66 kiistelemisen prosessi on tekstin maailmassa edelleen jatkuvaa. Preesensmuodon lisäksi jatkuvuutta ilmaisee verbin frekventatiivijohdin *-ele-*.

Käsittelen vielä kertaalleen jo luvuissa 4.3.1 ja 4.3.3. käsiteltyä tekstiä Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla, nyt viranomaisten näkökulmasta. Teksti on seuraavassa esimerkissä otsikko ja ingressi pois lukien kokonaisuudessaan:

- 68) Valtion ravitsemusneuvottelukunta *pohtii, pitäisikö* suomalaisia jälleen *ravistella* monipuolisen ravinnon pariin. Valistustarpeen vahvana herättäjänä ovat hiilihydraatit minimiin karsivan ruokavalion eli karppaamisen kielteiset vaikutukset etenkin lapsiin. Ainakin yhtä karppaavaa perhettä *on jo jouduttu käännättämään* lasten huostaanoton uhalla. Asiasta kertoi Iisalmen Sanomat sunnuntaina. Ravitsemusneuvottelukuntaan kuuluva Itä-Suomen yliopiston kliinisen ravitsemustieteen dosentti Ursula Schwab *on huolissaan* karppauksen vaikutuksista lapsiin. Hänen mukaansa nuorimmat karppauskuurille laitetut lapset ovat parivuotiaita. Schwab *muistuttaa*, että kasvu vaatii monipuolista ruokavaliota. "Tiukka karppaus näkyy nopeasti kasvuhäiriöinä", Schwab sanoi STT:lle. Schwabin mukaan terveydenhuollon henkilöstö *ei voi painaa villaisella* asiaa, joka on vaarallinen lapsille. Jos kasvu hidastuu kehnon ruokavalion takia, *on* vanhempia *heräteltävä*. Jos se ei tehoa, lapsi *on siirrettävä* paikkaan, jossa hän saa tarpeeksi ravintoa. Ainakin yhtä perhettä *on jo uhattu* lasten huostaanotolla, koska vanhemmat eivät uskoneet terveydenhuollon ammattilaisten varoituksia. Schwab ei halua kertoa tapauksesta tarkemmin tiukkaan vaitiolovelvollisuuteen vedoten. Maa- ja metsätalousministeriö *on jo opastanut* asettamaansa ravitsemusneuvottelukuntaa, että sen *olisi kiinnitettävä erityistä huomiota* tiedotukseen. Asiaa *pohditaan* neuvottelukunnan seuraavassa kokouksessa helmikuussa. (Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla)

Kuten luvussa 4.3.3. havaittiin, pakko ja pakollisuus hallitsevat tekstin maailmaa, myös viranomaisten suorittamaa konkreettista toimintaa (*on jouduttu käännättämään, on heräteltävä, on siirrettävä*). Samalla toiminnan suorittajien roolia häivytetään taka-alalle passiivi- ja nollapersoonaisilla muodoilla. Esimerkissä 68 pakollisuuden ilmapiiriä luo myös kuvainnollinen materiaallinen prosessi *ei voi painaa villaisella*, jossa *voida*-verbin kieltomuoto ilmaisee, että toiminta ei ole mahdollista tai se on jopa kiellettyä (ks. ISK 2004: § 1613). Toisin kuin edellä mainituissa konkreettisissa prosesseissa, tässä toimija tuodaan selkeästi esiin (*terveydenhuollon henkilöstö*), samoin kuin toiminnan kohde (*asiaa, joka on vaarallinen lapsille*). Kohteen voi tulkita toimivan myös ko. lausetta seuraavan toiminnan motiivina (*on heräteltävä, on siirrettävä, on jo*

uhattu). Prosessi *ei voi painaa villaisella* esitetään asiantuntijan esittämänä näkemyksenä, jonka lähde kuvaa referaattia edeltävä postpositiolauseke *Schwabin mukaan*. Referaattia seuraavien lauseiden kohdalla jää tulkinnanvaraiseksi, sisältyvätkö ne myös referoituun osuuteen. Myös muissa kohdin tekstiä hämärtyy referoinnin osuus tiedon lähteenä. Esim. tekstin alkuosan pakollisena esitetty *on jo jouduttu käännyttämään* viittaisi siihen, että joutuminen on esitetty jonkin toimijan näkökulmasta. Toimijaa ei kuitenkaan tuoda esiin, jolloin syntyy tulkinta ns. yleisestä totuudesta.

Tekstissä esiintyvä virallista tahoja edustava ja tiedon pääasiallisena lähteenä toimiva asiantuntija sijoitetaan huolestumisen tilaan relationaalisella prosessilla *on huolissaan*. Tämän jälkeen ko. asiantuntija tuo verbaalisen prosessin *muistuttaa* avulla esiin jälleen yhden välttämättömänä esitetyn prosessin *kasvu vaatii monipuolista ruokavaliota*. Verbi *muistuttaa* on esimerkiksi neutraalia *sanoa-*verbiä huomattavasti painokkaampi: 'huomauttaa jollekulle jostakin (asianomaisen tietämästä) velvollisuudesta tm. tärkeästä asiasta, kiinnittää jonkun huomiota johonkin mielessä pidettävään, tärkeään asiaan' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *muistuttaa*).

Yhtenä tekstin osallistujana esiintyy ryhmä *valtion ravitsemusneuvottelukunta*, jonka toiminta kuvataan ainoastaan mentaalisen prosessin *pohtii*. Pohtimisen prosessi toistuu tekstin lopussa passiivimuotoisena abstraktiin seuraavan kokouksen tilaan sijoitetussa lauseessa *Asiaa pohditaan neuvottelukunnan seuraavassa kokouksessa*. Pohtimisen kohde on kuvainnolliseksi materiaaliseksi prosessiksi tulkittava *pitäisikö suomalaisia jälleen ravistella*. *Pitää-*verbi tuo tähänkin lauseeseen välttämättömyyden tuntua, mutta tässä verbi on kuitenkin sekä konditionaali- että kysymysmuodossa, jolloin kyse on ainoastaan mahdollisuudesta. Ravitsemusneuvottelukunta esiintyy tekstissä myös korkeamman valtiollisen tahon *maa- ja metsätalousministeriön* toiminnan kohteena. Ministeriön neuvottelukuntaan kohdistamaa toimintaa kuvataan jo tapahtuneella prosessilla *on jo opastanut asettamaansa ravitsemusneuvottelukuntaa*. Prosessi on luonteeltaan kaksitahoinen, sillä se on materiaaliseksi tulkittavaa toimintaa, joka kuitenkin toteutuu yleensä verbaalisesti. Verbaalisen prosessin suuntaan tulkintaa ohjaa myös opastamisen sisältöä kuvaava, projektiona toimiva *että*-lause. Projektio sisältää neuvottelukunnalle kohdistetun niin ikään monitahoisien prosessin *sen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota*. Prosessi kuvataan nesessiivirakenteen kautta välttämättömäksi, mutta samalla konditionaalimuoto kuitenkin pehmentää vaatimusta. Huomion kiinnittäminen on sisällöltään mentaalinen prosessi, joka kuitenkin viittaa tässä jonkinasteiseen toiminnallisuuteen. Kielitoimiston sanakirjan tarjoamista *kiinnittää-*verbin merkityksistä tähän kontekstiin sopii 'kohdistaa tai vetää katse, toive, tarkkaavaisuus tms. johonkin'. Prosessin voisi luokitella siten myös käyttäytymisprosesseihin kuuluvaksi. Alkuosan

lauseessa *Valistustarpeen vahvana herättäjänä ovat hiilihydraatit minimiin karsivan ruokavalion eli karppaamisen kielteiset vaikutukset etenkin lapsiin* hämärtyvät niin toiminta kuin seuraussuhteetkin. Lauseen toimintaa olennaisesti kuvaavista verbeistä *tarvita, herättää ja vaikuttaa* on johdettu erilaisia nomineja, ja lauseen finiittiverbinä toimii pelkkä *ovat*. Lause on siten relationaalinen prosessi, jossa toiminta esitetään tilana. Essiivisijaisella tekijännimellä *herättäjänä* karppaamisen kielteisille vaikutuksille annetaan lauseessa kuitenkin tietynlainen agenttiivinen rooli, joka toimii motiivina valtion ravitsemusneuvottelukunnan mentaalisiselle toiminnalle.

Edellisen esimerkin muistuttamisen ohella asiantuntijat saattavat myös esittää kehotuksia, kuten seuraavassa esimerkissä 69:

- 69) "Kultainen keskitie ja äärilaitojen välttäminen on sellainen tapa, johon *kannattaa pyrkiä*", Pietiläinen sanoo. (Karppauksen maailma on moninainen)

Annettu kehoitus ilmenee sitaatin nollasubjektillisestä nesessiivirakenteesta *kannattaa pyrkiä*. Johtolauseen verbi on puolestaan neutraali *sanoo*. Nesessiivirakenne kuuluu sivulauseeseen, joka on osa päälauseen sisältämää relationaalista prosessia. Prosessilla on tulkintani mukaan sekä identifioivia että luonnehtivia piirteitä: *sellainen tapa, johon kannattaa pyrkiä* ei ole sisällöltään täysin yksiselitteinen, mutta toisaalta lauseen merkitys ei olennaisesti muutu, vaikka se käännetään toisinpäin (*sellainen tapa, johon kannattaa pyrkiä, on kultainen keskitie ja äärilaitojen välttäminen*). Lauseen subjektin ja predikaatiivin määrittely on siten tulkinnanvaraista.

4.3.5. Karppauksen kuvailua

Kuvaa karppauksesta luodaan edellä tarkasteltujen erilaisten karppaukseen liittyvien osallistujien ja heidän toimintansa kautta. Karppausta kuvataan kuitenkin myös suuremmin, erilaisten luonnehtivien ja identifioivien prosessien avulla. Aineistossa myös kuvataan passiivisia käyttäen, millainen toiminta on karppaukselle ominaista. Passiivimuotoon voi yhdistyä myös inessiivimuotoinen adverbiaali (*ruokavaliossa*). Muutamissa kohdin karppaus esitetään osallistujana materiaalisessa prosessissa. Ruokavalion sallivuutta taas tuodaan esiin modaaliverbien avulla.

- 70) Ruotsin radion selvityksen mukaan "karppaus" on myös *selvästi suurempi rasite ympäristölle kuin virallisten ravintosuosittelujen mukaiset ruokavaliot*. (Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus)
- 71) Sponsorointi täytyy ottaa huomioon, kun arvioidaan vähähiilihydraattista ruokavaliota tukevien tutkimusten luotettavuutta, sanoo dosentti Kirsi Pietiläinen. – – "Suuressa

osassa tutkimuksia vähän hiilihydraatteja sisältävä ruokavalio *on ollut selkeästi parempi laihdustuskeino kuin vähärasvainen ruokavalio.*” [dosentti Kirsi Pietiläinen] (Karppaus kiinnostaa miehiä)

- 72) HS.fi/paivankysymys: *Onko hiilihydraattien välttely järkevää painonhallintaa?* (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 73) Miehiä on karppaajissa suhteellisesti enemmän kuin naisia, kertoo ravitsemusterapeutti Laatikainen. Hän arvioi miesten suosivan karppausta muun muassa siksi, että ruokavalio *on monia muita laihdutuskeinoja yksinkertaisempi.* ”Perinteisissä dieeteissä rasvaa yritetään vältellä kaikissa ruuissa. Tässä *on selvemmat sävelet.*” Toinen syy suosioon on nälän tunteen lievittyminen. ”Miehet kokevat nälän hallinnan usein vaikeaksi”, Laatikainen huomauttaa. (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 74) Karppauksen maailma *on moninainen* (alaotsikko; Karppauksen maailma on moninainen)
- 75) *Valistustarpeen vahvana herättäjänä ovat* hiilihydraatit minimiin karsivan ruokavalion eli karppaamisen kielteiset vaikutukset etenkin lapsiin. (Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla)

Esimerkeissä 70–75 karppausta kuvataan luonnehtivien relationaalisen prosessin avulla. Osassa esimerkeistä luonnehtimiseen yhdistyy myös vertaaminen muihin ruokavalioihin joko *kuin-*vertailukonjunktion kautta (70 ja 71) tai vertailukohtaa ilmaisevalla partitiivisijaisella lausekkeella (73) (ks. ISK 2004: § 635). Esimerkissä 73 vertailu toteutuu myös implisiittisesti lauseessa *Tässä on selvemmat sävelet*, jossa komparaatiolla viitataan edelliseen lauseeseen *Perinteisissä dieeteissä rasvaa yritetään vältellä kaikissa ruuissa*. Esimerkissä 72 luonnehdinta *järkevää painonhallintaa* ei ole toteava, vaan se on esitetty kysymyslauseena, jonka paikkansapitävyys on annettu lukijoiden tai muiden vastaajien arvioitavaksi (ks. ISK 2004: § 1679). Esimerkissä 74 taas subjektina on laaja-alainen *karppauksen maailma*, jolla tulkintani mukaan halutaan viitata kaikkeen karppaukseen liittyvään (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *maailma*: 'eri yhteisöistä tai elämänalueista, niille ominaisesta kulttuurista, toimintatavoista tms.; myös kuvitteelliseen todellisuuteen viitaten'). Karppauksen maailmaa luonnehditaan prosessissa niin ikään laaja-alaisuuteen viittaavalla adjektiivilla *moninainen*. Esimerkin 75 lausetta käsittelemme edellisen luvun 4.3.4.2. esimerkin 68 yhteydessä. Lauseessa NP *hiilihydraatit minimiin karsivan ruokavalion eli karppaamisen kielteiset vaikutukset etenkin lapsiin* toimii subjektina, johon karppaamisen ominaisuus *kielteiset vaikutukset etenkin lapsiin* sisältyy lähtökohtaisena oletuksena. Subjektia luonnehditaan edelleen essiivisijaisella predikatiiviadverbiaalilla *valistustarpeen vahvana herättäjänä*, jonka tekijännimi *herättäjänä* luo abstraktille subjektille agenttiivista roolia.

Esimerkeissä 70 ja 71 karppausta luonnehditaan erilaisiin lähteisiin perustuen sekä negatiivisesti (70) että (näennäisen) positiivisesti (71) suhteessa toisiin ruokavalioihin. Esimerkin 70 perusteella

voidaan luoda tulkinta, että kaikki ruokavaliot ovat *rasite ympäristölle* mutta ”*karppaus*” on sitä vielä enemmän suhteessa muihin. Esimerkissä 71 taas on tulkittavissa, että sekä *vähän hiilihydraatteja sisältävä ruokavalio* että *vähärasvainen ruokavalio* ovat kumpikin *laihutuskeinoja*, joista ensimmäinen kuitenkin arvotetaan paremmaksi. Esimerkin aloittavan lauseen *Sponsorointi täytyy ottaa huomioon* – voi kuitenkin tulkita kumoavan tai vähintään kyseenalaistavan tuon positiivisen arvotuksen. Molemmissa esimerkeissä 70 ja 71 on käytetty lisäksi komparaation astetta määrittävää adverbia (*selvästi, selkeästi*), joka korostaa vertailtavan asian etäisyyttä lähtötasoon. Kumpaakin esimerkkiä koskee kuitenkin myös ISK:n (2004: § 633) huomio, että kaikki komparaatio on suhteellista, eikä se välttämättä kerro mitään ominaisuuden tosiallisesta määrästä. Siten on mahdollista tulkita esimerkiksi, että *virallisten ravintosuosittelujen mukaiset ruokavaliot* (70) eivät ole *rasite ympäristölle* (lähtötaso on 'nolla'). Esimerkissä 73 karppausta kuvataan lauseella *ruokavalio on monia muita laihutuskeinoja yksinkertaisempi*, joka samalla toimii selittävänä täydennyksenä arviolle karppauksen suosioista miesten keskuudessa. Vertailu muihin on edellisistä poiketen toteutettu partitiivilausekkeella *monia muita laihutuskeinoja*. Kaikkien vertailujen yhteydessä karppaus sijoitetaan samalla kuuluvaksi tiettyyn ryhmään tai tiettyihin ryhmiin, joiden sisällä vertailu toteutetaan. Esimerkissä 70 tuo ryhmä on *ruokavaliot*, kun taas esimerkeissä 71 ja 73 voidaan katsoa, että karppaus kuuluu sekä ryhmään *ruokavaliot* (synonyymina *dieetit*) että ryhmään *laihutuskeinot*.

Esimerkissä 73 luonnehditaan myös karppaajien joukkoa lauseessa *Miehiä on karppaajissa suhteellisesti enemmän kuin naisia*. *Olla*-verbi yhdistettynä partitiivisubjektiin ja (abstraktiin) inessiivisijaiseen paikanilmaukseen viittaisi vahvasti eksistentiaalilauseeseen. Tulkitsen lauseen kuitenkin relationaaliseksi prosessiksi, jonka tehtävänä on enemmänkin tuoda esiin miesten edustusta ko. ryhmässä kuin kuvailla ryhmän kokoonpanoa sinänsä. Tätä tulkintaa tukee lauseen aloittaminen partitiivisubjektilla *miehiä* sen sijaan, että lause alkaisi prototyypisesti paikanilmauksella (*Karppaajissa on...*). Esimerkin loppuosassa karppausta kuvataan identifioivalla relationaalisella prosessilla, jossa *toinen syy [karppauksen] suosioon ja nälän tunteen lievittyminen* samastetaan. Lisää identifioivia prosesseja löytyy seuraavista esimerkeistä.

- 76) Kuntosaleiltakin kerrotaan, että *hiilihydraattien karsiminen on nuorten miesten suosituin painonpudotuskeino*. (Miehen mittoihin)
- 77) Karppaajien mukaan *vähähiilihydraattinen dieetti on tehokas keino laihdutukseen ja painonhallintaan*. (Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus)

Esimerkeissä 76 ja 77 karppaus samastetaan johonkin toiseen entiteettiin. Esimerkissä 76 karppausta kuvaava teonnimi *hiilihydraattien karsiminen* nimetään *nuorten miesten suosituimmaksi painonpudotuskeinoksi*. Esimerkissä 77 taas *vähähiilihydraattinen dieetti on tehokas keino laihtumiseen ja painonhallintaan*. Kuten aiemmassa esimerkissä 69, myös tässä kuvatusuhteen luonne on kaksitulkinainen. Suhde on mahdollista tulkita luonnehtivaksi prosessiksi, jonka tarkoitus on kuvata lauseen subjektin *vähähiilihydraattinen dieetti* ominaisuutta, ei niinkään samastaa lauseen osallistujia. Tätä tulkintaa tukee sama peruste kuin esimerkissä 69: predikatiivilauseke *tehokas keino laihtumiseen ja painonhallintaan* ei ole rajaukseltaan yksiselitteinen. Toisaalta lause on tässäkin mahdollista esittää myös toisinpäin (*tehokas keino laihtumiseen ja painonhallintaan on vähähiilihydraattinen dieetti*), mikä puolestaan hämärtää subjektin ja predikatiivin roolien yksiselitteisyyttä ja tukee siten tulkintaa identifioinnista. Esimerkeissä 78 ja 79 karppausta luonnehditaan mm. kuvaamalla, minkälaisia asioita ruokavaliota noudatettaessa tehdään:

- 78) GI-keskustelu on sittemmin laantunut, mutta menneen talven aikana kiivailtiin vähän hiilihydraatteja sisältävästä ruokavaliosta eli karppauksesta. *Siinä vaihdetaan hiilihydraatteja proteiiniin, kasviksiin ja rasvaan.* (Väitös: Hiilihydraatit eivät lisää diabetesta)
- 79) Vähähiilihydraattisessa *ruokavaliossa vältetään* nopeita hiilihydraatteja. Niitä on etenkin sokerissa ja vaaleassa leivässä. Muitakaan viljatuotteita, perunaa, riisiä tai pastaa, *ei juuri näe* karppaajan lautasella. Niiden sijaan *karppausdieettiin* (englanniksi low-carb diet) *kuuluu* paljon rasvaa ja proteiinia sisältäviä ruokia: lihaa, siipikarjaa, kalaa, äyriäisiä, juustoa, muniä, pähkinöitä, siemeniä ja soijatuotteita. Salaattivihanneksia ja muita kasviksia sekä marjoja ja hedelmiä *suositaan*. Tiukimmat karppaajat tosin eivät koske edes kaikkiin hedelmiin. (Karppaaja ei huoli hiilareita)

Esimerkissä 78 karppaukseen viitataan inessiivimuotoisella puiteadverbiaalilla *siinä*, joka määrittää passiivimuotoisen materiaalisen toiminnan *vaihdetaan hiilihydraatteja proteiiniin, kasviksiin ja rasvaan* tiettyyn abstraktiin paikkaan 'karppauksessa'. Samoin esimerkissä 79 adverbiaalilauseke *vähähiilihydraattisessa ruokavaliossa* ankkuroi materiaalisen toiminnan *vältetään nopeita hiilihydraatteja* koskemaan kyseistä abstraktia paikkaa. Esimerkin loppupuolella oleva materiaallinen passiivimuotoinen prosessi *suositaan* on ilman tarkentavia pitemääritteitä, mutta tulkitsen tilanteen kuitenkin rajautuvan implisiittisesti samaan alussa nimettyyn paikkaan *vähähiilihydraattisessa ruokavaliossa*. Relationaalisella rektioverbillä *kuuluu* ('lukeutua') luodaan rajaamatonta joukkoa kuvaavan partitiivisubjektin *paljon rasvaa ja proteiinia sisältäviä ruokia* sisältymissuhde illatiivisijaiseen rektiotäydennykseen *karppausdieettiin*. Partitiivisubjekti tarkentuu kaksoispistettä seuraavalla ruoka-ainelistalla. Nollasubjektillisella mentaalilla prosessilla *ei juuri*

näe kuvataan yleisellä tasolla, minkälaisia ruoka-aineita ruokavalion noudattaja ei yleensä syö.

Esimerkissä 80 on yhdistelmä edellisistä karppauksen kuvaukseen käytetyistä keinoista:

- 80) Karppausta on olemassa yhtä monenlaista kuin on karppaajiakin. Siksi karppaukselle ei löydy yhtä oikeaa määritelmää. Ainoa karppauksen eri alalajeja yhdistävä tekijä on hiilihydraattien välttäminen. Samalla ruokavaliassa lisätään rasvojen ja proteiinin määrää. ”Karppauksen tarkka määrittely on melkoinen suo. Tavallinen kansa pitää karppauksena sitä, kun pullaa, leipää, perunaa ja sokeria vähennetään”, ravitsemusterapeutti Reijo Laatikainen kertoo. Tunnettuja karppaajien suosimia dieettejä ovat esimerkiksi Atkinsin dieetti, Montignacin dieetti ja Zone-dieetti. – – ”Karppaus on laaja käsite ja ihmiset puhuvat siitä tarkoittaen eri asioita. Toisille se tarkoittaa tiukkaa Atkinsin dieettiä ja toisille sitä, että jättää pullat ja sokerit pois”, sanoo dosentti Kirsi Pietiläinen Hyksin lihavuustutkimusyksiköstä. Yksinkertaisimmillaan karppaus voi tarkoittaa sitä, että vaihtaa aterioilla pastan, perunan ja riisin lämpimiin kasviksiin, raasteisiin tai salaattiannokseen. (Karppauksen maailma on moninainen)

Esimerkissä 80 esiintyy mm. edellä (esim. 78 ja 79) käsitelty rakenne, jossa yhdistyvät inessiivimuotoinen adverbiaali ja materiaalin passiiviverbi (*ruokavaliassa lisätään*). Samoin ote sisältää sekä luonnehtivia että identifioivia relationaalisia prosesseja. Karppausta luonnehditaan laajaksi käsitteeksi ja karppauksen tarkkaa määrittelyä melkoiseksi suoksi. Ainoa karppauksen eri alalajeja yhdistävä tekijä ja hiilihydraattien välttäminen ovat keskenään identifioivassa suhteessa. Yksilöivä adjektiivi *ainoa* luo yksiselitteisen samastavan suhteen NP:iden välille (ks. ISK 2004: § 950). Lauseessa *Tunnettuja karppaajien suosimia dieettejä ovat esimerkiksi Atkinsin dieetti, Montignacin dieetti ja Zone-dieetti* on sen sijaan jälleen tulkinnanvaraista, kumpi suhde (luonnehtiva vai identifioiva) on kyseessä. Partitiivimuotoinen NP *tunnettuja karppaajien suosimia dieettejä* ei täytä esim. ekvatiivilauseen ehtoja (ks. ISK 2004: § 950–951). Täten lause ei olisi identifioiva vaan luonnehtiva: yksittäisten nimettyjen dieettien suhde niitä yhdistävään ominaisuuteen ja/tai kuulumiseen suurempaan joukkoon ”tunnetut karppaajien suosimat dieetit”. Toisaalta lauseen kumpikin NP kuvaa rajaamatonta joukkoa ja NP:iden järjestys on vaihdettavissa. Rajaamattomuudesta toisen NP:n tunnusmerkkinä on jo mainittu partitiivimuoto, ja toisessa joukon avoimuutta kuvaa adverbiksi leksikaalistunut, translatiivimuotoinen *esimerkiksi*. Tällä perusteella ja identifioivuutta väljästi tulkiten lause on mahdollista nähdä myös identifioivana.

Esimerkissä 80 on myös prosesseja, joiden sisällössä kuvataan käsitteen merkitystä. *Tavallinen kansa pitää karppauksena sitä, kun...* on mentaaliseksi tulkittava prosessi, joka kuvaa laaja-alaisen subjektin *tavallinen kansa* oletusta tai näkemystä karppauksen käsitteen sisällöstä. Toisaalta prosessissa voi nähdä myös relationaalisia piirteitä. *Toisille se tarkoittaa* ja *karppaus voi tarkoittaa*

ovat puolestaan selkeästi relationaalisia prosesseja, joissa luodaan määrittelysuhde tai mahdollinen määrittelysuhde (*voi tarkoittaa*) karppauksen ja sen sisällön välille. Allatiivisijainen täydennys *toisille* kuvaa lauseessa lähinnä näkökulmaa (ks. Halliday 2004: 276–277). Esimerkin alun prosesseissa *on olemassa yhtä monenlaista kuin on karppaajiakin ja ei löydy yhtä oikeaa määritelmää* on eksistentiaalisia piirteitä. Tulkitsen kuitenkin, että ensimmäisessä lauseessa luonnehditaan relationaalisen prosessin avulla sen partitiivisubjektia *karppausta*. Prosessissa karppauksen toteutusmuotojen monipuolisuus rinnastetaan karppaajien lukumäärään. Jälkimmäinen lause on monitulkintaisempi: Jos löytymisen tulkitsee konkreettiseksi etsimiseksi ja löytämiseksi, prosessia voi pitää materiaalisena. Jos sen kielteisen, automatiivisen predikaatin *ei löydy* kuitenkin tulkitsee enemmän kuvaavan ensimmäisestä lauseesta heijastuvaa olemassa olemista, prosessi on enemmänkin relationaalinen ja karppausta luonnehtiva 'karppauksella ei ole yhtä oikeaa määritelmää'.

Esimerkeissä 81 ja 82 karppausta kuvataan luvusta 4.3.4.1. tutulla yleisvaikutelmaverbillä *näkyä*:

- 81) Vähähiilihydraattinen ruokavalio eli karppaus *näkyä vartalossa*, mutta se *voi tuntua myös kukkarossa*. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)
- 82) Schwab muistuttaa, että kasvu vaatii monipuolista ruokavaliota. ”Tiukka karppaus *näkyä nopeasti kasvuhäiriöinä*”, Schwab sanoi STT:lle. Schwabin mukaan terveydenhuollon henkilöstö ei voi painaa villaisella asiaa, joka on vaarallinen lapsille. (Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla)

Esimerkissä 81 karppauksen vaikutusta kuvataan aiemmista esimerkeistä 52–55 tutuksi tulleella relationaalisella rakenteella, jossa verbi *näkyä* yhdistyy inessiivimuotoiseen puiteadverbiaaliin *vartalossa*. Samaa kaavaa noudattaa myös saman esimerkin *voi tuntua – – kukkarossa*, jossa prosessi esitetään kuitenkin *voida*-verbin kautta vain mahdollisena, ei varmana. Esimerkissä 82 *näkyä*-verbi yhdistyy essiivisijaiseen predikatiiviadverbiaaliin *kasvuhäiriöinä*, ja rakenteella luonnehditaan, minkälaisena tiukasta karppauksesta aiheutuvat seuraukset ilmenevät. Esimerkissä 82 luonnehditaan myös implisiittisesti karppausta objektissa *asiaa, joka on vaarallinen lapsille*.

Esimerkeissä 83–86 karppaus esiintyy toimijana:

- 83) Hiilihydraatteja vähän sisältävä dieetti *sallii* pekonin, pihvit ja makkarat. (ingressi; Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 84) Kirjailijaisä laskee, että nelihenkinen perhe kuluttaa ruokaan vain 600–700 euroa kuukaudessa. ”Kulut olisivat korkeammat ilman karppausta, sillä tiukka ruokavalio *antaa raamit*, joiden puitteissa teemme ostokset”, hän sanoo kauppakeskus Ison

Omenan tungoksessa, jossa perheen viikoittainen ruokaostosmaraton on alkamaisillaan. (Karppaus voi pienentää ruokalaskua)

- 85) Joskus eri ruokatrendit myös *törmäävät*. ”Esimerkiksi kotimaisten perunoiden hiilijalanjälki on aika pieni, mutta ne eivät taas sovi vähähiilihydraattiseen ruokavalioon.” (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 86) Karppaus *voi pienentää* ruokalaskua (otsikko; Karppaus voi pienentää ruokalaskua)

Esimerkin 83 verbiä *sallia* voi kuvata mm. seuraavin merkityksin: 'antaa lupa tai tilaisuus tehdä jotakin, suostua tai myöntyä johonkin, suoda, suvaita tai sietää jotakin' sekä toisaalta 'asiasubjektin yhteydessä: antaa myöten, antaa tilaisuus tai mahdollisuus, tehdä mahdolliseksi' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *sallia*). On jälleen tulkitsijasta kiinni, kumman merkityssisällön kannalle hän kallistuu. Kuitenkin erityisruokavalioihin liittyy usein 'kielletyn' käsite: joitakin ruoka-aineita ei ole lupa, hyväksyttävää tai suositeltavaa syödä. Tällä perusteella tulkinta kallistuisi ensimmäiseen merkitysvaihtoehtoon, karppaus 'antaa luvan syödä'. Prosessin luonne on tällöin materiaallinen tai vaihtoehtoisesti käyttäytymisprosessiin viittaava, jos dieetin ajatellaan tässä saavan jopa inhimillisiä piirteitä. Luonteeltaan samankaltainen on esimerkin 84 kuvainnollinen, lähinnä materiaallinen prosessi *antaa raamit*. Kuvainnollinen on myös esimerkin 85 materiaallinen prosessi *törmäävät*. Se luo abstrakteista ruokatrendeistä mielikuvaa konkreettisina kappaleina. Esimerkin 86 *voi pienentää* kuvaa karppauksen potentiaalista materiaalista toimintaa, jonka kohteena on *ruokalasku*.

Luvun viimeisissä esimerkeissä nollasubjektillisten modaaliverbien avulla ilmaistaan ruokavalion sallivuutta. Nollasubjektillinen muoto tekee lauseista yleistäviä.

- 87) Karppaaja vähentää rajusti sokerin, perunan, makaronin, riisin ja leivän määrää ja ottaa tilalle kasviksia. Voita, ruokaöljyjä ja kermaa *saa syödä*. (Miehen mittoihin)
- 88) Paatelainen ryhtyi karppaajaksi kokeilunhalusta. Hän ei ole kokeillut aiemmin mitään dieettiä. ”Tämä on varmaan helposti lähestyttävä dieetti miehille, kun *saa syödä* lihaa luvan kanssa”, hän arvioi. (Karppaus kiinnostaa miehiä)
- 89) ”Vaikka tähänkin ruokavalioon kuuluu hyvin paljon rehuja ja pupun ruokaa, *ei* karpatessa *tarvitse* luopua perinteisistä miesten ruuista kuten makkaroista ja pihveistä”, Laatikainen sanoo. (Karppaus kiinnostaa miehiä)

Esimerkeissä 87 ja 88 *saa syödä* on materiaallinen prosessi, joka tulkintani mukaan kuvaa enemmän tietynlaiseen syömiseen annettua lupaa kuin sen mahdollisuutta. Tätä tulkintaa tukee esimerkin 88 täydennys *luvan kanssa*. Esimerkin 89 *ei tarvitse* on pakkoa kuvaavien *pitää-* ja *täytyä-*verbien negaatio (ks. ISK 2004: § 1613), joka ilmaisee, että jokin asia ei ole välttämätöntä. Materiaallinen *luopua-*verbi taas kuvaa jonkin hallussa olevan asian jättämistä, hylkäämistä tai pois antamista. Karpatessa miehet saavat siten pitää heille tyyppilliseksi oletetun ruokavalion. Esimerkki 89 sisältää

myös relationaalisen prosessin *kuuluu*, jolla luonnehditaan ruokavalion sisältöä.

4.4. Muutokseen liittyviä olosuhteita

Luvussa 4.2. esitelty katkelma kertoi jo uutisoinnin perustarkoituksen olevan muutoksesta kertominen, ja aiemmissa analyysiluvuissa olen tämän periaatteen pohjalta keskittynyt tarkastelemaan, millaisten prosessien avulla muutos ilmenee teksteissä. Muutoksen ja vertailun ilmapiiri syntyy teksteihin monenlaisten prosessien kautta: Jonkin ruoka-aineen syömistä vähennetään tai on jo vähennetty (esim. 22, 29 ja 31), paino on pudonnut (esim. 40 ja 42) tai myynti on laskenut (esim. 60 ja 62). Vertailevien relationaalisten prosessien avulla taas on mm. suhteutettu nykyistä olotilaa aiempaan (esim. 33), kuvattu ruokavaliota noudattavien suurempaa sairastumisalttiutta (esim. 36) ja verrattu karppausta muihin ruokavalioihin (esim. 70, 71 ja 73). Esimerkissä 84 kuvataan niin ikään komparaatiota käyttäen karppauksen vaikutuksia perheen ruokakuluihin (*Kulut olisivat korkeammat ilman karppausta*). Valitut esimerkit siten kauttaaltaan kuvaavat ihmisen toiminnassa tapahtunutta muutosta ja sen vaikutusta ihmiseen itseensä sekä yhteiskunnan eri osa-alueisiin, kuten elintarviketeollisuuteen. Tässä luvussa käsitelen saman muutoksen näkökulman kautta sitä, millaisin ilmaisukeinoin edeltävissä luvuissa kuvattuja prosesseja täydennetään. Analyysini ei ole tyhjentävä, vaan keskityn erityisesti ajan ja tavan adverbiaaleihin. Nämä adverbiaalit sisältyvät SF-teorian transitiivisuussysteemissä olosuhteiden kategoriaan, johon tämä luku siis keskittyy. Ne eivät ole lauseiden välttämättömiä osia, toisin kuin edellä käsitellyt prosessit ja useimmiten myös osallistujat.

Joitakin olosuhteita kuvaavista adverbiaaleista olen nostanut esiin jo luvussa 4.3.1: *noin neljä viikkoa* (esim. 12), *viime joulukuussa* (esim. 13) ja *kahdeksan kuukautta sitten* (esim. 14) kuvaavat uudeksi tulkitun toiminnan senhetkistä kestoja tai sen aloituspistettä. Esimerkissä 12 toiminnan erityislaatuisuutta kuvataan myös lauseessa *Hän ei ole kokeillut aiemmin mitään dieettiä*, jossa adverbi *aiemmin* suhteuttaa nykytilannetta menneeseen. Esimerkissä 35 tulee myös esiin toiminnan erityislaatuisuus lauseessa *Miehet ovat ensimmäistä kertaa innostuneet laihduttamisesta*, jossa osma eli objektinsijainen määrän adverbiaali *ensimmäistä kertaa* luo kuvaa tilanteen poikkeuksellisuudesta. Saman esimerkin 35 lauseessa *Laatikaisen mukaan karppaus kiinnostaa miehiä muita laihdutuskeinoja enemmän* komparoiva partitiivilauseke *muita laihdutuskeinoja enemmän* niin ikään täydentää kuvaa ilmiön ainutlaatuisuudesta tietyn viiteryhmän (*laihutuskeinot*) sisällä. Esimerkissä 41 olotilan muutosta taas kuvataan mentaaliseen prosessiin *voida* yhdistyvällä tavan komparatiivimuotoisella adverbilla *paremmin* (*Moni kertoi voivansa*

paremmin karpatessaan). Toisin kuin yllä mainituissa relationaalisissa prosesseissa näissä esimerkeissä komparaatiolla ei luoda luonnehtivaa suhdetta kahden entiteetin välille (joku on jotakin), vaan adverbi täydentää verbin kuvaamaa kokemusta. Esimerkin 33 lauseessa *Ennen tykkäsin ottaa päiväunet töiden jälkeen, mutta en välttämättä enää* haastateltava puolestaan vertaa aiempaa toimintaansa nykyiseen adverbiaaliparilla, joka koostuu ajan adverbista *ennen* ja partikkelista *enää*.

Seuraavassa esimerkissä 90 haastateltavan isän toiminnan kuvausta täydennetään niin ikään edellä kuvatun kaltaisella, aloituspisteestä kertovalla adverbiaalilla *noin vuosi sitten*. Adverbiaalinen *menneiden kuukausien aikana* voi tulkita luovan kuvaa tilanteen kehittymisestä haastatteluhetkeen, jolloin myös haastateltava on ryhtynyt noudattamaan karppausruokavaliota.

- 90) Paatelaisen isä siirtyi vähähiilihydraattiseen ruokavalioon *noin vuosi sitten*. *Menneiden kuukausien aikana* karppaaja löytyi myös muualta lähipiiristä. (Karppaus kiinnostaa miehiä)

Esimerkissä 56 (*Elintarviketeollisuus seuraa tarkasti kuluttajien mieltymyksiä. Nyt kehitellään tuotteita hiilihydraattien vähentäjille ja kevyttuotteiden vieroksujille*) korostuu

elintarviketeollisuuden juuri senhetkinen toiminta. Myös esimerkeissä 91 ja 92 luodaan esim.

kontrastia aiemman ja vallitsevan tilanteen välille tai kuvataan tilanteen kehittymistä puhehetkeen:

- 91) Sodexon ruokailupalveluiden kehitysjohtaja Riikka Hynninen kertoo, että yhtiö on *parhailaan* valmistelemassa perinteisen lautasmallin rinnalle uusia lautasmalleja, joiden avulla ruokailijat voivat koota itselleen oman ruokavalionsa mukaisen annoksen. Perunan, pastan ja riisin rinnalla yhtiö alkoi *viime talvena* tarjota lisukevaihtoehtona lämpimiä kasviksia. Sen menekki on Hynnisen mukaan ollut suuri. (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)
- 92) Trendit on jo nähty meijeriyhtiö Valion omissa myyntitilastoissa, kertoo markkinointijohtaja Rauno Hiltunen. "Kevyttuotteet olivat iso trendi *vielä viisi vuotta sitten*, mutta *nyt* niiden kasvu on pysähtynyt. Voin myynti on kasvanut merkittävästi", Hiltunen kertoo. *Muutoksen myötä* Valio on alkanut pohtia, miten voista voisi tarjota muitakin vaihtoehtoja kuin 500 gramman peruspaketti. (Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)

Sekä esimerkissä 56 että esimerkissä 92 esiintyy ajankohdan adverbi *nyt*, jonka tehtävänä on suhteuttaa tilannetta puhehetkeen (ks. ISK 2004: § 649). Esimerkissä 91 samaa tehtävää toimittaa adverbi *parhailaan*. Esimerkissä 56 adverbi *nyt* nostaa puhehetken esiin tapahtumien jatkumossa, jota kuvataan edeltävässä lauseessa *Elintarviketeollisuus seuraa tarkasti kuluttajien mieltymyksiä*.

Toisin sanoen voidaan tulkita, että kuluttajien mieltymysten seuraaminen on jatkuvaa toimintaa, jossa puhehetkellä keskitytään juuri tietynlaiseen kehitystyöhön. Puhehetken korostamisen ja painotuksen vaikutelma syntyy adverbien sijoittamisesta lauseen alkuun. Esimerkissä 92 kontrastiivisella rinnastuskonjunktiolla *mutta* taas luodaan vastakohtaisuus aiemman tilanteen *vielä viisi vuotta sitten* ja puhehetken *nyt* välille. Postpositioliausekkeen *muutoksen myötä* tulkitsemisen toimivan Valion uuden toiminnan *on alkanut pohtia* motiivina tai käynnistäjänä. Esimerkissä 91 adverbien *parhaillaan* ja *viime talvena* avulla tapahtumien kulku kuvataan takautuvasti: aluksi kerrotaan puhehetkellä tapahtuvasta toiminnasta, minkä jälkeen kuvataan tuon toiminnan alkupiste ja motiivi. Muutosta kuvaa myös samaisen esimerkin objektin määrite *uusia*.

Samankaltaisia ajan adverbialleja kuin esimerkeissä 91–93 esiintyy myös aiemmissa esimerkeissä 58 ja 62. Esimerkissä 58 niiden avulla luodaan kuva tapahtumien kulusta ja tilanteen kehittymisestä: Essiivisijainen *viime keväänä* toimii tekstissä tapahtumien alkupisteenä, jolloin olemassa oli vain *huhu*. Tulevaan viitataan inessiivisijaisella substantiivijohdoksella *tulossa* (ks. ISK 2004: § 1519), joka samalla kertoo myös asioiden senhetkisestä tilasta. Adessiivimuotoinen *kesällä* kuvaa tapahtumien seuraavaa kehityspistettä, jolloin huhu oli muuttunut konkretiaksi ja leivät tulivat kauppoihin. Viimeiseksi tapahtumien sarjassa on puhehetki *nyt*, jolloin valikoimaa on jo runsaasti. Vallitsevaan tilanteeseen viitataan tekstissä kaksi kertaa (*nyt tarjontaa on joka sormelle* ja *nyt kaupassa onkin myös "karppileipiä"*). Kuten edellä esimerkissä 92, myös esimerkissä 62 tapahtumat kuvataan takautuvasti. Tapahtunut muutos on kulminoitunut leipomon konkurssiin, joka on tapahtunut lähimpänä puhehetkeä, *tällä viikolla*. Tämän jälkeen tekstissä pohditaan konkurssiin mahdollisesti johtaneita syitä. Adverbialli *tänä vuonna* (*leivänmyynti on tänä vuonna laskenut*) sekä sijoittaa muutoksen tiettyyn hetkeen että kuvaa jossain määrin – joskin verrattain epämääräisesti – myös sen kestoa. Subjektin määrite *äkillinen* (*vähähiilihydraattisen ruokavalion äkillinen suosio*) taas luo kuvaa muutoksen poikkeuksellisesta nopeudesta ja ehkä jopa yllätyksellisyydestä. Hitaampaa muutos sen sijaan näyttäisi olevan esimerkissä 59: *Esimerkiksi kalan menekki on kasvanut vuosi vuodelta*.

Myös seuraavissa esimerkeissä 94 ja 95 ajan adverbialilla *viime vuosina* sidotaan muutos tiettyyn, hieman epämääräiseen ajanjaksoon, joka kertoo samalla osittain myös muutoksen kestosta. Muutoksen vauhtia kuvaa esimerkissä 95 tavan adverbialli *nopeasti*.

93) HS kertoi 21. kesäkuuta, että vähähiilihydraattinen ruokavalio on yleistynyt *viime*

vuosina. (Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa)

- 94) Runsaasti lihaa ja rasvoja sisältävän vähähiilihydraattisen ruokavalion suosio on kasvanut *viime vuosina nopeasti* niin Ruotsissa, Suomessa kuin muualla länsimaissakin. (Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus)

Muutos voidaan esittää myös oletuksena, niin kuin esimerkin 60 lauseessa *Kauppias Toni Pokelalta sopinee tässä yhteydessä kysyä, joko karppaajat vaikuttavat kaupan tulokseen*, jossa kysyvä aikapartikkeli *joko* indikoi, että sitä seuraavan epäsuoran kysymyslauseen toiminta on jo mahdollisesti käynnissä. Toisin sanoen toiminta on saattanut alkaa jo ennen kysymyshetkeä tai sen oletetaan alkavan ainakin jossain vaiheessa. Aikapartikkeli *jo* esiintyy myös esimerkeissä 52 (*Vähähiilihydraattisen ruokavalion suosio näkyy jo kaupassa*) ja 55 (*Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä*) ilmaisemassa, että prosessin määrittelemä toiminta on kirjoitushetkellä käynnissä.

Muutoksen oletusarvoisuutta voidaan tuoda esiin myös kertomalla, että muutosta ei ole tapahtunut. Näin tapahtuu aiemmissa esimerkeissä 51 ja 61 sekä seuraavassa esimerkissä 95, jotka ovat otteita samasta tekstistä.

- 95) Sokerille ja rasvalle olisi Suomessa menekkiä. Vaikka kansa karppaa, pullat ja kakut kelpaavat *entiseen tahtiin*. Näin kerrotaan Leipomoliitosta sekä Stockmannin ruokaosastolta. "Leivän myynti notkahti *kesällä*, mutta jostain syystä konditoriapuoli on *koko ajan* kelvannut", ihmettelee Helsingin keskustan Stockmannin leipäosaston tuotevastaava Seppo Nyberg. Jos keskustan tavarataloa pitää suunnannäyttäjänä, hiilihydraatiton muoti on menossa *ohi*. Stockmannilla leipämyynti on nimittäin pirstynyt *syksyllä*. (Pienet leipomot porskuttavat)

Molemmissa esimerkeissä 51 ja 98 esiintyy sama tavan adverbiaali, NP *entiseen tahtiin*. Toisin sanoen sitä on käytetty tekstissä kahteen otteeseen. Sen avulla ilmaistaan, että kuvattu toiminta tapahtuu puhehetkellä samalla vauhdilla kuin aiemminkin. Tätä tulkintaa vahvistetaan myös tekstin alaotsikossa *Leivänmyynti sukeltaa, mutta leivonnaiset myyvät kuin ennenkin*, jossa konjuktiolla *kuin* rinnastetaan jutun kirjoitushetki aiempaan. Myös esimerkin 95 osma *koko ajan* kuvaa toiminnan jatkuvuutta. Esimerkin 51 lauseessa *Ei ainakaan vielä ole vaikuttanut* ajan adverbiaali *ainakaan vielä* sen sijaan indikoi, että muutos saattaa kuitenkin olla mahdollinen. Muutoksista kertovat myös tapahtumia täydentävät ajankohdan adverbiaalit *kesällä* ja *syksyllä*. Samoin tilanteen muuttuvista kuvaa adverbi *ohi*. Esimerkkien 51, 61 ja 95 eräänlainen vastakohta löytyy esimerkistä 30: *Rasvattomuus ja kevyttuotteet eivät enää kiinnosta suomalaisia aiempaan tapaan, vaan voin käyttö lisääntyy*. Partikkeli *enää* ilmaisee prosessin kuvaaman ja tavan adverbiaalilla *aiempaan*

tapaan täydennetyin toiminnan päättyneen ainakin sellaisena kuin se on aiemmin ollut.

Muutos voi myös olla jatkuvaa, kuten aiemmassa esimerkissä 60 (*Kauppa kuitenkin seuraa aina kuluttajien mieltymyksiä ja tarjoaa sitä, mikä menee parhaiten kaupaksi*) ja esimerkissä 96:

- 96) "On kallista tehdä pieniä tuoteryhmiä ja jaella niitä. Tasapainoa sopivasta tuotevalikoimasta joudutaan hakemaan *koko ajan*", Hiltunen toteaa.
(Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä)

Ajan adverbi *aina* (60) ja osma *koko ajan* (96) ilmaisevat prosessin kuvaaman muutostilan olevan koko ajan käynnissä.

4.5. Leksikaaliset valinnat diskurssien yhdistäjinä

Sama aihepiiri yhdistää ideationaaliselta kannalta tekstejä toisiinsa (Hiidenmaa 2000: 180). Karppaus yhdistää aineistoni tekstejä, mutta samanaikaisesti jokainen teksti linkittyy myös moniin muihin teksteihin ja diskursseihin aineiston ulkopuolella. Ne voivat olla muita karppausta käsitteleviä tekstejä tai yhteys voi syntyä jonkin toisen diskurssin kautta. Teksti siis asettuu osaksi laajaa tekstiverkkoa, kuten luvussa 3.1. todettiin, ja tuo tekstiverkko on merkittävä osa tekstin kontekstia. Tämän luvun alaluvuissa keskityn tutkimaan, millainen tekstiverkko ympäröi erityisesti pääaineistoni tekstejä niiden sisältämän sanaston perusteella, toisin sanoen, millaisiin diskursseihin aineistoni linkittyy. Koska karppausaihe on toiminut aineistovalinnan pohjana ja on siten itsestäänselvyys, keskityn tarkastelemaan erityisesti teksteissä esiintyviä muita diskursseja. Analyysini ei ole tyhjentävä, enkä tarkastele jokaista tehtyä sanavalintaa, vaan pyrin löytämään laajempia kokonaisuuksia. Toisaalta saatan nostaa esiin yksittäisiä, huomiota herättäviä ilmauksia tai aihepiirejä. En myöskään erottele tekstissä käytettyä sanastoa sen mukaan, kuuluuko se toimittajan tuottamaan osaan vai esim. sitaattiin. Lähden siitä periaatteesta, että juttu on rakennettu poimimalla halutut osat kaikesta sitä varten koostetusta materiaalista, ja tarkasteluni kohteena on tehdyistä valinnoista syntynyt lopputulos. Käytän tässä yhteydessä myös pääaineistostani aiemmin muodostamiani lyhenteitä T1–T11. Lisäksi laajennan analyysiani osittain myös pääaineistoni ulkopuolelle ja viittaan tähän aineistoon ilmestymispäivämäärän mukaan. Tässä osuudessa on lähtökohtaisesti mukana muunkin tyyppisiä tekstejä kuin uutistekstit. Analyysissa käytetyt artikkelit on listattu ilmestymisjärjestyksessä tutkielman loppuun.

Tuon lukemisen helpottamiseksi tähän vielä uudelleen listan pääaineistoni artikkeleista ja

vastaavista lyhenteistä:

- (T1) Karppaus kiinnostaa miehiä + Karppauksen maailma on moninainen
- (T2) Miehen mittoihin
- (T3) Karppaus voi pienentää ruokalaskua
- (T4) Karppaaja ei huoli hiilareita
- (T5) Karppaajan leivontapäivä
- (T6) Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla
- (T7) Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus
- (T8) Väitös: Hiilihydraatit eivät lisää diabetesta
- (T9) Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa
- (T10) Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä
- (T11) Pienet leipomot porskuttavat

4.5.1. Karppaukseen viittaaminen ja *karppaus*-alkuiset yhdyssanat

Kaikissa lähemmin tarkastelemassani 11 tekstissä esiintyy termi *hiilihydraatti* jossain muodossa. Substantiivit *ruokavalio* tai *dieetti* esiintyy näistä teksteistä kymmenessä. Karppaukseen viitataan usein substantiivilausekkeella *vähähiilihydraattinen ruokavalio* (T1, T3, T4, T7, T9, T10, T11), jonka tulkitsen neutraaliksi ja informatiiviseksi. Se sijoittaa karppauksen ruokavalioiden kategoriaan samalla kuvaten sen ominaispiirrettä. Hiilihydraatti taas kuuluu perusravintoaineisiin ja on osa mm. biologian ja kemian alan sanastoa, mikä tuo ilmaukseen tieteellisen vivahteen. Ilmaus *vähähiilihydraattinen koulukunta* (T2) siirtää diskurssia vielä enemmän tieteelliseen suuntaan ('samoja periaatteita noudattava ryhmä tai suunta tieteen, taiteen tms. alalla, oppi-, tyyli-, koulu', Kielitoimiston sanakirja, s.v. *koulukunta*), ja tekstin sisältö painottuukin terveydenhuollon sisäisiin näkemyseroihin. Mielenkiintoinen valinta on ilmaus *hiilihydraattikammo* (T10), jossa tieteellinen käsite on yhdistetty hyvin tunnepitoiseen sanaan *kammo* 'voimakas pelko, kauhu, fobia' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *kammo*). Sen voi tulkita tuovan tekstiin merkityslisiä jopa kauhukirjallisuudesta saakka tai ainakin liittävän karppauksen pelkoja tai fobioita käsitteleviin diskursseihin.

Elinkeinoelämään lähemmin liittyvissä jutuissa T9–T11 *ruokavalion* rinnalla käytetään myös monikkomuotoista substantiivia *ruokatrendit* tai substantiivia *trendi* joko yksikössä tai monikossa. Kielitoimiston sanakirja määrittelee *trendi*-sanana seuraavasti: 'jonkin ilmiön kehityksen (määrätietojen avulla laskettavissa oleva) suunta, suuntaus tai leimallinen, näkyvä piirre (nykyisessä) muodossa, käyttäytymisessä tms.'. Sanavalinta tuo siten karppaukseen mm. ajankohtaisuuden ja vaihtuvuuden tai tilapäisyyden merkityslisät ja liittää sen osaksi erilaisten (ruokaan liittyvien) yhteiskunnan ilmiöiden jatkumoa. Lisäksi sanan esiintymisympäristön

perusteella on jossain määrin tulkittavissa, että tällainen näkökulma on tapana liittää juuri elinkeinoelämään. Karppaukseen viitataan myös ilmauksella *megatrendi* (HS 2.12.2011b) 'maailmanlaajuinen trendi, valtasuuntaus' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *megatrendi*), joka antaa ruokavaliolle lisämerkityksen 'erittäin suuri, kuuluisa tms., huippu-, super-' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *mega-*). Karppaukseen ja muihin ruokavalioihin viitataan myös suoraan *ilmiö*-sanalla: *On jopa veikkailtu, että gluteeniton ruokavalio on seuraava karppausta vastaava ilmiö* (HS 30.1.2012). Muita samankaltaisia ilmauksia ovat *muoti-ilmiö* (HS 12.1.2012), *suuri muoti-ilmiö* (HS 17.12.2011a), *hiilihydraatiton muoti* (T11) sekä *karppaus*-alkuinen *karppausmuoti* (HS 3.11.2011 ja HS 2.2.2012). Myös *muoti*-sana luo viittauksen ajankohtaisuuteen ja vaihtuvuuteen merkityksellään 'jonakin ajankohtana vallitseva makusuunta, suosiossa oleva tyyli, kuosi, yleinen tapa' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *muoti*). Muita voimakkaampi ilmaus on *ruuan ääri-ilmiö* (HS 12.1.2012), joka tuo tilapäisyyden lisäksi äärimmäisyyden merkityslisän. Samankaltaisia ilmauksia ovat *äärijuttu* (HS 2.12.2011a) ja *äärimmäisyys* (HS 31.1.2012).

Ruokailuvalintoihin liitetään joissain tilanteissa myös tunnepitoinen toiminta. Yleisesti syömiseen liittyviin valintoihin viitataan mm. monikkomuotoisilla substantiiveilla *ruokavillitykset* (HS 19.4.2012) tai *villitykset* (HS 31.1.2012 ja HS 3.2.2012) sekä nimenomaan karppaukseen yhdyssanalla *karppausvillitys* (HS 3.11.2011). Kielitoimiston sanakirja määrittelee sanan *villitys* 'nopeasti leviäväksi muoti-ilmiöksi tai villitseväksi seikaksi', ja verbin *villitä* merkityksiä ovat 'kiihottaa, yllyttää, villiinnyttää'. Tunnepitoisuus liittyy myös yhdyssanoihin *karppausinnostus* (T11, HS 31.10.2011, HS 12.1.2012) ja *karppausinto* (HS 12.1.2012 ja HS 27.6.2012), sillä Kielitoimiston sanakirjan mukaan *into* merkitsee 'kiihkeää halua, innostusta, kiihkoa, vimmaa, hinkua tai hanakkuutta'. Ilmaus *proteiini-intoilu* (HS 17.2.2012) yhdistää edellä mainitun *hiilihydraattikammon* tavoin tieteellisen ja tunnepitoisen diskurssin yhdeksi sanaksi. Tunnepitoisuutta sisältyy myös luonnehdintaan *kuuma aihe* (HS 2.2.2012), sillä tähän tilanteeseen adjektiiville *kuuma* Kielitoimiston sanakirjan määritelmistä sopivat mielestäni kuvainnolliset 'voimakastunteinen, kiihkeä, intohimoinen, kiivas, raju, tulinen, polttava, kuohuva' tai 'pulmallinen, kiperä, ankara, tuima, tiukka, kiihkeä, kiivas, kova, luja, raju, hurja'. Ilmauksen sisältävä artikkeli käsittelee tv-kanavia ja niiden ohjelmatarjontaa. Ruokailuvalintoihin viittaava *ismi* (HS 17.12.2011b: *Erilaisia ismejä, kuten karppaus ja lisääineettomuus, nousee yhtäkkiä esiin*) luo rinnastuksen karppauksen ja muiden ruokailuvalintojen sekä laajemmin muidenkin yhteiskunnallisten aatteiden välille (ks. Kielitoimiston sanakirja, s.v. *ismi*).

Edellä mainittujen lisäksi aineistossa esiintyviä *karppaus*-alkuisia yhdyssanoja ovat

karppaustutkimukset (T7), *karppauskeskustelu* (HS 17.12.2011a), *karppausresepti* (HS 2.12.2011b) ja *karppauskuuri* (T6). Näiden lisäksi yhdyssanoissa käytetään myös epävirallista alkuosaa *karppi-*, jota esim. Kielitoimiston sanakirja ei tunnista. *Karppi*-alkuisia sanoja teksteissä ovat *karppikuuri* (HS 17.12.2011), *karppileipuri*, ”*karppisokeri*” ja *karppileipä* joko yksikössä tai monikossa (T5). Yhdyssanan jälkiosa *kuuri* johdattaa tulkintaa ruokavalion määräaikaaisuuteen ja tavoitteellisuuteen ja on rinnastettavissa esim. lääkekuuriin tai muuhun hoitoon (ks. Kielitoimiston sanakirja, s.v. *kuuri*). *Tutkimukset* luovat yhteyttä tiedemaailmaan ja lääketieteeseen, *keskustelu* puolestaan yhteiskunnalliseen tai pienemmissä ryhmissä tapahtuvaan debattiin. *Resepti*, *leipuri*, *sokeri* ja *leipä* taas ovat konkreettisen arjen keittiö- tai ruokailusanastoa.

4.5.2. Karppaukseen yhdistyviä diskursseja

Suuri osa karppaukseen liittyvistä diskursseista käsittää odotuksenmukaisestikin erilaisia ruoka- ja terveysdiskursseja. Niiden lisäksi pääaineiston teksteissä hallitsevina ovat erilaiset tiede- ja talousdiskurssit. Tämän havainnon pohjalta olen jakanut diskurssien käsittelyn neljään osaluokkaan, joista viimeiseen olen koonnut yksittäisiä esiin nousevia diskursseja. Tässä osiossa käsittelemän pääsääntöisesti vain pääaineistoni tekstejä.

4.5.2.1. Ruoka-, laihdutus- ja terveysdiskurssit

Pääaineiston jutuista suurimmassa osassa käytetty sanasto sisältää runsaasti erilaisia ruokia ja ruoka-aineita, ja joissakin jutuissa on jopa tarkasti nimettyjä ruokalajeja. Substantiivi *ruoka* esiintyy sellaisenaan 8 jutussa (T1–T4, T6, T9, T10) ja verbi *syödä* tai sen nominijohdos (*syönti*, *syöminen*) kaikissa jutuissa juttua T6 lukuun ottamatta. Sanasto liittyy kyseiset jutut tältä osin myös vahvasti nk. tavalliseen arkeen sekä yksityisen alueelle. Tällaista sanastoa ovat:

uunikirjolohi, raejuusto, kiinankaalipohjainen tuoresalaatti, pekoni, pihvi, makkara, leipä, pasta, puuro, jäätelö, tonnikala, kananmuna, vihannes, kevytmaito, tuoresalaatti, munakas, paistettu kananmuna, pulla, peruna, riisi, lämpimät kasvikset, raaste, salaattiannos, liha, kana, kala, sokeri, viljatuote (T1)

peruna, makaroni, riisi, leipä, kasvikset, voi, ruokaöljy, kerma, tonnikala, raejuusto, kananmuna, kanafile, salaatti, kahden munan munakas, naudan paistijauhelihä, herkkusieni, tomaatti, rypsiöljy, salaattinkastike, oliiviöljy, olut, kevytkokis, energijuoma, pizza, karkki, sokeri, kokojyvävilja (T2)

punajuuri, kaalinpää, kananmuna, pulla, mehu, vanukas, voi, leipä, kasvikset, juurekset, vilja, viljatuotteet, liha, filee, kala, sokeri, eines, makeinen [lisäksi jutun teon yhteydessä tehdyt ostokset lueteltuna hintoineen: *kuha, villi; perattuja muikkuja; naudan jauhelihaa;*

meijerivoita; kuohukermaa; banaaneja jne.] (T3)

peruna, riisi, pasta, juusto, muna, viili, jogurtti, tuoremehu, maitokahvi, tee, (luomu)omena, sokeri, vaalea leipä, viljatuotteet, liha, siipikarja, kala, äyriäiset, soijatuotteet, salaattivihannekset, kasvikset, marjat, hedelmät, pähkinät, siemenet, pekonimunakas ja vihannessalaatti, broilerisalaatti ja gremolata-öljykastike, pihvi ja sienikastike, Välimeren appelsiinisalaatti sekä suikaloidut vihannekset ja juurekset: kurkku, porkkana, lanttu, paprika ja crème fraîche -dippi, [lisäksi ohjeiden sisältämä sanasto] (T4)

leipä, mantelikakku, liha, suklaa, karppileipä, voi, vähähiilihydraattinen hasselpähkinäleipä, karppaajan pizzapohja, mallorcalainen mantelikakku ”karppisokerilla”, [lisäksi ohjeiden sisältämä sanasto] (T5)

liha (T7)

kasvikset, vehnäleipä (T8)

Lapin ukon keitto, kasviskeitto, katkarapusalaatti, chili sin carne, lisäkeriisi, uudet perunat, lämpimät kasvikset, salaatti, peruna, riisi, pasta, kala (T9)

voi, leipä, pasta, peruna, rahka, maito, täysjyväleipä (T10)

leipä, leivonnaiset, pullat, kakut, vilja, sokeri, [varsinaisen analyysin ulkopuolelle jätetyssä osassa lisäksi: jälkiuunileipä, Kaurajuntta, Fazerin maalaisleipä, perusleipä, ruisleipä, vaalea leipä] (T11)

Jutuissa T4 ja T5 ruokaan liittyvä sanasto on odotuksenmukainen, sillä jutut on sijoitettu lehden Ruoka-teemaosioon ja sisältävät reseptejä. Juttu T6 sen sijaan ei sisällä tämänkaltaista sanastoa ollenkaan, ja juttu T7 sisältää vain varsin yleisen tason käsitteen *liha*. Juttujen T6 ja T7 näkökulmaa karppausta kohtaan voi pitää kriittisenä. Osa sanastosta kuvaa joukkoa (esim. *kasvikset, juurekset, marjat, hedelmät, leivonnaiset, pullat*), jolloin olen jättänyt sanan monikkomuotoon. Joukossa on myös yleistäviä käsitteitä, kuten *liha, kala, vilja*, jotka voidaan tulkita hyponyymeiksi. Jotkin sanoista, kuten *viljatuote* ja sen joukkoa kuvaava monikkomuoto *viljatuotteet* eivät välttämättä kuulu niinkään arkisanastoon, vaan ovat ennemminkin osa elinkeinoelämän tai tieteen diskurssia. Tekstien ruokaan liittyvä sanasto jakaantuu kahteen kategoriaan: ruokiin tai ruoka-aineisiin, joita karppaaja syö ja joita hän ei syö.

Teksteissä esiintyy myös ruokailutilanteeseen liittyvää sanastoa:

aamiainen, lounas, päivällinen, iltapala, päivällislautanen, salaattibuffet, ateria (T1)

aamiainen, lounas, välipala, päivällinen (T2)

aamiainen, lounas, välipala, päivällinen, iltapala, lautanen (T4)

ruokalista, pääateria, lounasruoka, ateria, annos, ruokailija (T9)

Kulttuurissamme eri vuorokauden aikoihin tapahtuvilla ruokailutilanteilla on oma nimensä, ja niillä on yleensä tapana nauttia ainakin jossain määrin toisistaan eroavia aterioita. Kielitoimiston

sanakirja määrittelee ateriat *aamiainen, lounas, päivällinen* ja *iltapala* niiden nauttimisajankohdan mukaan, joten eri aterioilla voidaan ajatella myös olevan päivää rytmittävä merkitys.

Painonhallintaan karppaus linkittyi viidessä pääaineiston tekstissä sanaston kautta. Tällaista sanastoa tulkitsin olevan seuraavat nominit ja verbit:

laihduuttaminen, laihdutuskeino, paino, painonhallinta, vaaka, nälkä, nälän tunne, nälän hallinta (T1)

ylipaino, ylipainoinen, laihduttaa, laihduuttaminen, pudottaa painoaan, painonpudotuskeino, ihannepaino, painaa, mahtua, vaaka, kilo, kalori (T2)

paino (T4)

laihutus, painonhallinta (T7)

paino (T8)

Tulkitsin em. sanat painonhallintadiskurssiin kuuluviksi. Ne siis samanaikaisesti sekä ilmentävät ko. diskurssia että rakentavat sitä. Esimerkiksi tekstissä T1 useaan otteeseen toistuva *nälkä* liittyy monesti kyseiseen diskurssiin mutta myös muihin nälkää käsitteleviin diskursseihin ja toimii siten linkkinä näiden erilaisten diskurssien välillä. *Nälän tunne* ja *nälän hallinta* liitetään kuitenkin pääsääntöisesti juuri ylipainodiskurssiin, ei esim. nälänhätään keskittyvään diskurssiin, ja on siten länsimaiseen yltäkylläisyyteen liittyvä ilmiö. *Vaaka, kilo* ja *kalori* taas ovat osa ylipainodiskurssiin liittyvää mittaamisen kulttuuria. Tekstissä T2 mittaaminen tuodaan diskurssiin myös muilla leksikaalisilla valinnoilla sekä konkreettisin numeroin. Otsikko Miehen mittoihin on sijoitettu ”mittanauhan” sisään. Mittaaminen liittyy laajempaankin terveysdiskurssiin sekä tekstissä T2 että tekstissä T8:

mitta, tavoite, 114 kiloa, 180 senttiä, 101 kiloa, 90 kiloa, mittauttaa, maksa-arvo (T2)

niin sanottu glykeeminen indeksi eli GI, luku, 42, 103 (T8)

Teksti T8 käsittelee diabetekseen liittyvää väitöstutkimusta ja painottuu sen myötä muita enemmän terveys- ja sairausdiskursseihin, joiden osaksi karppaus- ja laihdutusdiskurssitkin siten myös tekstissä asettuvat. Sairaus- sekä osittain myös lääketieteellistä diskurssia ilmentävät tekstissä mielestäni seuraavat käsitteet ja verbit: *diabetes, kakkostyyppin diabetes, sairastua, sairastumisen vaara, lihomiseen liittyvät taudit, voida paremmin, verensokeri*.

Karppaukseen liitettävään terveys- tai tarkemmin terveellisyysdiskurssiin viittaavat tulkintani mukaan suoraan seuraavat substantiivit ja adjektiivit: *terveellisyys* (T2), *terveysvaikutukset* (T4),

*terveellinen ja monipuolinen (T9), terveellisyys, terveellinen, epäterveellisyys, epäterveellinen (T10). Tekstissä T9 terveellinen rinnastetaan monipuoliseen (Pyrimme tarjoamaan terveellistä ja monipuolista ravintosuosituksia täyttävää ruokaa). Tekstissä T10 taas esiintyvät antonyymien terveellisyys–epäterveellisyys ja terveellinen–epäterveellinen molemmat osapuolet. Jutussa T2 karppausdiskurssiin liittyy myös liikunta- tai urheiludiskurssi seuraavien karppaajan haastatteluosiossa esiintyvien substantiivien, verbien ja erisnimen kautta: *bodata, punttitreeni, liikunta, liikuntakerta, Sports Tracker -ohjelma, sauvakävellä, kuntosali, käydä kuntosalilla.**

Kuten luvussa 4.3.2. tuli esiin, osassa tekstejä karppaukseen liitetään keho tai sen tuntemukset, kuten *olo, keho, ohimot, verenpaine (T1) ja keho, elimistö (T2)*. Niiden myötä keho- ja hyvinvointidiskurssi yhdistyvät karppausdiskurssiin. Tekstissä T6 tätä osa-aluetta ilmentävät mielestäni (lapsen) kehon toiminto *kasvu* ja siihen liittyvä ns. vika *kasvuhäiriö (T6)*. Kehoon liittyvää diskurssia esiintyy siis aineistossa hieman toisistaan poikkeavissa ympäristöissä: yksityishenkilön kokemuksessa (T1), tieteellistyypisessä määritelmässä (T2) sekä viranomaistahon esittämässä näkemyksessä (T6).

4.5.2.2. Tieteen ja hallinnon diskurssit

Kuten jo luvun 4.5.1. alussa alustettiin, tieteellinen diskurssi läpäisee karppausdiskurssin monin paikoin. Luonnontieteellinen käsite *hiilihydraatti* esiintyy jokaisessa pääaineiston tekstissä joko yksinään tai adjektiivina *vähähiilihydraattinen*. Myös muut perusravintoaineet *proteiini* ja *rasva* esiintyvät useassa tekstissä, kuten seuraavasta ravintoaineiden esiintyvyysslistauksesta käy ilmi. Tekstin T1 osatekstien sanastot olen tässä erottanut puolipisteellä tuodakseni ilmi, että kaikki kolme pääravintoainetta esiintyivät niistä molemmissa.

vähähiilihydraattinen, hiilihydraatti, hiilihydraattipitoinen, rasva, vähärasvainen, proteiinipitoinen; hiilihydraatit, rasvat, proteiini (T1)

vähähiilihydraattinen, hiilihydraatti, hiilihydraattimäärä, rasvat, rasvanpoltto (T2)

vähähiilihydraattinen, hiilihydraatti, proteiini, rasva, rasvainen (T3)

vähähiilihydraattinen, hiilihydraatti, rasva, proteiini (T4)

vähähiilihydraattinen, hiilihydraatti (T5)

hiilihydraatti (T6)

vähähiilihydraattinen, rasva (T7)

hiilihydraatti, proteiini, rasva (T8)

vähähiilihydraattinen, hiilihydraatti, rasvat (T9)

vähähiilihydraattinen, hiilihydraatti, proteiini, rasva, rasvattomuus (T10)

vähähiilihydraattinen, hiilihydraatiton, rasva (T11)

Joidenkin tekstien kohdalla (esim. T1, T3, T7, T10, T11) on vaikeaa erottaa, kummassa merkityksessä rasvasta puhutaan, ravintoaineena vai ruoan konkreettisena ainesosana. Erottelun vaikeuden voi nähdä myös merkinä juuri erilaisten diskurssien limittymisestä, joka aineistossa yleisesti esiintyy.

Tiedemaailmaan viitataan sanaston kautta useissa teksteissä myös muilla tavoin. Kuten jo prosessianalyysin yhteydessä luvussa 4.3.4.2. nousi esiin, teksteissä on mm. haastateltu tiedemaailman asiantuntijoita, joiden esittelyssä korostuu henkilön titteli. Tekstikokonaisuuden T1 päätekstissä esimerkiksi haastatellaan karppaajan lisäksi *ravitsemusterapeuttia* ja *Hyksin lihavuustutkimusyksikön dosenttia*. Tekstissä esiintyvät myös tieteelliseen lähestymistapaan liittyvät sanat *tutkimus* ja *kritiikki* sekä NP *tutkimusten luotettavuus*. Tekstin T1 jälkimmäisen osan Karppauksen maailma on moninainen tulkitsen pyrkivän vielä päätekstiä tieteellisempään lähestymistapaan tai tyyliin. Tulkinta syntyy sanastosta, joka sisältää vahvasti tiedemaailmaan kuuluvia termejä, kuten *määritelmä*, *alalaji*, *tekijä*, *määrittely* ja *käsite*. Jälkimmäisessä tekstissä ei myöskään enää haastatella karppaajaa, vaan ainoastaan em. tiedemaailman edustajia. Tieteellistä vaikutelmaa luo myös lause, jossa luetellaan hyperonyymien *dieetti* hyponyymeja *Atkinsin dieetti*, *Montignacin dieetti* ja *Zone-dieetti*. Esim. Shoren mukaan (ks. 2012: 163) luokkiin ja alaluokkiin lokerointi on keskeinen osa luonnontieteellisten merkitysten tuottamista.

Tekstissä T2 tieteelliseen diskurssiin viittaava osuus on erityisesti alaotsikon Karppaajalääkäri alla. Edellä mainittujen perusravintoaineiden ja niihin liittyvien termien lisäksi luonnontieteellistä sanastoa ovat mm. *energia*, *teho* ja *ketoosi eli eräänlainen rasvanpolttotila*. Tieteelliseen diskurssiin kuuluviksi tulkitsen myös verbit *perustua* ja *käyttää (energiaksi)*. Jutussa esiintyviä asiantuntijatahoja ovat *lihavuustutkija*, *lääkäri* ja *Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiö*. Selkeimmin tiedemaailmaan painottuva teksti on tulkintani mukaan T8, jonka otsikossa jo esiintyy sana *väitös*. Muita kyseisen tekstin tieteen diskurssiin viittaavia substantiiveja ja verbejä ovat *tutkija*, *väitöstutkimus*, *tutkia*, *aineisto* ja *havaita*. Lisäksi tekstissä käytetään substantiivin *ruoka* sijaan virallisemmaksi tulkittavaa ilmaisua *ravinto*. Tekstin luonnontieteelliseen maailmankuvaan viittaavat myös jo edellisessä luvussa mainitut *niin sanottu glykeeminen indeksi eli GI, luku, 42, 103*. Tekstissä esiintyvät myös tieteelliset laitokset *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos* ja *Helsingin yliopisto*. Tieteen ja elinkeinoelämän sekä jossain määrin myös yksityisen alueen diskurssit

yhdistyvät substantiivilausekkeissa *korkean GI:n tuotteet ja matalan indeksin GI-leivät* (– – *korkean GI:n tuotteet lisäävät vaaraa sairastua diabetekseen. Leipomot vastasivat tietoihin kehittämällä erityisiä matalan indeksin GI-leipiä*).

Myös tekstissä T7 esiintyy substantiivi *tutkimus* sekä saman edusosan sisältävä *karppaustutkimus*. Muita kirjalliseen dokumenttiin viittäviä substantiiveja tekstissä ovat *selvitys* ja *kirjoitus*. Tämän voi nähdä myös konkreettisenä osoituksena nykyaikaisen tietoyhteiskunnan – tekstiyhteiskunnan – erilaisten tekstien paljoudesta (ks. esim. Heikkinen 2005: 11, 17–18). Virallisia tekstejä ovat myös *virallinen Käypä hoito -laihdutussuositus* (T2), *viralliset ravintosuositukset* (T8), *ravitsemusneuvottelukunnan joukkoruokailusuositukset* ja *ravintosuositukset* (T9), joissa yhdistyvät tieteen ja hallinnon diskurssit. Näihin diskurssihin viittaavat tekstissä T9 myös käsite *lautasmalli* ja siihen pohjautuva substantiivilauseke *perinteinen lautasmalli*, joista jälkimmäistä käytetään antonyyminä henkilöstöravintoloiden (ei viranomaistahojen) mm. karppauksen suosion takia kehittämille *uusille lautasmalleille*. Tieteen diskurssiin tekstissä T9 viittaavat mielestäni verbi *määritellä* ja substantiivi *osuus*.

Teksti T6 painottuu voimakkaasti hallinnolliseen diskurssiin. Tekstissä esiintyviä toimijoita ovat *maa- ja metsätalousministeriö, valtion ravitsemusneuvottelukunta, ravitsemusneuvottelukuntaan kuuluva Itä-Suomen yliopiston kliinisen ravitsemustieteen dosentti, terveydenhuollon henkilöstö ja terveydenhuollon ammattilaiset*. Dosentin voi hänen rooliaan korostavan kuvauksen perusteella tulkita toimivan linkkinä hallinnon ja tieteen maailmojen välillä. Terveydenhuollon työntekijöihin viittäviä termejä voi pitää hallinnon diskurssiin kuuluvina, koska substantiivi *terveydenhuolto* on tulkittavissa ennemmin yhteiskunnalliseksi kuin esim. lääketieteelliseksi käsitteeksi: 'varsinkin yhteiskunnan toimet kansalaisten terveyden edistämiseksi' (Kielitoimiston sanakirja, s.v. *terveydenhuolto*). Monikkomuotoinen *ammattilaiset* korostaa ko. ryhmän ammattitaitoa (ks. Kielitoimiston sanakirja, s.v. *ammattilainen*, kohta 2) ja kotekstiin yhdistettynä myös ryhmän auktoriteettia (*Ainakin yhtä perhettä on jo uhattu lasten huostaanotolla, koska vanhemmat eivät uskoneet terveydenhuollon ammattilaisten varoituksia*). Myös substantiivi *valistuskampanja* kuuluu pääasiassa hallinnolliseen diskurssiin, sillä kampanjat suuntautuvat yleensä auktoriteettitahoilta kansalaisille. Vahvasti hallinnon diskurssia ovat myös viranomaistoimintaan liittyvät käsitteet *huostaanotto* ja *vaitiolovelvollisuus* sekä käyttöalaltaan niitä yleisempi *kokous*. Hallinnon hierarkkisuus taas tulee esille lauseessa *Maa- ja metsätalousministeriö on jo opastanut asettamaansa ravitsemusneuvottelukuntaa, että sen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota tiedotukseen, jossa päättävä taho opastaa asettamaansa neuvoja antavaa elintä* (Kielitoimiston

sanakirja, s.v. *neuvottelukunta*). Neuvojen antaminen vaikuttaisi siten olevan molemminpuolista. Substantiiviin *tiedotus* liittyviä diskursseja ovat esim. edellä mainittu tieto- ja tekstiyhteiskunta, viestintä, virallisuus sekä hallinnollisuus. Tässä esiin nostamani termit ovat toimijoita lukuun ottamatta lisäksi sisällöltään varsin abstrakteja, ja tekstissä esiintyvät mentaaliset verbit, kuten *pohtia* ja *kiinnittää huomiota*, korostavat niiden luomaa abstraktia maailmaa.

Edellä mainittujen kanssa samankaltaisia tietoyhteiskunnan ja hallinnon diskurssiin painottuvia ilmauksia ovat esim. *terveysvalistus* (T10) sekä *virallinen linja*, *ravitsemuslinja* ja *laihdutustieto* (T2). Lähempänä kansalaista ja siten myös arjen kieltä ovat sisällöltään konkreettisemmiksi tulkittavat *neuvot* ja *esimerkit ja käytännön ohjeet* (T2).

Tieteellistä diskurssia löytyy runsaasti myös taloussivuille sijoitetusta jutusta T10, sillä juttu pohjautuu suurelta osin *TNS Gallupin tekemään ruokatutkimukseen*. Jutussa esiintyvää tieteellistä ja mittaamiseen liittyvää sanastoa ovat mainitun lisäksi mm: *tutkimus*, *tieto*, *osuus* ja *mittari* sekä *kuluttajaselvitys* ja *myyntitilastot*, joissa myös yhdistyvät talouden ja tieteen diskurssit. Lisäksi jutun alaotsikon Ruoan hintaa tuijottaa yhä useampi alla eritellään tutkimuksen tuloksia yksityiskohtaisesti. Se sisältää paljon suhteellisia lukumääriä, jotka on ilmaistu tarkoin prosenttiluvuin: *29 prosenttia vastaajista, 45 prosenttia, 20 prosenttia vastanneista, 10 prosenttia vastaajista, 79 prosentista 64 prosenttiin, 62 prosentille vastaajista* jne. Tieteellistä sanastoa (*tilasto, tiedot*) löytyy myös niin ikään elinkeinoelämään keskittyvästä jutusta T11. Tekstissä T3 nämä diskurssit yhdistää NP *Pellervon taloustutkimus*.

Ruokasivuille sijoitetussa jutussa T5 on erillinen *Fakta*-osio, jossa selitetään leivontaan liittyvien termien *gluteenijauho*, *psyllium*, *erytritoli* ja *steviajauhe* sisältöä. Tulkitsemisen, että osiossa yhdistyvät tieteellinen ja arkinen tai puhekielinen diskurssi. Esim. lauseita *Psyllium on ratamonsukuisen kasvin siemenistä tehtyä jauhetta* ja *Erytritoli on ulkonäöltään kidesokeria muistuttava, käytännössä kaloriton sokerialkoholi* voi pitää sisällöltään ja esittämistavaltaan tieteelliseen ja myös opetukselliseen diskurssiin kuuluvina: Ne ovat asiatyylisiä ja niissä pyritään kiteytetysti määrittelemään jokin entiteetti, joka on typografisin keinoin korostettu ko. tekstikohdan alkuun (ks. Karvonen 1995: 20–21). Lisäksi niiden sanasto sisältää luonnontieteistä kumpuavia ilmauksia, kuten *ratamonsukuinen* ja *sokerialkoholi*. Opetustilanteen diskurssiin kuuluvaksi sopii myös lause *Gluteenijauho ei ole sama asia kuin gluteeniton jauho, vaikka ne joskus sekoitetaan toisiinsa*. Lause viestittää lukijalle halua oikaista hänelläkin mahdollisesti oleva virheellinen oletus ja opettaa asioiden oikea tona. Toisaalta osio sisältää hyvinkin puhekieliseksi tulkittavia ilmauksia, kuten

karppileipuri, proteiinipommi ja supervahva, millä mielestäni luodaan tekstiin lähestyttävyyttä mahdollisen etäännyttävän asiapitoisuuden vastapainoksi. Tekstissä esiintyy myös kaupallista sanastoa, kuten verbi *myydä* sekä erilaisten kauppojen nimiä tai kategorioita (esim. *Sitä myyvät esimerkiksi Ruohonjuuri, Ekolo, muutamat luontaistuotekaupat ja kasvisruokiin erikoistuneet nettikaupat*). Termien määrittelyn lisäksi osiossa siten myös opastetaan, mistä lukija saattaa voida ostaa mainittuja tuotteita, mikä sekoittaa opettamisen ja kaupallisuuden diskursseja. Osiossa voi tällä perusteella nähdä jopa selkeitä mainosdiskurssin piirteitä.

4.5.2.3. Elinkeinoelämän ja kuluttamisen diskurssit

Suurin osa pääaineiston teksteistä sisältää erilaista elinkeinoelämään, yritysmaailmaan tai kuluttamiseen liittyvää sanastoa. Sanastoa on odotuksenmukaisesti paljon talousosion tekstissä T10, mutta sitä löytyy runsaasti myös lehden muista osista, jopa ruokateemasivulta (T5). Sanasto sisältää sekä abstrakteja talouselämään liittyviä termejä että konkreettisia asioita, jotka saattavat liittyä niin elinkeinoelämän toimijoihin kuin arkiseen kuluttamiseen ja kaupassa käyntiin. Elinkeinoelämään liittyviä toimijoita pääaineiston teksteissä ovat mm. erilaiset toimialat sekä yritykset yleisniminä tai erikseen nimettyinä. Yrityksiä teksteissä edustavat mm. erilaiset ammattinimikkeellä esitellyt johtajat, vastaavat tai päälliköt. (Tekstit T1, T3, T5, T7, T8, T9, T10 ja T11, ks. luku 4.3.4.1.) Teksteissä esiintyviä abstrakteja osallistujia ovat esim. *myynti* ja *menekki* (T3, T9, T10 ja T11, esimerkit 59–62, luku 4.3.4.1.). Muita abstrakteja talouselämän termejä ovat esim. *kaupan tulos*, *kysyntä* (T3), *markkina*, *tarjonta* (T5), *markkinat* (T10), *konkurssi* ja *liikevaihto* (T11). Tekstissä T1 talousdiskurssiin viittavat *sponsorointi* sekä *laihutusbisnes*, joka yhdistää taloudellisen ulottuvuuden laihutusdiskurssiin. Erityisesti tekstissä T10 oli lisäksi paljon tuotteisiin liittyvää sanastoa, kuten *tuotekehitys*, *kevyttuotteet*, *tuotteet*, *tuotenimike*, *tuoteryhmä*, *tuotevalikoima*, *valikoima*, *tuotevalinta* ja *luomuelintarvikkeet*, minkä voi tulkita myös yhdeksi merkiksi länsimaisen kulttuurin kulutuskeskeisyydestä. Suppeammin samaa sanastoa oli myös teksteissä T3 (*tuote*, *elintarvike*) ja T11 (*yrityksen tuotteet*). Tuotteiden ostajiin taas viitattiin teksteissä T3 (*kuluttaja*) ja T10 (*kuluttajat*, *kuluttajaryhmä*, *kohderyhmä*). Tekstiin T11 tuotiin myös elinkeinopoliittinen ulottuvuus substantiivilla *työpaikka* lauseessa *Kahden viime vuoden aikana alalta on sulanut satoja työpaikkoja*. Tekstissä T3 esiintynyt käsite *makeisvero* yhdistää samoin taloudellisen ja yhteiskunnallisen ulottuvuuden.

Erityisesti tekstissä T3 on muun taloussanaston lisäksi myös konkreettista, arjen ja kuluttamisen yhdistävää sanastoa. Tällaista sanastoa ovat mm. konkreettiseen kauppaan ja kaupassa käyntiin

liittyvät substantiivit *ostoskärryt, vihannesosasto, lihatiski, maitopuoli, ruokakauppa, lähikauppa, kassa* ja *kauppakeskus*. Yksityiseen kuluttajaan taas yhdistyivät esim. substantiivit *ruokalasku, kukkaro, ostokset, viikko-ostokset, kulut* ja *ruokamenot*. Substantiivi *ruokakori* toimii tekstissä abstraktina käsitteenä, jolla vertaillaan tuotteiden hintoja ja johon siten yhdistyy niin yksityisen kuluttamisen, elinkeinoelämän välisen kilpailun kuin matemaattinenkin diskurssi. Myös tekstissä esiintyvät *hint*a ja *loppusumma* koskevat sekä yksittäistä ostosten tekijää että elinkeinoelämää. Kuluttamiseen viittavia verbejä tekstissä ovat mm. *olla varaa, kuluttaa, ostaa, maksaa, säästää* ja *saada edullisesti*. Myös tekstissä T10 esiintyy em. kaltaista sanastoa, kuten *hint*a, *ostopäätös* ja *ostaa*, samoin tekstissä T11 (*hint*a, *tuotehint*a).

Kuten edellisten alalukujen terveyteen ja tieteeseen liittyviä asioita, myös talouteen ja kuluttamiseen liittyviä asioita mitataan niin absoluuttisin numeroin kuin suhteellisin prosenttiluvuin:

600–700 euroa, 104,36 euroa, [lisäksi jutun teon yhteydessä tehdyt ostokset lueteltuna tarkkoine hintoineen], *4,5 prosenttia, 19 prosenttia* (T3)

20–40, 15–25, lähes sata [uutta tuotenimikettä] (T10)

yli kymmenen prosenttia (T11)

Koossa tai määrässä tapahtuneita muutoksia voidaan ilmaista absoluuttisten ilmausten lisäksi myös suhteellisuutta kuvaavilla verbeillä ja nominijohdoksilla, joita on noussut esiin jo edelläkin mainitussa luvussa 4.3.4.1. Tällaista suhteellista muutosta – tai muuttamista – kuvaavaa talousdiskurssiin yhdistyvää sanastoa ovat mm:

pienentää, alentaa, nostaa, nousta, lisätä, kasvaa, laskea, väheneminen (T3)

kasvu, kasvaa, lasku, laskea, pieneminen, olla selvässä nousussa (T10)

laskea, kasvaa, nousu, notkahtaa (T11)

Tekstissä T11 myös leipomoita suhteutetaan toisiinsa koon perusteella: *isot, keskisuuret* ja *pienet*. Tekstissä T3 taas esiintyy synonyymisessa ja toisaalta antonyymisessa suhteessa olevia kuluttamiseen liittyviä adjektiiveja *huokea, edullinen, halpa* ja *kallis* sekä partisiippi *kallistunut*.

4.5.2.4. Muita diskursseja

Edellisten alalukujen laajojen diskurssikokonaisuuksien lisäksi teksteistä nousee esiin myös muita diskursseja. Joitakin niistä olen sivunnut jo prosessianalyysin yhteydessä. Esimerkiksi erityisesti tekstissä T9 esiintyi yksilölliseen valintaan ja siten nykyajan individualismiin liittyvää sanastoa,

kuten *vaihtoehto, ruokailuvalinta* ja *mieltymys* (ks. luku 4.3.1.). Luvussa 4.3.1. sivuttiin myös miehiin liittyvää diskurssia, jota tarkastelen nyt lähemmin. Teksteistä kahdessa esiintyy seuraavanlaista sanastoa:

miehet, isä, naiset, perinteiset miesten ruuat (T1)

miehet, mies, nuoret miehet, poikakaveri, nainen, äijätuki, armeija (T2)

Miehet ryhmänä toistuu useaan otteeseen tekstissä T1, ja se on nostettu myös jutun pääotsikkoon *Karppaus kiinnostaa miehiä*. Myös juttu T2 keskittyy (nuoriin) miehiin, mikä näkyy sanastossa ja otsikossa *Miehen mittoihin*. Yhdistin tähän sanastoon myös *armeijan*, jota on perinteisesti pidetty hyvin miehisenä paikkana. Kuitenkin on jälleen huomattava, että ko. sanastolla myös samanaikaisesti rakennetaan kuvaa ns. miesten maailmasta. Tätä kuvaa rakentaa myös jutun kuvitus. Otsikon ja ingressin alla on rinnakkain neljä kuvaa: ylhäältäpäin kuvattuina avonaisessa kertakäyttörasiassa ranskalaisia ja hampurilainen, josta on haukattu; pyöreässä pahviastiassa ranskalaisia ja kanankoipia; avonaisessa kertakäyttörasiassa kebabannos; kokislasia. Jutussa haastateltu karppaaja nostaa kuvassa painoja (ks. luku 4.3.1.), toinen haastateltava pilkkoo keittiössä vihanneksia. Kummassakin tekstissä esiintyy myös *nainen*. Tulkintani mukaan sukupuoli asetetaan teksteissä jossain määrin vastakkain: *Miehiä on karppaajissa suhteellisesti enemmän kuin naisia* (T1), *”Laihduttava mies kaipaa tukea, muttei neuvoja.” Tämä naisten ja muiden patistajien pitää ymmärtää* (T2). Muutamissa jutuissa esiintyy myös puhekielisiksi katsottavia ilmauksia, joiden tulkitsen tuovan rentoutta aiheen käsittelyyn. Tällainen ilmaus on esim. jo yllä mainittu *poikakaveri*, ja puhekielisyyden voikin mahdollisesti yhdistää myös em. miehiseen diskurssiin. Muita samankaltaisia ilmauksia löytyi ainakin seuraavista teksteistä:

rehuja ja pupun ruokaa, selvemmat sävelet, melkoinen suo (T1)

plösö (T2)

hiilari (T4)

lihamunakas, melkein ollenkaan, vietiin kiljuen käsistä, karppileipuri, karppileipä, ”karppisokeri” (T5)

Hiidenmaan mukaan (2000: 177–178) on voimakas kulttuurinen konventio esitellä tutkijoiden ja asiantuntijoiden puhetta yleiskielisesti ja korrekteja lauseita muotoillen. Teksti T1 rikkoo tätä konventiota, sillä yllä mainitut ilmaukset ovat ravitsemusterapeutin sitaateista poimittuja. Valinta korostaa mielestäni entisestään karppauksen ympärille luotavaa ”rentoa maailmaa”. Tekstin T5 *lihamunakas* vaikuttaa keksityltä sanalta, ja kuten edellä luvussa 4.5.1. havaittiin, *karppi*-alkuiset

yhdyssanat eivät ole Kielitoimiston sanakirjan tunnistamaa yleiskieltä. Teksti T5 sisältää myös paljon aistimaailmaan sekä kirjoittajan yksilölliseen kokemukseen liittyvää sanastoa, kuten *herkku*, *kuohkea*, *ihanan kuohkea*, *puistattava*, *houkutteleva*, *maku*, *parhaan makuinen*, *näyttää*, *maistuu*, *kuulostaa*, *nyrpistää*, *epäilyttävä* ja *mennä alas*. Tämänkaltainen sanasto on hyvin kaukana siitä asiakeskeisestä tyylistä, joka sanomalehtimaailmaan on perinteisesti yhdistetty. Jutuista kolme, T2, T4 ja T5, sijoittuvat lehden teemaosioihin (Elämä, Ruoka). Ns. kevyempi tyyli saattaa siten olla yleisempää tai hyväksytympää lehden niissä osissa, joiden sisällön ehkä lähtökohtaisesti ajatellaan olevan lähempänä lukijan elämysmaailmaa.

Kahdessa jutussa karppaus yhdistyy perhediskurssiin. Se tapahtuu lähinnä jutussa esiintyvien, jo luvuissa 4.3.1. ja 4.3.3. esiin nousseiden osallistujien kautta: *perhe*, *karppaajaperhe*, *lapset*, *tyttäret*, *kirjailijaisä* (T3), *perhe*, *lapsi* ja *vanhemmat* (T6). Tekstissä T6 lapsen asemaan asetetaan kuitenkin prosessien kautta myös vanhemmat (ks. luku 4.3.1., esim. 19) ja perhediskurssiin liittyy myös hallinnollisia toimenpiteitä, kuten *huostaanotto*.

Ruokaan ja karppaukseen liittyvä – toisinaan tunnepitoiseksi tulkittava – yhteiskunnallinen tai pienemmän mittakaavan keskustelu nousi esiin jo edellä luvussa 4.5.1. mainitun *karppauskeskustelun* (HS 17.12.2011a) myötä. Muita samassa jutussa samaan teemaan liittyviä ilmauksia ovat esim. *valtakunnan kiihkein keskustelu*, *rasvapuhe*, *keskustelu* ja *kiivailla*. Myös pääaineiston teksteissä esiintyy samankaltaista sanastoa: *GI-keskustelu*, *kiivailla* (T8) ja *lisäainekeskustelu* (T9 ja T10).

Mm. teksteissä T7, T9 ja T10 karppaukseen yhdistyy myös toisenlaisten ruokailuvalintojen pohjana olevaa sanastoa, joista voi katsoa muodostuvan kaksi eri diskurssia: luonnonmukaisuus ja ympäristö. Osa valinnoista sijoitetaan jossain määrin karppauksen rinnalle, osa taas esitetään karppauksen vastakohtana. Luonnonmukaisuuteen liittyvää sanastoa ovat mm. *lisäaineet* (T9 ja T10), *natriumglutamaatti eli arominvahvenne*, *lisäaineeton* (T9), *lisäaineettomuus*, *E-koodit*, *E-koodilliset aineet*, *E-koodilliset tuotteet*, *keinotekoiset makeutusaineet*, *säilöntäaineet* (T10) sekä *luonnonmukaisuus* (T9 ja T10) ja *luonnollinen ruoka* (T10). Ympäristödiskurssiin liittyvää sanastoa taas ovat *ympäristö* (T7), *vähähiilinen*, *ilmastovaikutukset* ja *pieni hiilijalanjälki* (T9). Tekstissä T9 valintojen perustana esitettiin myös ruoan *eettisyys ja alkuperä*, jonka voi katsoa olevan erillinen diskurssinsa mutta toistaalta linkittyvän luonnonmukaisuus- ja ympäristödiskursseihin.

Muita esiin nousseita aihepiirejä ovat historia tekstissä T11 (*leipomohistoria, vuonna 1914*

perustettu, perinteinen sekä alaotsikon Primulan tarina alkoi Bulevardilta ja päättyi Järvenpään alla oleva Taustaksi merkitty teksti), kansainvälisyys tekstissä T7 (*amerikkalainen, Ruotsin radio, Ruotsi, Suomi, länsimaat, ruotsalainen*) ja uskonto tai aate teksteissä T10 (*synninpäästö*), HS 17.12.2011a (*uskonsota, vääräuskoiset, käännyttää*), HS 12.1.2012 (*uskon asia, uskonto, ideologia*) sekä HS 17.12.2011b (*ismi*), jonka nostin esiin jo edellä luvussa 4.5.1.

Analyysini päätteeksi nostan vielä sen lähtökohtana toimineen muutosdiskurssin tekstistä T10:

- 97) Nämä *muutokset* ruokaan liittyvissä asenteissa selviävät tällä viikolla valmistuvasta TNS Gallupin tekemästä ruokatutkimuksesta, johon Helsingin Sanomat sai tutustua etukäteen. "Yleensä ruokaan liittyvät asenteet *muuttuvat* hyvin hitaasti. *Näin suuret muutokset* parissa vuodessa ovat väestöllisesti isoja asioita", ruokatutkimuksesta vastaava Tarja Penttilä sanoo.

Katkelmassa *muutos* toimii osallistujana ja lauseen subjektina. *Muutokset* määritellään *suuriksi* ja niitä luonnehditaan *isoiksi asioiksi*. Muutos toimii myös prosessina *muuttua*, jonka vauhdista kontrastoivat täydennykset *yleensä – – hyvin hitaasti* ja *parissa vuodessa* luovat poikkeuksellista kuvaa. Näin jälkikäteen katsottuna ehkä näin olikin. Karppaus on mahdollisesti ensimmäinen ja tähän asti laajimmalle levinnyt, huomattavasti virallisista ravitsemussuosituksista poikennut ruokavalio. Tämän todentaminen vaatisi kuitenkin oman tutkimuksensa. Karppaus on joka tapauksessa yksi osoitus internetin ja sosiaalisen median tuomista muutoksista ja totuttujen auktoriteettien murenemisestä länsimaisessa yhteiskunnassa.

5. Havaintojen koonti ja pohdinta

Karppaus näkyi vuosina 2011–2012 Helsingin Sanomien teksteissä monipuolisesti. Karppaukseen liittyvät jutut ovat monenkokoisia, ja niitä löytyy lehden eri osista. Karppausta tarkastellaan eri näkökulmista: karppaajan, terveyden asiantuntijoiden ja elinkeinoelämän. Näkökulmia on useampia kuin yksi, mutta ne jakautuvat pääasiassa näihin kolmeen kategoriaan. Uutisointi sijoittuu mielestäni siten näkökulmaltaan jonnekin suppean ja avaran välimaastoon (ks. Huovila 2001: 59). Kuudessa pääaineistoni jutussa sana *karppaus* (T1, T3, T7), *karppaaja* (T4, T5) tai *karppaava* (T6) nostetaan pääotsikkoon. Ilmiö on siten ollut jossain määrin merkityksellinen, ja se on myös esitetty lukijalle tuttuna asiana, sillä sana on sijoitettu teemaksi otsikon alkuun. Tekstien maailmassa näkyi muutos ja vertailu.

Karppaaja esiintyy teksteissä erilaisissa osallistuja-asemissa: aktiivisena toimijana, jonka valinnat jopa vaikuttavat elinkeinoelämään, kokijana ja toisaalta muiden – erityisesti viranomaistahojen – toiminnan kohteena. Keskeisimmät karppaamiseen liittyvät prosessit kuvaavat tietoista materiaalista, valintaan perustuvaa toimintaa, jota karppaaja aktiivisesti ja toistuvasti toteuttaa. Valinnan kohteena ovat ruoka-aineet, jotka karppaaja syötäväkseen valitsee tai joita hän ei valitse. Valinta voi olla myös jonkin ruoka-aineen syömisen vähentämistä. Materiaalinen toiminta saa merkityslisiä tekstiyhteyden mentaalista aineksista ja muistuttaa siten luonteeltaan käyttäytymisen prosesseja. Toiminta on jatkuvaa ja toistuvaa mutta myös uutta: sillä on usein selkeä aloituspiste sekä -syy. Myös sen päättymistä voidaan ennakoida. Toiminnan lisäksi karppaaja kertoo mentaalisten, relationaalisten tai käyttäytymisprosessien avulla omista tuntemuksistaan ja kokemuksistaan. Jutuissa keskitytään siten vahvasti yksityisen elämän alueelle. Kehon toimintaa voidaan toisaalta kuvata myös tieteellisestä näkökulmasta, jolloin henkilökohtainen kokemus jää pois. Kun karppaaja on muiden toiminnan kohteena, aktiivisina toimijoina esitetään viranomaiset, jotka kuitenkin passiivia tai nollasubjektia käyttäen häivytetään taka-alalle.

Karppaajien lisäksi muita keskeisiä karppaustekstien osallistujaryhmiä ovat elinkeinoelämä edustajineen sekä erilaiset terveyden asiantuntijat ja viranomaiset. Yritysmaailman edustajista kerrotaan teksteissä aina ensimmäisenä titteli ja yritys, asiantuntijoista titteli ja mahdollisesti työskentelypaikka mutta ei nimen lisäksi mitään muuta henkilökohtaista. Tämä on kulttuurissamme konventionaalistunut tapa korostaa haastateltavien asiantuntijuutta. Elinkeinoelämää kuvaavina osallistujina teksteissä esiintyvät myös abstraktit käsitteet, kuten *myynti* tai *kauppa*. Myös terveyden

asiantuntijatahona voidaan esittää kollektiivi tai eloton osallistuja, kuten *Käypä hoito-laihdutussuositus*. Kuten karppaajalla, myös elinkeinoelämällä on teksteissä useampia osallistujaj-
asemia: Se voi yhtäältä toimia oma-aloitteisena aktiivisena toimijana. Toisaalta se reagoi kuluttajien
toimintaan esim. *seuraamalla kuluttajien mieltymyksiä*. Elinkeinoelämä voi myös olla kuluttajien
toiminnan epäsuorana kohteena. Tätä ilmentävät erityisesti prosessit *vaikuttaa ja näkyä* (jossakin).
Tieteelliset asiantuntijat ja viranomaiset esitetään jutuissa aktiivisina toimijoina ja reagoijina. Toisin
kuin elinkeinoelämää tätä osallistujaryhmää ei aseteta kansalaisten toiminnan kohteeksi. Toimintaa
kuvataan pääasiassa erilaisin materiaalisin, mentaalisiin ja verbaalisin prosessein. Viranomaistahojen
toiminta voi motivoitua kansalaisten toiminnasta, mutta sen tarkoituksena on tällöin korjata
kansalaisten toimintaa esim. valistamalla tai pakkokeinoin, kuten *huostaanotolla*. Elinkeinoelämän
motiivina taas on pyrkiä miellyttämään kuluttajia. Tällä perusteella voidaan jossain määrin tulkita,
että yksilöllä on valtaa kuluttajana mutta ei aina kansalaisena.

Karppausta kuvaillaan teksteissä paitsi osallistujien ja heidän toimintansa kautta myös erilaisten
luonnehtivien ja identifioivien relationaalisten prosessien avulla. Luonnehdintoihin sisältyy usein
myös vertailua esim. toisiin ruokavalioihin, mikä luo kuvaa karppauksen poikkeuksellisuudesta.
Passiivista käyttäen puolestaan kuvataan, millainen toiminta on karppaukselle ominaista, ja karppaus
saatetaan esittää myös osallistujana materiaalisessa prosessissa. Modaaliverbit, kuten *saada* ja *ei
tarvitse*, luovat mielikuvaa ruokavalion sallivuudesta.

Prosessianalyysini lähtökohtana on ollut muutos, ja keskityin olosuhteiden kuvauksessa muutokseen
liittyviin täydennyksiin. Pääaineistoni teksteissä muutosta kuvaavat erityisesti erilaiset ajan
adverbiaalit. Niillä saatetaan kuvata toiminnan aloituspistettä tai kestoa tai suhteuttaa senhetkistä
toimintaa aiempaan. Toisaalta niiden avulla saatetaan kuvailla tilanteen kehittymistä puhehetkeen ja
luoda siten eräänlainen tarinan kaari. Teksteissä saatetaan myös tuoda esiin, että muutosta ei ole
tapahtunut ja toiminta jatkuu samanlaisena kuin ennenkin. Muutos voi olla myös jatkuva tila.

Pääaineiston teksteissä limittyvät monenlaiset diskurssit. Jossain määrin diskurssit painottuvat
samoin kuin prosessianalyysin muiden osallistujien ryhmät: tieteeseen ja talouteen. Samasta
tekstistä saattaa kuitenkin olla löydettävissä myös paljon muunkinlaisia diskursseja. Hyvin yleisesti
teksteistä löytyy esimerkiksi tieteellinen, terveydellinen, kaupallinen ja arkinen ulottuvuus.
Esimerkiksi tekstistä T1 löytyvät ainakin seuraavat diskurssit: ruoka, ruokavalio, laihdutus, keho,
tiede, talouselämä, mies, arki ja juttelu (ks. Fairclough 1997: 117 sekä tämä luku edempänä). Jos
pohditaan, mitä tekstit kertovat ympäröivästä yhteiskunnasta, voidaan diskurssien useutta pitää ehkä

merkkinä maailmamme monimutkaistumisesta ja elämän eri osa-alueiden sekoittumisesta. Länsimaiden kansalainen on samalla myös kuluttaja, mikä yhdistää usein henkilökohtaisen ja markkinatalouden näkökulmat. Talousdiskurssiin liittyvä sanasto läpäiseekin tekstiaineiston monipuolisesti. Se ei keskity pelkästään lehden taloussivuille, vaan sanastoa löytyy runsaasti myös kotimaan (T1, T3 ja T9) ja pääkaupunkiseudun (T11) uutisten osista, ulkomaan uutisista (T7) ja ruokateemasivulta (T5). Kotimaan uutisten ja kaupunkisivujen kuudesta uutisesta kolmessa (T3, T9 ja T11) näkökulma on jo lähtökohtaisesti elinkeinoelämään tai kuluttamiseen painottuva, mikä on havaittavissa mm. otsikoista *Karppaus voi pienentää ruokalaskua*, *Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa* ja *Pienet leipomot porskuttavat*. Myös tieteellistä diskurssia esiintyy aineistossa kauttaaltaan. Se ilmenee tehdyissä kielellisissä valinnoissa sekä aihepiirinä että tieteellisen genren piirteinä. Tieteen, terveyden ja talouden diskursseihin liitetään myös mittaamisen kulttuuri, ja karppauksen vaikutuksia voidaan mitata kiloissa, euroissa, suhteellisina osuuksina tai muilla lukuarvoilla.

Sanomalehti on kokoelma monia eri tekstilajeja. Se sisältää mm. uutisia, pääkirjoituksia, mielipidekirjoituksia, kommentteja ja kolumneja. Erityisesti uutisgenreä on perinteisesti pidetty vakaana, asiakeskeisenä ja asiatyylisenä. Kuten luvussa 3.3. Faircloughin havaintojen perusteella jo pohjustin, aineistoni kuitenkin osoittaa, että tässäkin genressä on tapahtunut muutoksia. Uutisgenre on osa sitä ympäröivää kulttuuria, jolloin kulttuurissa tapahtuvat muutokset alkavat ennen pitkää näkyä myös uutisgenressä (ks. Fairclough 1997: 10–11, 117–118). Näitä muutoksia ovat esim. juuri Faircloughin (mp.) mainitsevat yksityisen ja julkisen alueen sekoittuminen, viihteellistyminen ja kaupallistuminen, jotka näkyvät aineistossani sekä aiheiden valinnassa että kielellisinä piirteinä. Myös Huovila (2001: 19–22) tuo esiin jo 1990-luvulla alkaneen joukkotiedotuksen kaupallistumisen ja kilpailun tuoman jännitteen tiedonvälitykseen. Tiedon jakamisen lisäksi tiedotusvälineen on kyettävä myös viihdyttämään lukijoitaan (Fairclough 1997: 14). 2010-luvun uutisgenre rakentuukin siis monenlaisista aineksista. Se on yhdistelmä yhteiskunnallisia ja yksityisiä, abstrakteja ja arkisia, asiatyylisiä ja puhekielisiä piirteitä.

Olen tutkimuksessani keskittynyt lähinnä perustason analyysiin ja jättänyt pois esim. ideationaaliseen metafunktoon usein liittyvän kielellisten metaforien tarkastelun (ks. esim. Halliday 2004: 636), vaikka aineisto olisi antanut siihen mahdollisuuksia. Lisäksi näkökulmani on ollut melko suppea, koska olen keskittynyt vain yhden metafunktion yhteen osa-alueeseen. Diskurssien kokonaisvaltaisempi analysointi olisi saattanut myös täydentää tehtyjä havaintoja. Toisaalta käyttämäni työkalut ovat soveltuneet lähtökysymykseen vastaamiseen mielestäni hyvin: olen saanut

selville, millainen maailma karppauksen ympärille on aineistoni perusteella rakentunut. Vastaus olisi toki ollut moniulotteisempi, jos olisin tarkastellut kaikkia kolmea metafunktiota mukaan lukien ideationaalisen funktion looginen komponentti. Aineistoni tarjoaa lähtökohtaisesti aineksia monenlaiseen analysointiin. Huomioni kiinnittyi esim. siihen, miten tekstissä T1 toimittaja häivyttää itsensä taka-alalle ja lopputuloksena haastatellut henkilöt keskustelevat aivan kuin keskenään. Toisaalta aineistoa voisi käyttää esim. vertailevaan tutkimukseen, miten sanomalehden genre ja sen sisältämät kielelliset valinnat ovat muuttuneet ajan kuluessa. Myös erilaiset identiteetteihin ja ryhmiin liittyvät tutkimuskysymykset voisivat olla mahdollisia.

Lähteet

Aineslähteet, pääaineisto:

T1 = Helsingin Sanomat 1.9.2011 [Kotimaa A 6; juttujen yhteiskoko n. ½ sivua]

Karppaus kiinnostaa miehiä

Hiilihydraatteja vähän sisältävä dieetti sallii pekonin, pihvit ja makkarat. [ingressi]

Sirkku Aalto HS, Peppiina Ahokas HS

"Olo on kevyempi ja jollain tavalla reippaampi. Ennen tykkäsin ottaa päiväunet töiden jälkeen, mutta en välttämättä enää", kertoo karppaaja Sami Paatelainen, 34.

Vähän hiilihydraatteja sisältävän ruokavalion noudattajat eli karppaajat välttävät hiilihydraattipitoista ruokaa kuten leipää, pastaa ja puuroa. "Miehet ovat ensimmäistä kertaa innostuneet laihduttamisesta", kertoo ravitsemusterapeutti Reijo Laatikainen. Laatikaisen mukaan karppaus kiinnostaa miehiä muita laihdutuskeinoja enemmän. "Vaikka tähänkin ruokavalioon kuuluu hyvin paljon rehuja ja pupun ruokaa, ei karpatessa tarvitse luopua perinteisistä miesten ruuista kuten makkaroista ja pihveistä", Laatikainen sanoo.

Sami Paatelainen on karpannut noin neljä viikkoa. Viljatuotteita hän ei ole syönyt, mutta nauttii joskus esimerkiksi palan jäätelöä. "En halua noudattaa liian spartalaista linjaa." Paatelaisen isä siirtyi vähähiilihydraattiseen ruokavalioon noin vuosi sitten. Menneiden kuukausien aikana karppaajia löytyi myös muualta lähipiiristä. Paatelainen ryhtyi karppaajaksi kokeilunhalusta. Hän ei ole kokeillut aiemmin mitään dieettiä. "Tämä on varmaan helposti lähestyttävä dieetti miehille, kun saa syödä lihaa luvan kanssa", hän arvioi.

Miehiä on karppaajissa suhteellisesti enemmän kuin naisia, kertoo ravitsemusterapeutti Laatikainen. Hän arvioi miesten suosivan karppausta muun muassa siksi, että ruokavalio on monia muita laihdutuskeinoja yksinkertaisempi. "Perinteisissä dieeteissä rasvaa yritetään vältellä kaikissa ruuissa. Tässä on selvemmat sävelet." Toinen syy suosioon on nälän tunteen lievittyminen. "Miehet kokevat nälän hallinnan usein vaikeaksi", Laatikainen huomauttaa. Sami Paatelainen onkin huomannut, että nälkä pysyy nykyään loitolla kauemmin. "Tonnikalaa ei tarvitse syödä edes koko purkillista, sillä se on niin proteiinipitoista, ettei nälkä tule kurnivaksi."

Ruotsin radion tuoreessa selvityksessä paljastui, että karppauksen puolesta puhuvia tutkimuksia ovat rahoittaneet meijeriyhtymät, amerikkalainen lihateollisuuden etujärjestö sekä järjestöt, joilla on yhteyksiä amerikkalaisen laihdutusbisneksen suureen nimeen Robert Atkinsiin. Sponsorointi täytyy ottaa huomioon, kun arvioidaan vähähiilihydraattista ruokavaliota tukevien tutkimusten luotettavuutta, sanoo dosentti Kirsi Pietiläinen. Hän työskentelee Hyksin lihavuustutkimusyksikössä Helsingissä. "Suurella osalla tutkimuksia vähän hiilihydraatteja sisältävä ruokavalio on ollut selkeästi parempi laihdutuskeino kuin vähärasvainen ruokavalio."

Sami Paatelaisen kokemukset karppauksesta ovat myönteisiä. Hän on kuullut myös karppauksen vastustajien esittämästä kritiikistä. "Uskon, että keho kertoo, miten se voi", Paatelainen sanoo. "Jos ohimot tykyttävät ja verenpaineet ovat koholla, sen huomaa." Paatelainen ei ole käynyt vaa'alla kuukauden mittaan, mutta arvioi painon todennäköisesti pudonneen.

HS.fi/paivankysymys

Onko hiilihydraattien välttely järkevää painonhallintaa?

[Tekstin yllä on kuva, jossa Sami Paatelainen on syömässä. Kuvan vieressä on luetteluna allekkain Sami Paatelaisen tyypilliset ateriat ja niiden sisällöt sekä kellonajat. Kuva on lähes puolet jutun kokonaiskoosta. Kuvateksti: Vähähiilihydraattista ruokavaliota noudattavan Sami Paatelaisen päivällislautasella oli keskiviikkona uunikirjolohta, raejuustoa ja kiinankaalipohjaista tuoresalaattia.]

Karppauksen maailma on moninainen

Peppiina Ahokas HS

Karppausta on olemassa yhtä monenlaista kuin on karppaajakin. Siksi karppaukselle ei löydy yhtä oikeaa määritelmää. Ainoa karppauksen eri alalajeja yhdistävä tekijä on hiilihydraattien välttäminen. Samalla ruokavaliossa lisätään rasvojen ja proteiinin määrää. "Karppauksen tarkka määrittely on melkoinen suo. Tavallinen kansa pitää karppauksena sitä, kun pullaa, leipää, perunaa ja sokeria vähennetään", ravitsemusterapeutti Reijo Laatikainen kertoo.

Tunnettuja karppaajien suosimia dieettejä ovat esimerkiksi Atkinsin dieetti, Montignacin dieetti ja Zone-dieetti. Useimmat karppaajat eivät kuitenkaan noudata tiukasti mitään valmista suuntausta, vaan ovat kehittäneet itselleen sopivia muunnelmia, joita yhdistää hiilihydraattien karttaminen. "Karppaus on laaja käsite ja ihmiset puhuvat siitä tarkoittaen eri asioita. Toisille se tarkoittaa tiukkaa Atkinsin dieettiä ja toisille sitä, että jättää pullat ja sokerit pois", sanoo dosentti Kirsi Pietiläinen Hyksin lihavuustutkimusyksiköstä. Yksinkertaisimmillaan karppaus voi tarkoittaa sitä, että vaihtaa aterioilla pastan, perunan ja riisin lämpimiin kasviksiin, raasteisiin tai salaattiannokseen. "Kultainen keskitie ja äärilaitojen välttäminen on sellainen tapa, johon kannattaa pyrkiä", Pietiläinen sanoo.

Vähähiilihydraattinen ruoka kiehtoo etenkin miehiä [Pääuutissivu A 3, n. 1/24 sivua]

Vähän hiilihydraatteja sisältävän ruokavalion eli karppauksen myötä miehet ovat ensi kertaa kiinnostuneet laihduttamisesta, sanoo ravitsemusterapeutti Reijo Laatikainen. Kuukauden karpannut Sami Paatelainen on huomannut, että nälkä pysyy poissa kauemmin ja olo on kevyempi ja reippaampi. Kotimaa A 6 [Tekstin vieressä on kuva Sami Paatelaisen lautasesta, ei kuvatekstiä.]

T2 = Helsingin Sanomat 18.7.2011 [Elämä B 7; jutun kokonaiskoko 1 sivu]

MIEHEN MITTOIHIN [Otsikko on kirjoitettu suuraakkosin ja sijoitettu keskelle juttua ”mittanauhan” sisään.]

Apua! Lähes joka kolmas 15–24-vuotias mies on ylipainoinen. Mikä motivoisi nuoria miehiä pudottamaan painoaan? Käytä vaakaa tai kilpaile laihduttamisessa, ehdottavat asiantuntijat. [ingressi]

Teksti: Merja Ojansivu

[Otsikon ja ingressin alla on neljä kuvaa rinnakkain: ylhäältäpäin kuvattuina avonaisessa kertakäyttörasiassa ranskalaisia ja hampurilainen, josta on haukattu, pyöreässä pahviastiassa ranskalaisia ja kanankoipia, avonaisessa kertakäyttörasiassa kebabannos, lasillinen kolajuomaa.]

Ongelma

Poikakaverini on plöso! Mies istuu tietokoneella energiajuoman, pitsan ja karkkien voimalla, kirjoittaa nuori nainen keskustelupalstalla. Nettikirjoittelun perusteella voisi luulla, että ainoat, jotka eivät ole huolissaan nuorten miesten kasvavasta ylipainosta ovat nuoret miehet itse. Laihdutustietoa on kyllä tarjolla, mutta kukaan ei vielä ole keksinyt, mikä motivoisi nuoria miehiä laihduttamaan. Mitä sanovat eri koulukuntia edustavat lääkärit? Entä Puolustusvoimat ja vertaistukijat?

[Juttu on koostettu pienemmistä osateksteistä. Analyysista on jätetty pois seuraavat väliotsikot ja niiden sisällöt: Virallinen linja, Armeija ja Opiskelijaterveys.]

Äijätuki

"Kyllä liikkailot painostavat, ja niistä halutaan eroon, mutta mikään kesäksi bikineihin -motivointi ei miehillä toimi", sanoo Janne Jääskeläinen. Hän kirjoitti laihdutusoppaan ja laihdutti itsekin 20 kiloa. Ne lähtivät kikkailematta - ylipainon Käypä hoito -suosituksilla. "Tärkeintä on saada mies hyppäämään vaa'alle ja tiedostamaan tilanteensa. Laihduttava mies kaipaa tukea, muttei nuvoja." Tämä naisten ja muiden patistajien pitää ymmärtää.

Janne Jääskeläinen: Läski syö miestä. Atena, 2008.

Karppaajalääkäri

Ylipainoiset nuoret miehet eivät välttämättä ole niitä, joihin "kaikkea kohtuudella" -neuvot kolahtavat, arvelee lääkäri Ilkka Salmenkaija. Hän edustaa vähähiilihydraattista koulukuntaa eli karppaamista. Kuntosalailtakin kerrotaan, että hiilihydraattien karsiminen on nuorten miesten suosituin painonpudotuskeino. Karppaaja vähentää rajusti sokerin, perunan, makaronin, riisin ja leivän määrää ja ottaa tilalle kasviksia. Voitaa, ruokaöljyjä ja kermaa saa syödä. Tästä virallinen Käypä hoito -laihduusohje on täysin eri mieltä. Se kehottaa vähentämään rasvojen saantia ja syömään hiilihydraatteja - tosin kokojyviviljan muodossa. Karppauksen teho perustuu rasvanpolton lisääntymiseen. Kun hiilihydraattien saanti pienenee, keho alkaa käyttää varastoimiaan rasvoja energiaksi. Erittäin vähällä hiilihydraattimäärällä elimistö siirtyy ketoosiin eli eräänlaiseen rasvanpolttilaan. Tämän kaiken terveellisyydestä asiantuntijat ovat erimielisiä. Oli ravitsemuslinja mikä hyvänsä, Salmenkaijan mielestä nuorille miehille suunnatun laihdutustiedon pitäisi olla netissä helposti ymmärrettävää. Mukana pitäisi olla myös esimerkkejä ja käytännön ohjeita.

Ilkka Salmenkaija & Varpu Tavi: Laihdu ilman nälkää. My.book, 2009

[Pääotsikon yläpuolella on kaksi henkilöhaastattelua, joista analyysiin on käytetty vain alla olevaa.]

"Oluen sijasta otan joskus kevytkokiksen"

[Otsikon yläpuolella on yläpuolelta otettu kuva haastateltavasta nostamassa käsipainoja penkistä. Kuvateksti: Antti Kaitue jätti pois liiat hiilihydraatit ja on lisännyt liikuntaa.]

Sijoitusneuvoja Antti Kaitue, 29, karppaa ja bodaa.

"Kimmokkeena oli etelänmatka. Piti mahtua kesävaatteisiin. Painoin viime joulukuussa 114 kiloa, ja kun olen 180 senttiä pitkä, niin onhan siinä liikaa. Innostuin karppaamisesta eli jätin liiat hiilihydraatit pois. Kaksi päivää väsytti. Sitten energia alkoi tulla hirveästi. Syön aamiaiseksi tonnikalaa öljyssä, raejuustoa ja kananmunan. Lounaalla otan kanafileen ja salaattia. Ennen punnitteeniä syön välipalaksi tonnikalaa ja raejuustoa. Päivälliseksi syön usein kahden munan munakkaan, johon tulee naudan paistijauhelihaa ja herkkusieniä sekä tomaattia. Paistan rypsiöljyllä, ja salaattinkastikkeeseen lorautan oliiviöljyä. Tämä dieetti on helpompi kuin pelkkä kalorien vähentäminen. Seuraan liikuntakertoja kännykän Sports Tracker -ohjelmalla. Sauvakävelen aamuin illoin ja käyn kuntosalilla monena iltana viikossa. Painan nyt 101 kiloa. Tavoitteeni on, että ensi kesänä painan enää 90 kiloa. Kun pääsen ihannepainooni, yritän löytää kultaisen keskittien. Ennen laihduttamisen aloitusta mittautin maksa-arvoni. Niitä täytyy seurata. Tavat ovat muuttuneet siten, että oluen sijasta otan joskus kevytkokiksen."

[Lihavoituna keskellä tekstiä on sitaatti: "Seuraan liikuntakertoja kännykän seurantaohjelmalla."]

Karppaus voi pienentää ruokalaskua

Vähähiilihydraattisen ruokavalion suosio näkyy jo kaupassa. [ingressi]

Kari-Otso Nevaluoma HS

Vähähiilihydraattinen ruokavalio eli karppaus näkyy vartalossa, mutta se voi tuntua myös kukkarossa. Internetissä osa karppaajista tilittää, että heillä on hädin tuskin varaa ruokavalion oikeaoppisiin ostoksiin. Osa puolestaan on sitä mieltä, että hiilihydraattien karttaminen alentaa ruokamenoja.

Espoolaisessa Joonas ja Kaisa Konstigin perheessä myös lapset Ansa, 11 kuukautta, ja Aino, 2, karppaavat. Kirjailijaisä laskee, että nelihenkkinen perhe kuluttaa ruokaan vain 600–700 euroa kuukaudessa. "Kulut olisivat korkeammat ilman karppausta, sillä tiukka ruokavalio antaa raamit, joiden puitteissa teemme ostokset", hän sanoo kauppakeskus Ison Omenan tungoksessa, jossa perheen viikoittainen ruokaostosmaraton on alkamaisillaan.

Konstigit syövät paljon kasviksia ja juureksia, mutta niitä ei osteta mihin hintaan tahansa. Vihannesosastolta ostoskärryihin poimitaan huokeita punajuuria ja hervoton kaalinpää. Kananmunia kärryihin päätyy 48 kappaletta. Perheen mielestä niiden hinta on siedettävä, mutta jos perinteiset häkkikanalat kieltävä EU-direktiivi nostaa munien hintaa, käsitys voi muuttua.

Viljan hinta on jo noussut, mutta se ei viljatuotteita kaihtavia karppaajia haittaa. Niin ikään makeisveron vaikutukset jäävät muiden huoleksi, koska myös sokeri on karppaajan kauhistus. "Ruokakaupassa täytyy melkein kulkea laput silmillä. Kaikkialla näkee ruokia, joilla ei ole ravitsemuksellista arvoa kuten pullaa, mehuja, vanukkaita, eineksiä ja makeisia", Joonas Konstig sanoo.

Karppaukseen yleensä kuuluvan runsaan lihasyönnin voisi kuvitella lisäävän ruokamenoja. Pellervon taloustutkimuksen ennusteen mukaan lihojen hinnat vielä nousevat tänä vuonna ainakin 4,5 prosenttia. Mutta ei, sanovat Konstigit. "Emme osta filettä tai muita vähärasvaisia ja kalliita ruhonosia, koska ne sisältävät pelkkää proteiinia. Mitä rasvaisempaa lihaa, sitä parempaa se on ruokavalion kannalta. Ideana on korvata hiilihydraatteja rasvalla", Joonas Konstig perustelee lihastikin tuntumassa.

Maitupuolelta kelpuutetaan pakettillinen voita, joka on yksi hurjimmin kallistuneista elintarvikkeista. Vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna sen hinta on noussut 19 prosenttia, mutta se ei ostoskierrosta päättelevää perhettä haittaa. "Voi on yhä hyvin edullista laatuunsa nähden", Joonas Konstig sanoo. Sen kysyntä on myös kasvanut voimakkaasti, mikä on maidontuotannon vähenemisen ohella johtanut voion loppumiseen kaupoista eri puolilla Suomea.

Kassalla käy ilmi, että ostokset maksavat yhteensä 104,36 euroa. "Oho. Luulin, että loppusumma olisi isompi[!]", Kaisa Konstig ihmettelee. Voisitteko vielä säästää jossakin? "Tuskin. Se voisi yksipuolistaa ruokavaliota." Kauppias Toni Pokelalta sopinee tässä yhteydessä kysyä, joko karppaajat vaikuttavat kaupan tulokseen. "Tällaista yleistystä ei voi tehdä. Se on toki tiedossa, että leivän myynti on laskenut ja vastaavasti kalliimpien tuotteiden kuten lihan ja kalan myynti on kasvanut. Kauppa kuitenkin seuraa aina kuluttajien mieltymyksiä ja tarjoaa sitä, mikä menee parhaiten kaupaksi", hän pyörittelee.

Kun Konstigit ovat jo lähteneet, tulee mieleen vielä ihan olennainen seikka: kumpi lopulta vaikuttaa enemmän heidän ruokakorinsa hintaan, säästäväisyys vai karppaus. Hyvä, että menivät, sillä kysymykseen saattaa olla vaikea saada yksiselitteistä vastausta.

[Lihavoiutuna tekstin keskellä on sitaatti: "Ruokakaupassa täytyy melkein kulkea laput silmillä." Joonas Konstig]

Karppaajaperheen viikko-ostokset

Kuha, villi: 10,65 e	Kananmunia 48 kpl: 7,58 e	Porkkanoita 1 kg: 0,69 e
Perattuja muikkuja: 4,87 e	Kookosmaitoa 2 tölkkiä: 5,10 e	Valkosipulia 100 g: 1,49 e
Naudan jauhelihaa 800 g: 5,78 e	Turkkilaista jogurttia 2,84 e	Tummaa suklaata 3 levyä: 6,45 e
Naudan maksaa 840 g: 5,45 e	Banaaneja 1,98 e	Paperikassi x 2: 0,66 e
Karitsan jauhelihaa 816 g: 8,89 e	Omenoita 2,14 e	
Pekonia x 4 rasiaa: 8,94 e	Tuore kurkku 0,72 e	Yhteensä: 104,36 e
Karjalanpaisti: 8,85 e	Keräkaali 1,05 e	Ostoksia täydennetään tarvittaessa lähikaupassa.
Meijerivoita 500 g: 2,79 e	Ruusukaalia, 300 g: 2,39 e	
Kuohukermaa 2 x 0,5l: 5,38 e	Punajuuria 1 kg: 1,15 e	Koonnut: Kari-Otso Nevaluoma HS
Sinihomejuusto 2,57 e	Perunoita 2 kg: 2,95 e	

[Tekstin yläpuolella on kuva, jossa jutussa haastateltu perhe on kaupassa, lapset ostoskärryissä, isällä kädessä tiskiltä pyydetty liha-, kala- tms. paketti. Kuvan koko on n. puolet jutun koosta. Kuvateksti: Joonas ja Kaisa Konstig hyväksyvät ostoskärryihinsä vain vähähiilihydraattisia tuotteita. Tyttäret Aino (vas.) ja Ansa oppivat pienestä pitäen valitsemaan vain heidän ruokavaliolleen sopivia elintarvikkeita.]

Karppaajaperhe voi päästä ruokakaupassa halvalla [pääuuttisivu A 3, n. 1/10 sivua]

Vuoden aikana rutkasti kallistunutta lihaakin saa edullisesti, jos ostaa mahdollisimman rasvaisia ruhonosia. Kotimaa A 9.

[Tekstin yläpuolella on kuva, jossa tekstin perhe on kaupassa, lapset ostoskärryissä, vanhemmat kumartuneet lihahyllyn ääreen. Kuvateksti: Espoolaisessa Konstigin perheessä lapsetkin ovat vähähiilihydraattisella ruokavaliolla.]

Karppaaja ei huoli hiilareita

Mervi Melasniemi

Vähähiilihydraattisessa ruokavaliossa vältetään nopeita hiilihydraatteja. Niitä on etenkin sokerissa ja vaaleassa leivässä. Muitakaan viljatuotteita, perunaa, riisiä tai pastaa, ei juuri näe karppaajan lautasella. Niiden sijaan karppausdieettiin (englanniksi low-carb diet) kuuluu paljon rasvaa ja proteiinia sisältäviä ruokia: lihaa, siipikarjaa, kalaa, äyriäisiä, juustoa, munia, pähkinöitä, siemeniä ja soijatuotteita. Salaattivihanneksia ja muita kasviksia sekä marjoja ja hedelmiä suositaan. Tiukimmat karppaajat tosin eivät koske edes kaikkiin hedelmiin. Karppaajien mukaan dieetti on hyvä siksi, että siinä saa syödä riittävästi ja tarpeeksi usein - ja siksi makean houkutuksia on helppo välttää. Moni karppaaja on saanut painonsa putoamaan pysyvästi. Ruokavalion terveysvaikutuksista kuitenkin kiistellään kiihkeästi.

Ehdotus päivän ruuiksi:

- Aamiaiseksi pekonimunakas ja vihannessalaatti, viipaloitua juustoa, viili tai jogurtti marjojen kera, tuoremehua, maitokahvia tai teetä
- Lounaaksi broilerisalaatti ja gremolata-öljykastike
- Välipalaksi maitokahvia tai teetä ja (luomu)omena
- Päivälliseksi pihvi ja sienikastike sekä Välimeren appelsiinisalaatti
- Iltapalaksi suikaloituita vihanneksia ja juureksia (esimerkiksi kurkkua, porkkanaa, lanttua ja paprikaa) ja crème fraîche -dippi (purkillinen maustamatonta crème fraîchea ja 2–3 rkl gremolata-öljykastiketta)

[Analyysistä on jätetty pois seuraavat ruokaohjeet sisältöineen: Broilerisalaatti ja gremolata-kastike, Välimeren appelsiinisalaatti, Pekonimunakas ja vihannessalaatti, Pihvi ja sienikastike. Jutun kuvituksena on pieni pyöreä kuva vihannessuikaleista ja dipistä sekä ruokaohjeiden annokset erikokoisina kuvina.]

Karppaaja kaihtaa hiilihydraatteja [otsikko pääuutissivulla A3]

Karppaajan leivontapäivä

Vähähiilihydraattinen leipä on karppaajan herkkua, mutta oikean leivän ystävä nyrpistää sille nenäänsä. Kuohkeaa mantelikakua sen sijaan kehtaa tarjota vieraillekin. [ingressi]

Ohjeet: Satu Kaaria

[Jutussa pääosassa on kolme leivontaohjetta, jotka olen kuitenkin jättänyt analyysin ulkopuolelle: Vähähiilihydraattinen hasselpähkinäleipä, Karppaajan pizzapohja ja Mallorcalainen mantelikakku "karppisokerilla". Jokaisen ohjeen lopussa on kerrottu annoksen hiilihydraattimäärä. Ohjeisiin liittyvät erikokoiset kuvat toimivat jutun kuvituksena.]

Näyttää leivältä, maistuu lihalta [Otsikon vieressä on emoji-tyyppinen naama, jonka suupielet ovat alaspäin ja kieli ulkona]

Huhu levisi viime keväänä: tulossa on leipä, jossa ei ole hiilihydraatteja melkein ollenkaan. Se kuulosti yhtä epäilyttävältä kuin rasvaton suklaa. Kun karppileivät tulivat kesällä kauppoihin, ne vietiin kiljuen käsistä, ja Salosen leipomon piti lisätä höyryä hihnalla. Muutkin leipomot halusivat markkinoille, ja nyt tarjontaa on joka sormelle. Ei-karppaajalle karppileivät ovat puistattava kokemus. Ne kyllä näyttävät ihanan kuohkeilta ja houkuttelevilta. Mutta se maku. Kuin söisi lihamunakasta. Jos karppileipä ei olisi leipomoiden keksintö, siinä olisi varmasti pakollinen teksti: "leivänkaltainen valmiste". Maku johtuu gluteenista, kertoo karppileivän "isä", Salosen tuotantopäällikkö Reima Ritavaara. "En sano, että se on parhaan makuista leipää, mutta kyllä se alas menee, kun sen paahtaa ja panee paljon voita ja päällisiä", ajoittain itsekin karppaava Ritavaara veistelee. Nyt kaupassa onkin myös "karppileipiä", joissa on enemmän leivän makua. Mutta myös enemmän hiilihydraatteja.

FAKTA

Karppileipurin apulaiset

Gluteenijauhoa valmistetaan vehnän proteiinista. Gluteeni antaa myös "tavalliselle" vehnäleivonnaiselle sitkon. Kasvissyöjät valmistavat gluteenijauhoista seitania, lihan tyyppistä proteiinipommia. Gluteenijauho ei ole sama asia kuin gluteeniton jauho, vaikka ne joskus sekoitetaan toisiinsa. Gluteenijauho on keliakikolle erittäin haitallista. Sitä myyvät esimerkiksi Ruohonjuuri, Ekolo, muutamat luontaistuotekaupat ja kasvisruokiin erikoistuneet nettikaupat.

Psyllium on ratamonsukuisen kasvin siemenistä tehtyä jauhetta. Se on erittäin kuitupitoista ja sitoo runsaasti nestettä. Sillä voi parantaa sitkoa, mutta se ei korvaa gluteenia. Psylliumia löytää ainakin suurimmista ruokamarketeista joko leivontahyllyltä tai gluteenittomen jauhojen viereltä.

Erytritoli on ulkonäöltään kidesokeria muistuttava, käytännössä kaloriton sokerialkoholi. Se on "sukua" esimerkiksi xylitolille ja sorbitolille. Sitä tehdään mm. rypälesokeria käyttämällä. Sen kaupanimiä ovat muun muassa Karppisokeri, Sötin ja Sukrin. Erytritoli ei ole aivan yhtä makeaa kuin sokeri. Se vaahdotuu leivonnassa melkein yhtä hyvin kuin sokeri, toisin kuin kevyet makeutusjauheet. Se on myös muita vähittäiskaupan makeuttajia paljon kalliimpaa, noin 20 euroa kilo. Sitä myyvät ainakin Ruohonjuuri, osa luontaistuotekaupoista ja erikoisruokavaliioihin erikoistuneista nettikaupoista.

Steviajauhe on supervahva kaloriton makeuttaja, joka tehdään stevia-kasvista. Se on ollut tähän saakka EU:ssa kielletty elintarvikkeissa. Sitä onkin myyty meillä esimerkiksi "kasvonaamioksi". Kielto purettiin kaksi viikkoa sitten, ja myynti elintarvikkeena voi alkaa joulukuun 2. päivänä.

T6 = Helsingin Sanomat 28.11.2011 [Kotimaa A 6; jutun koko n. 1/12 sivua; jutussa ei kuvitusta]

Karppaavaa perhettä uhattu lasten huostaanotolla

Ravitsemusneuvottelukunta pohtii valistuskanmapnjaa ruoan monipuolisuudesta. [ingressi]

STT

Valtion ravitsemusneuvottelukunta pohtii, pitäisikö suomalaisia jälleen ravistella monipuolisen ravinnon pariin. Valistustarpeen vahvana herättäjänä ovat hiilihydraatit minimiin karsivan ruokavalion eli karppaamisen kielteiset vaikutukset etenkin lapsiin.

Ainakin yhtä karppaavaa perhettä on jo jouduttu käännettämään lasten huostaanoton uhalla. Asiasta kertoi Iisalmen Sanomat sunnuntaina. Ravitsemusneuvottelukuntaan kuuluva Itä-Suomen yliopiston kliinisen ravitsemustieteen dosentti Ursula Schwab on huolissaan karppauksen vaikutuksista lapsiin. Hänen mukaansa nuorimmat karppauskuurille laitetut lapset ovat parivuotiaita. Schwab muistuttaa, että kasvu vaatii monipuolista ruokavaliota. "Tiukka karppaus näkyy nopeasti kasvuhäiriöinä", Schwab sanoi STT:lle.

Schwabin mukaan terveydenhuollon henkilöstö ei voi painaa villaisella asialla, joka on vaarallinen lapsille. Jos kasvu hidastuu kehnon ruokavalion takia, on vanhempia heräteltävä. Jos se ei tehoa, lapsi on siirrettävä paikkaan, jossa hän saa tarpeeksi ravintoa. Ainakin yhtä perhettä on jo uhattu lasten huostaanotolla, koska vanhemmat eivät uskoneet terveydenhuollon ammattilaisten varoituksia. Schwab ei halua kertoa tapauksesta tarkemmin tiukkaan vaitiolovelvollisuuteen vedoten.

Maa- ja metsätalousministeriö on jo opastanut asettamaansa ravitsemusneuvottelukuntaa, että sen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota tiedotukseen. Asiaa pohditaan neuvottelukunnan seuraavassa kokouksessa helmikuussa.

T7 = Helsingin Sanomat 31.8.2011 [Ulkomaat B 3; jutun koko n. 1/12 sivua]

Karppaustutkimusten taustalla lihateollisuus

Vähähiilihydraattisen dieetin suosio on kasvanut viime vuosina. [ingressi]

Mikko Välimaa HS

Vähähiilihydraattista ruokavaliota tukevien tutkimusten taustalla on amerikkalaisen liha- ja meijeriteollisuuden edustajia, ilmenee tuoreesta selvityksestä. Ruotsin radion selvityksen mukaan "karppaus" on myös selvästi suurempi rasite ympäristölle kuin virallisten ravintosuosituksen mukaiset ruokavaliot.

Runsaasti lihaa ja rasvoja sisältävän vähähiilihydraattisen ruokavalion suosio on kasvanut viime vuosina nopeasti niin Ruotsissa, Suomessa kuin muualla länsimaissaakin. Karppaajien mukaan vähähiilihydraattinen dieetti on tehokas keino laihtumiseen ja painonhallintaan.

Selvitystä varten käytiin läpi kahden karppausta puolustavan ruotsalaisen "rasvatohtorin" kirjoituksia. Kävi ilmi, että tutkimuksia olivat rahoittaneet esimerkiksi eri meijeriyrietykset ja amerikkalainen lihateollisuuden etujärjestö.

[Ingressin vieressä on kuva kahdesta (naudan)pihvistä ja kuvateksti: Lihansyönti rasittaa ympäristöä. Kuvan koko teksteineen on n. ¼ jutun koosta.]

T8 = Helsingin Sanomat 15.4.2012 [Kotimaa A 8; jutun koko n. 1/12 sivua; jutussa ei kuvitusta]

Väitös: Hiilihydraatit eivät lisää diabetesta

Paljon hiilihydraatteja syöneillä oli vähemmän diabetesta. [ingressi]

Päivi Repo HS

Vähemmän hiilihydraatteja ravinnosta saavat ovat alttiimpia sairastumaan kakkostyyppin diabetekseen. Tämän havaitsi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkija Minna Similä väitöstutkimuksessaan, joka tarkastettiin Helsingin yliopistossa perjantaina.

Similä tutki niin sanottua glykeemistä indeksiä eli GI:tä ja sen vaikutusta diabetekseen. Aineistona oli 26000 keski-ikäistä miestä. GI kuvaa sitä, miten nopeasti nautittu hiilihydraatti nostaa verensokeria.

2000-luvun puolivälissä levisi tietoja, että korkean GI:n tuotteet lisäävät vaaraa sairastua diabetekseen. Leipomot vastasivat tietoihin kehittämällä erityisiä matalan indeksin GI-leipiä. GI-keskustelu on sittemmin laantunut, mutta menneen talven aikana kiivailtiin vähän hiilihydraatteja sisältävästä ruokavaliosta eli karppauksesta. Siinä vaihdetaan hiilihydraatteja proteiiniin, kasviksiin ja rasvaan. Moni kertoi voivansa paremmin karpataksaan ja sanoi painon pysyvän kurissa. Diabeteksen kaltaisten lihomiseen liittyvien tautien ajateltiin pysyvän loitolla. Yhteys ei kuitenkaan ole suora vaan käänteinen, Similä havaitsi. Vähemmän hiilihydraatteja saaneet olivatkin alttiimpia sairastumaan kakkostyyppin diabetekseen. Sairastumisen vaara taas oli pienempi, jos söi enemmän hiilihydraatteja ja korvasi niillä rasvaa tai proteiinia.

Myöskään glykeeminen indeksi ei toiminut niin kuin ajateltiin. Similä havaitsi, ettei glykeeminen indeksi ole yksi luku. Sama valkoinen vehnäleipä nosti yhden ihmisen verensokeria paljon enemmän kuin toisen. Kun yhden GI oli 42, toisen oli peräti 103. Paras keino torjua diabetesta on edelleenkin painon pitäminen kurissa, Similä tiivistää.

Ruokatrendit näkyvät henkilöstöravintoloissa

Vähähiilihydraattisia ja lisäaineettomia ruokia saa jo nyt, vähähiilinen ruokavalio sen sijaan tekee vasta tuloaan. [ingressi]

Pauliina Grönholm HS

Fennian henkilöstöravintolassa Helsingin Pasilassa on puoliltapäivin rauhallista, sillä moni yhtiön työntekijöistä on heinäkuussa lomalla. Maija Wikberg aprikoi ruokalistan vaihtoehtojen välillä: Lapin ukon keitto on herkullista mutta sisältää perunaa. Kasviskeitto katkarapusalaatin kera voisi sopia, mutta salaattissa on riisiä. Wikberg päätyy ottamaan chili sin carnea ilman lisäkeriisiä. "Maku on erinomainen, mutta voisi olla jokin toinenkin vähähiilihydraattinen vaihtoehto", hän harmittelee.

Johdon sihteerinä työskentelevä Wikberg aloitti vähähiilihydraattisen ruokavalion kahdeksan kuukautta sitten, vaikka ei varsinaisesti karppaajaksi itseään kutsukaan. "En ole niin tiukka. Uusia perunoita on saatava juhannuksena ja muuta sellaista, mutta pääasiassa vältän paljon hiilihydraatteja sisältäviä ruokia kuten pastaa, perunaa ynnä muita. Se toimii minulle." Myös ruoan eettisyys ja alkuperä vaikuttavat hänen ruokailuvalintoihinsa. Wikberg ei ole mieltymyksineen ainoa. Yhä useampi suomalainen pyrkii välttämään hiilihydraattien lisäksi myös lisäaineita ja vaatii ruoalta luonnonmukaisuutta. Ruokatrendit on huomattu henkilöstöravintoloissakin. "Esimerkiksi kalan menekki on kasvanut vuosi vuodelta. Sen sijaan pastan ja perunan on vähentynyt", kertoo Antell-Cateringin toimitusjohtaja Tomi Lantto.

Moni syö arkisin päivän pääateriansa töissä. Se asettaa henkilöstöravintolalle omat vaatimuksensa. Valtaosa ravintoloista hyödyntää lounasruokien suunnittelussa ravitsemusneuvottelukunnan joukkoruokailusuosituksia, joissa määritellään muun muassa hiilihydraattien ja rasvojen osuus ateriasa. Sodexon ruokailupalveluiden kehitysjohtaja Riikka Hynninen kertoo, että yhtiö on parhaillaan valmistelemaan perinteisen lautasmallin rinnalle uusia lautasmalleja, joiden avulla ruokailijat voivat koota itselleen oman ruokavalionsa mukaisen annoksen. Perunan, pastan ja riisin rinnalla yhtiö alkoi viime talvena tarjota lisukevaihtoehtona lämpimiä kasviksia. Sen menekki on Hynnisen mukaan ollut suuri. "Pyrimme tarjoamaan terveellistä ja monipuolista ravintosuositukset täyttävää ruokaa. Sen puitteissa voimme tarjota mahdollisuuksia, miten jokainen voi koota omalle itselleen sopivan vaihtoehdon." Fazer Food Servicesin tuotekehitysjohtaja Marianne Nordblom kertoo, että julkisuudessa käyty lisäainekeskustelu on vaikuttanut myös henkilöstöravintoloihin. "Raaka-aineita valitessa kiinnitetään huomiota siihen, etteivät ne sisällä lisäaineita. Täysin niitä ei kuitenkaan voida välttää." Antell-Catering luopui natriumglutamaatin eli aromivahventeen käytöstä toissa vuonna, Fazer ja Sodexo viime talvena.

Sodexon Riikka Hynnisen mukaan seuraava trendi on jo havaittavissa: Ruokailijat ovat terveyden lisäksi kiinnittämässä huomiota myös ruoan ilmastovaikutuksiin. "Kasvisruoan menekki kasvaa. Lisäksi ihmiset kiinnittävät tarkemmin huomiota siihen, missä ruoka on tuotettu." Joskus eri ruokatrendit myös törmäävät. "Esimerkiksi kotimaisten perunoiden hiilijalanjälki on aika pieni, mutta ne eivät taas sovi vähähiilihydraattiseen ruokavalioon."

[Lihavoituna keskellä tekstiä on sitaatti: "Kalan menekki on kasvanut, pastan ja perunan taas pienentynyt." Antell-Cateringin toimitusjohtaja Tomi Lantto]

TÄSTÄ ON KYSE:

HS kertoi 21. kesäkuuta, että vähähiilihydraattinen ruokavalio on yleistynyt viime vuosina.

Viidesosa suomalaisista on TNS Gallupin ruokatutkimuksen mukaan vähentänyt perunoiden ja pastan syömistä.

Ruokatrendit ovat vaikuttaneet myös elintarvikevalmistajien tuotekehittelyyn.

[Keskellä juttua on iso kuva (yli puolet jutun kokonaiskokoosta) Maija Wikbergistä katsomassa lounasvaihtoehtoja henkilöstöravintolan lounaslinjastolla ja kuvateksti: Maija Wikberg valitsee henkilöstöravintolassa useimmiten vähähiilihydraattisen vaihtoehdon. Kalan hän pyytää aina leivittämättömänä.]

Hiilihydraattikammo ja kevyttuotteiden suosion lasku näkyvät jo tuotekehityksessä

Valio pohtii uusia tapoja paketoita voita ja Fazer kehittää vähemmän nopeita hiilihydraatteja sisältäviä leipiä. [ingressi]

Elina Lappalainen HS

Rasvattomuus ja kevyttuotteet eivät enää kiinnosta suomalaisia aiempaan tapaan, vaan voion käyttö lisääntyy. Yhä useampi välttää pastaa, perunaa, leipää ja muita hiilihydraatteja. Terveellisyys tarkoittaa yhä useammalle lisäaineettomuutta ja luonnonmukaisuutta. Nämä muutokset ruokaan liittyvissä asenteissa selviävät tällä viikolla valmistuvasta TNS Gallupin tekemästä ruokatuutkimuksesta, johon Helsingin Sanomat sai tutustua etukäteen. "Yleensä ruokaan liittyvät asenteet muuttuvat hyvin hitaasti. Näin suuret muutokset parissa vuodessa ovat väestöllisesti isoja asioita", ruokatuutkimuksesta vastaava Tarja Penttilä sanoo. Tutkimuksen tilaajia ovat elintarvikeyhtiöt ja kaupan ketjut, joille tieto kuluttajien suhteesta ruokaan on ratkaisevan tärkeää. Nämäkin tiedot päätyvät pian tuotteiksi kauppojen hyllyille.

Trendit on jo nähty meijeri-yhtiö Valion omista myyntitilastoissa, kertoo markkinointijohtaja Rauno Hiltunen. "Kevyttuotteet olivat iso trendi vielä viisi vuotta sitten, mutta nyt niiden kasvu on pysähtynyt. Voion myynti on kasvanut merkittävästi", Hiltunen kertoo. Muutoksen myötä Valio on alkanut pohtia, miten voista voisi tarjota muitakin vaihtoehtoja kuin 500 gramman peruspaketti. Myös hiilihydraatteja välttävän kuluttajaryhmän kasvu on pantu Valiossa merkille. Tälle kohderyhmälle on jo kehitetty omia tuotteita, esimerkiksi paljon proteiinia sisältäviä rahkoja ja maitoa, johon on lisätty proteiinia. "Näiden tuotteiden hyvin käynnistynyt myynti yllätti. Hiilihydraattien korvaaminen proteiineilla on selvässä nousussa. Tarve uusille tuotteille on näkyvässä", Hiltunen arvioi.

Myös leipomoyhtiö Fazer on huomannut hiilihydraattien välttelyn yleistyneen. "Monet ovat alkaneet suosia tummempaa leipää, mutta trendi näkyy myös leivän kokonaiskulutuksen pienenemisenä", Fazer Leipomoiden tuotekehitysjohdaja Heli Anttila sanoo. Keväällä yhtiö toi markkinoille tälle kohderyhmälle suunnatun täysjyväleivän, jossa on runsaasti kuituja ja siemeniä.

Atrian markkinatutkimuspäällikkö Jukka Saarenpää yhdistää kevyttuotteiden suosion laskun ja lisäaineiden vieroksumuksen toisiinsa. "Kevyttuotteiden tilalle on nousemassa ruoan aitous. Ihmiset ovat kyllästyneet päälle tunkevaan terveystalvutukseen. Keveys on alettu myös liittää lisäaineisiin. Samalla luonnollisen ruoan arvostus on noussut, jolloin rasva hyväksytään aiempaa helpommin", Saarenpää sanoo. TNS Gallupin ruokatuutkimus ja muut kuluttajaselvitykset ohjaavat Saarenpään mukaan suoraan Atrian tuotekehitystä. "Tutkimukset kertovat mihin suuntaan tuotteita kannattaa muuttaa. Niiden pohjalta aletaan kehittää mahdollisia tuotteita, joita sitten testataan kuluttajilla." Atria tuo markkinoille vuodessa 20-40 uutta tuotenimikettä, Fazer Leipomot 15-25 ja Valio lähes sata. Mukana ovat eri makuuvaihtoehdot ja pakkauskoost.

Kun yritykset yrittävät seurata kuluttajien uusia mieltymyksiä ja tyydyttää erilaisten kuluttajaryhmien tarpeet, valikoima paisuu. "On kallista tehdä pieniä tuoteryhmiä ja jaella niitä. Tasapainoa sopivasta tuotevalikoimasta joudutaan hakemaan koko ajan", Hiltunen toteaa.

[Jutun keskellä on kuvaaja otsikolla Rasvaa ei enää vältetä, vaan lisäaineita. Kuvaajan pystyakselilla ovat prosentit ja vaaka-akselilla vuosiluvut, ja siinä kulkee kaksi käyrää: "osuus vastaajista, joka pitää lisäaineiden puuttumista terveellisuuden mittarina" (nouseva) ja "välttää ruokaa, jossa on paljon rasvaa" (laskeva).]

Ruoan hintaa tuijottaa yhä useampi

Lähiruoan ja luomun suosio jatkaa kasvua.

TNS Gallupin Ruokatuutkimuksessa 29 prosenttia vastaajista kertoo ostaneensa joskus lähiruokaa. 45 prosenttia haluaisi ostaa sitä lisää. Luomuelintarvikkeiden ostamista kertoo lisänneensä 20 prosenttia vastanneista.

Suhde rasvaan ja hiilihydraatteihin kääntyi päällelle.

Vähähiilihydraattista ruokavaliota sanoo noudattavansa 10 prosenttia vastaajista. Se on ainoa viime vuosina kasvanut erikoisruokavalio. Epäterveellisenä runsasta hiilihydraattien määrää ruoassa pitää 26 prosenttia vastaajista. Noin viidennes on vähentänyt perunoiden ja pastan syömistä. Runsasta rasvaa epäterveellisenä pitävien osuus on laskenut 79 prosentista 64 prosenttiin parissa vuodessa. 29 prosenttia on lisännyt ainakin jossain määrin voion käyttöä, koska sitä pidetään nykyään terveellisenä.

Lisäainekeskustelu näkyy E-koodien välttämisenä.

E-koodilliset aineet ovat 62 prosentille vastaajista mittari ruoan epäterveellisyydestä. Epäterveellisinä pidetään myös keinotekoisia makeutusaineita ja säilöntäaineita. 61 prosenttia vastaajista haluaa ainakin jossain määrin välttää E-koodillisia tuotteita.

Hintojen kallistuminen vaikuttaa ostopäätöksiin.

61 prosenttia sanoo huomioineensa ruoan hintojen kallistumisen ja sen vaikuttavan tuotevalintoihinsa. Kuluneen puolen vuoden aikana ruoan hintaan on kiinnittänyt aiempaa enemmän huomiota 37 prosenttia vastaajista.

Koonnut: Elina Lappalainen

Lähde: TNS Gallup Ruokatuutkimus 2011

[Tekstin keskellä on n. yhden palstan levyinen kuva voipaketeista ja kuvateksti: Eläinrasva käy taas kaupaksi.]

Rasva sai kuluttajilta synninpäästön [Pääuutissivu A3]

Elintarviketeollisuus seuraa tarkasti kuluttajien mieltymyksiä. Nyt kehitellään tuotteita hiilihydraattien vähentäjille ja kevyttuotteiden vieroksujille. Talous B7

Pienet leipomot porskuttavat

Leivänmyynti sukeltaa, mutta leivonnaiset myyvät kuin ennenkin [tarkentava yläotsikko]

Karppausinnostus ei juuri näy pääkaupunkiseudun pikkuleipomoissa. [ingressi]

Pipsa Palttala HS, Juhani Saarinen HS

Helsingin seudun leipomohistoriasta mureni palanen, kun miltei satavuotias Primula ilmoitti tällä viikolla konkurssista. Uuden ekologisen tehtaan perustaminen Järvenpään tuli liian kalliiksi. Tappiota saattoi pahentaa karppaamisen eli vähähiilihydraattisen ruokavalion äkillinen suosio. Karppaajat karttavat viljaa. Leipomoliiton mukaan leivänmyynti on tänä vuonna laskenut isoissa ja keskisuurissa leipomoissa. Pienistä leipomoista sen sijaan ei ole tarkkoja tietoja. "On sormituntuma siitä, että myynnin siirtymää olisi tapahtunut isoilta leipomoilta pienille. Mutta tilastoja ei ole näyttää", sanoo liiton Mika Väyrynen.

Uutinen Primulan kaatumisesta otettiin surulla vastaan toisessa vanhassa helsinkiläisleipomossa. "Aina on valitettavaa, kun leipomo menee konkurssiin. Se oli perinteinen helsinkiläinen leipomo, jolla oli näkemystä", sanoo Kanniston leipomon toimitusjohtaja Henrik Bruun. Vuonna 1914 perustetulla Kannistolla sen sijaan menee hyvin. Viime vuonna liikevaihto kasvoi yli kymmenen prosenttia. Yrityksen tuotteita myyvät ravintolat sekä luomuvetoiset kivijalkapuodit ja Stockmann. Bruun arvelee, että lähiruokabuumi voi pelastaa pienleipomoita. Karppaus ei ole Bruunin mukaan rokottanut Kanniston myyntiä. Samaa viestiä kuuluu muistakin pienleipomoista: leipä myy entiseen tahtiin. "Ihmiset kyselevät, vaikuttaako se karppaus. Ei ainakaan vielä ole vaikuttanut", sanoo Auli Nyman helsinkiläisestä leipomo Eromangasta. Näin kerrotaan myös Haagan leivästä sekä klaukkalalaisesta Uudenmaan leivästä. "Kyllä meillä pikkuleipureilla vielä ihan kohtalaisesti menee", muotoilee Uudenmaan leivän toimitusjohtaja Timo Rajapuro.

Ruokatrendien lisäksi raaka-aineiden hinnat ravistelevat leipomoalaa. Etenkin sokeri ja rasva ovat kallistuneet roimasti tänä vuonna. Leipomoliiton mukaan kustannusten nousu pitäisi laittaa tuotehintoihin. Muutoin menetetään leipomoita. Kahden viime vuoden aikana alalta on sulanut satoja työpaikkoja. Primulan lisäksi tehtaita ovat sulkeneet Fazerin ja Vaasan leipomot.

Sokerille ja rasvalle olisi Suomessa menekkiä. Vaikka kansa karppaa, pullat ja kakut kelpaavat entiseen tahtiin. Näin kerrotaan Leipomoliitosta sekä Stockmannin ruokaosastolta. "Leivän myynti notkahti kesällä, mutta jostain syystä konditoriaapuoli on koko ajan kelvannut", ihmettelee Helsingin keskustan Stockmannin leipäosaston tuotevastaava Seppo Nyberg. Jos keskustan tavarataloa pitää suunnannäyttäjänä, hiilihydraatiton muoti on menossa ohi. Stockmannilla leipämyynti on nimittäin piristynyt syksyllä.

Nyt-liite 11

Punavuoren leipomossa soi musiikki.

[Jutun yllä on kuvat kolmesta leivän ostajasta sekä heidän vastauksensa kysymykseen "Millä perusteella leipä lähtee hyllystä mukaan?" Olen jättänyt tämän osuuden tarkasteluni ulkopuolelle. Samoin analyysin ulkopuolelle on jäänyt päätekstin alle sijoitettu Tausta-kuvauksella merkitty lyhyt lisäteksti, jonka otsikko on Primulan tarina alkoi Bulevardilta ja päättyi Järvenpään.]

Muut aineslähteet:

HS 31.10.2011	Karppausta ei kannata väheksyä
HS 3.11.2011	Kuusi kunnon puuroa
HS 2.12.2011a	Itsenäisyyspäivän kunniamerkki 4148:lle [alaotsikko Eviran pääjohtaja: kohtuus karppaamiseen]
HS 2.12.2011b	Karppausreseptit keräävät paljon lukijoita
HS 17.12.2011a	Pallo hukassa ja voi lopussa
HS 17.12.2011b	Ruokavalio riippuu asuinpaikasta
HS 12.1.2012	Ruokailu on monelle uskon asia
HS 12.1.2012	Tanskalainen lounas – nam! [edeltävään juttuun liittyvä Näkökulma]
HS 30.1.2012	Emäntä leipoi itsensä johtajaksi
HS 31.1.2012	Luomuketju halutaan nyt kuntoon [alaotsikko Eläinlääkäri ei usko villityksiin]
HS 2.2.2012	Suomi syö vieläkin liian vähän kasviksia
HS 2.2.2012	Suurin kuhina käy pienissä kanavissa
HS 3.2.2012	S-ryhmä myi puolet enemmän luomuruokaa
HS 17.2.2012	Atria odottaa kurjan vuoden jälkeen jo parempaa
HS 19.4.2012	Tytöt tyrmäävät ruokavillitykset
HS 27.6.2012	Jankuttaminen ei tehoa terveyskasvatuksena

Kukilla koristeltu jäälyhty on uusi tonttuovi – lue vinkit jäälyhdyn tekoon ja lähetä kuva omasta lyhdystäsi: <https://yle.fi/uutiset/3-10093652>. [Viitattu 30.10.2020.]

Lobel, Arnold 1987: Kyynelvestee. Teoksessa *Pöllön koti*. Suom. Hannele Huovi. Weilin+Göös. Espoo.

Kirjallisuuslähteet:

Berger, Peter L. – Luckmann, Thomas 1998 [1966]: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. ja toim. Vesa Raiskila. Toinen painos. Gaudeamus. Helsinki.

Fairclough, Norman 1997: *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom, Kaarina Hazard. Vastapaino. Tampere.

Genre – tekstilaji 2006. Toim. Anne Mäntynen, Susanna Shore, Anna Solin. Tietolipas 213. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja 2012. Toim. Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä, Mikko Lounela. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Gaudeamus. Helsinki.

Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen, Juha Herkman. Vastapaino. Tampere.

Halliday, M. A. K. 1976: *Explorations in the Functions of Language*. Third edition. Explorations in Language Study. Edward Arnold. London.

- Halliday, M. A. K. 1979: *Language as Social Semiotic. The Social Interpretation of Language and Meaning*. Second edition. Edward Arnold. London.
- Halliday, M. A. K. 2004 [1985]: *An Introduction to Functional Grammar*. Third edition. Revised by Christian M.I.M. Matthiessen. Edward Arnold. London.
- Heikkinen, Vesa 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 728. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki
- Heikkinen, Vesa 2000a: Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa, Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Gaudeamus. Helsinki.
- Heikkinen, Vesa 2000b: Tekstuaalinen pirunnyrkki. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa, Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Gaudeamus. Helsinki.
- Heikkinen, Vesa 2005a: Arkea arkeissa. Teoksessa *Tekstien arki – tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*. Toim. Vesa Heikkinen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 135. Gaudeamus. Helsinki.
- Heikkinen, Vesa 2005b: Ja rivit täyttyivät, voiton ja onnen odottajan rivit. Tuumiteltuja tekstejä. Teoksessa *Tekstien arki – tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*. Toim. Vesa Heikkinen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 135. Gaudeamus. Helsinki.
- Heikkinen, Vesa 2012a: Teksti. Teoksessa *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*.
- Heikkinen, Vesa 2012b: Konteksti. Teoksessa *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*.
- Heikkinen, Vesa 2012c: Diskurssi. Teoksessa *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*.
- Heikkinen, Vesa – Lehtinen, Outi – Lounela, Mikko 2005: Lappeenrantalaismies löi toista nenään baarissa. Uutisia ja uutisia. Teoksessa *Tekstien arki – tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*. Toim. Vesa Heikkinen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 135. Gaudeamus. Helsinki.
- Heikkinen, Vesa – Voutilainen, Eero 2012: Genre – monitieteinen näkökulma. Teoksessa *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*.
- Hiidenmaa, Pirjo 2000: Lingvistinen tekstintutkimus. Teoksessa *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Toim. Kari Sajavaara, Arja Piirainen-Marsh. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Huovila, Tapani 2001: *Toimittaja – vastuussa oleellisesta muutoksessa*. Neljäs, uudistettu painos. Viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 16. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Jokinen, Mari 2005: *Isku avointa yhteiskuntaa vastaan. Kriittinen lingvistinen analyysi Olof Palmen ja Anna Lindhin murhien uutisoinneista Helsingin Sanomissa ja Iltalehdessä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Turku.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi, – Suoninen, Eero 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino. Tampere.

Juvonen, Riitta – Virtanen, Mikko – Voutilainen, Eero 2012: Fennistisen tekstilajitutkimuksen suuntia. Teoksessa *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*.

Järvi, Ulla 2011: *Media terveyden lähteillä. Miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Kalliokoski, Jyrki 1995: Kieli tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Toim. Jyrki Kalliokoski. Kieli 9. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.

Karvonen, Pirjo 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 632. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Kieli ja sen kieliopit – opetuksen suuntaviivoja 1996. Toinen painos. Opetusministeriö. Oy Edita Ab. Helsinki.

Kielitoimiston kielioppiopas 2017. Neljäs, korjattu painos. Toim. Riitta Korhonen ja Sari Maamies. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 178. Kotimaisten kielten keskus. Helsinki.

Luukka, Minna-Riitta 2002: M. A. K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. Teoksessa *Kielentutkimuksen klassikoita*. Toim. Hannele Dufva, Mika Lähteenmäki. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 4. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Mäntynen, Anne 2006: Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen. Teoksessa *Genre – tekstilaji*.

Mäntynen, Anne – Shore, Susanna 2006: Tekstilajien risteyksessä. Mika Myllylän testamentti. Teoksessa *Genre – tekstilaji*.

Paso, Eija 2007: *Työkyky merkitsee. Työkyvyn merkityksen ja maailman rakentuminen lehtiteksteissä*. Suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos. Oulun yliopisto. Oulu.

Pietikäinen, Sari 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Toim. Kari Sajavaara, Arja Piirainen-Marsh. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Seppänen, Janne – Väliaverron, Esa 2013: *Mediayhteiskunta*. Toinen, tarkistettu painos. Vastapaino. Tampere.

Shore, Susanna 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisessa teoriassa. Teoksessa *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*.

Shore, Susanna 2012b: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. Teoksessa *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*.

Shore, Susanna – Mäntynen, Anne 2006: Johdanto. Teoksessa *Genre – tekstilaji*.

Solin, Anna 2006: Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa *Genre – tekstilaji*.

Tervo, Heidi 2008: *Kieli, näkökulma ja asenne: Kriittinen lingvistinen analyysi sanomalehtien liikenneuutisoinnin kielellisistä keinoista*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Turku.

Painamattomat lähteet:

Kielitoimiston sanakirjan internetversio: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>

MediaAuditFinland Oy:n levikkitilastot: <http://mediaauditfinland.fi/levikit/tilastot/> [Viitattu 30.11.2016, 30.10.2020.]